

HOMILETIKKENS ABC+D

Elementær innføring i prekenlærens
hovedelementer

Ove Conrad Hanssen

Stavanger 2006

*Det er med ord som med egg
når de er ferdig ruget
får de vinger og flyr*

Gassisk ordtak

*A word is dead
When it is said,
Some say.
I say it just
Begins to live
That day.*

Emily Dickinson

*Så kommer da troen av det budskapet en hører, og
budskapet kommer av Kristi ord.*

Rom 10,17

Innholdsfortegnelse

Innledning		s 4
Kap 1	<i>Introduksjon</i>	s 6
Første hoveddel Homiletikkens 4 H + 1		
Kap 2	<i>HVA? Forkynnelsens teologi</i>	s 11
Kap 3	<i>HVORFOR OG HVORTIL?</i>	
a)	<i>HVORFOR? Forkynnelsens motivasjon</i>	s 25
b)	<i>HVORTIL Forkynnelsens intensjon</i>	s 30
Kap 4	<i>HVORDAN? Prekenens form</i>	s 38
Kap 5	<i>HVEM? Predikanten</i>	s 46
Andre hoveddel HOMILETIKKENS ABC + D		
Innledning		s 55
Kap 6	<i>A Den eksegetiske utfordring</i>	s 58
Kap 7	<i>B Den hermeneutiske utfordring</i>	s 65
Kap 8	<i>C Den aktuelle utfordring</i>	s 74
Kap 9	<i>D Den konkrete utforming av prekenen</i>	s 80
Kap 10	<i>D₂ Den siste bearbeidelse og framføring</i>	s 93
Kap 11	<i>Misjonsforkynnelsen i menigheten</i>	s 97
Kap 12	<i>Forkynnelse i “en ny tid”</i>	s 104
Litteraturoversikt		s 116

Innledning

Det foreliggende hefte er blitt til som en arbeidsbok i homiletikk ved *Praktisk teologisk Seminar, Misjonshøgskolen i Stavanger* i tidsrummet 2000-2006. Det er altså ikke en fullstendig lærebok, men er tenkt å brukes sammen med en eller flere typiske lærebøker, særlig:

Thomas G. Long, *The Witness of Preaching* (1989, nytt revidert opplag 2005)

Andre aktuelle lærebøker som det særlig henvises til er, blant andre:

Halvor Nordhaug, ... *så mitt hus kan bli fullt. En bok om prekenen* (2000)

Olav Skjevesland, *Det skapende ordet. En prekenlære* (1995)

Carl Fredrik Wisløff, *Ordet fra Guds munn. Aktuelle tanker om forkynnelsen* (1963³)

I hvert kapittel gis det derfor henvisninger til sentrale avsnitt som forutsettes lest i den valgte læreboken og til tilsvarende avsnitt i de tre andre, eventuelt i andre bøker som er særskilt relevante for de(t) tema som drøftes.

Arbeidsboken er inndelt i **to hoveddeler**;

1. *Homiletikkens 4H + I* og
2. *Homiletikkens ABC + D*.

Innenfor rammen av disse to deler drøftes det som tradisjonelt regnes som de tre hovedaspekter ved prekenlæren: *Den prinsipielle homiletikk* (Hva er en kristen preken?), *Den materiale homiletikk* (Hva bør en kristen preken inneholde?) og *Den formale homiletikk* (Hvorledes kan en forkynne?), om enn i en noe utradisjonell rekkefølge.

Hovedpoenget i vår tilnærming er at en kristen preken alltid er *tekstutleggelse*, dvs.: et forsøk på å tolke og aktualisere bibelske tekster inn i vår tid. Med dette hovedsikte i mente, er vi imidlertid innstilt på å drøfte et bredt spekter innenfor den formale homiletikk. Videre er det et hovedanliggende å se på homiletikken som en integrert del av hele det praktiske-teologiske fagfeltet, og som et viktig virkemiddel i det å bygge levende menigheter i vår tid. Dette innebærer at den kristne forkynnelse ikke bare retter seg til *hin enkelte*, selv om den personlige adressering er viktig, men samtidig også søker å *tolke menighetens situasjon* og formulere *visjoner for dennes liv og virke* i verden. Det dreier seg, med andre ord, også om å utøve *pastoralt lederskap* gjennom prekenen.

Etter vår mening bør heller ikke homiletikken som fag avgrenses snevert til prekener i den tradisjonelle høgmesse, men gi innspill til forkynnelse og bibelundervisning i vid forstand.¹ I vår tid hvor bibelkunnskapen klart går tilbake, også blant aktive kristne mennesker, er det vesentlig at forkynnelsen alltid bærer med seg et aspekt av bibelundervisning. Som en konsekvens av dette brukes også begrepene *preken*, *forkynnelse* og *undervisning* noe om hverandre, uten å relateres til én bestemt prekensituasjon.

Arbeidsboken er ellers disponert slik at vi i et *Introduksjonskapittel* kort vil presentere og gjennomgå innholdet i begge hoveddeler. Vi gjør dette av hensyn til det prekeneseminar som vil gå parallelt med forelesningene i homiletikk, slik at en i drøftingene av konkrete prekener har referansepunkter til hele feltet av homiletikken.

Introduksjonskapitlet vil derfor også inneholde litteraturreferanser som gjør det mulig for de studenter som forbereder prekener tidlig i semesteret å orientere seg i litteraturen til aktuelle problemstillinger før vi i undervisningen er nådd dit. Stikkordene til innholdet i de senere kapitler er ikke å forstå som en disposisjon av disse, men angir noen av de viktigste spørsmål som drøftes i hvert kapittel.

¹ Jf. **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:233), "Den gudstjenestlige preken må i dag, mer enn noen gang før, forstås som ett element i en bredere kirkelig forkynnelsesstrategi [...]".

Etter hvert kap søker vi å formulere noen testspørsmål eller arbeidsspørsmål som kan danne utgangs punkt for videre samtale eller personlig refleksjon. Det foreliggende heftes karakter av å være en arbeidsbok, medfører videre at det er flere vesentlige sider ved homiletikken som ikke blir berørt. Som eksempler på dette nevner vi forkynnelse i sammenheng med *Kasualhandlinger*², høgmesseprekenen i sin *liturgiske kontekst*³ og de spørsmål som knytter seg til forkynnelse utfra ulike typer av tekster i Bibelen. Når det gjelder det siste punkt, viser vi, i tillegg til det som finnes i de nevnte lærebøker, til en generell innføring⁴ og til noe spesiallitteratur til det som kan være den mest krevende utfordring, nemlig forkynnelse over *gammeltestamentlige tekster*⁵ og over *liknelser*⁶.

I et par avsluttende kap tar vi opp *Misjonsforkynnelsen i menigheten* og *Forkynnelse i "en ny tid"*.

² Det henvises her spesielt til **Berit Okkenhaug** og **Olav Skjevesland**, *Våre tider i Guds hånd* (1997).

³ For den norske sammenhengen henviser vi her særlig til to av de tre nevnte lærebøker, **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:81-98) og **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:206-215).

⁴ **Thomas G. Long**, *Preaching and the Literary Forms of the Bible* (1989).

⁵ Jf. på norsk **Anders Jørgen Bjørndalen**, *Kristen forkynnelse av gammeltestamentlige tekster* (1975) og **Magne Sæbø**, *Gjennom alle tider: Det gamle testamente i kirken* (1978).

⁶ Jf. **Craig L. Blomberg**, *Interpreting the Parables* (1990) og *Preaching the Parables* (2004), og **David Buttrick**, *Speaking parables. A homiletic guide* (2000).

Kapitel 1 *Introduksjon*

Denne arbeidsbokens **første hoveddel** er gitt overskriften

Homiletikkens 4H + 1

Vi innrømmer gjerne at mulige assosiasjoner til landbruket er tilsiktet. Den bibelske forestillingsverden er nemlig rik på illustrasjoner fra dette området. En forkynner kan gjerne framstilles som en *såmann* (Matt 13, 3ff), som en som *planter* eller *vanner* (1 Kor 3,6), ja, også som en som *høster* (Joh 4,36-38).

Allikevel dreier det seg her om noe såpass prosaisk som *spørrepronomen*er, nærmere bestemt: *Hva*, *Hvorfor*, *Hvortil* og *Hvordan* + *Hvem*?

HVA? Forkynnelsens teologi

Hva er en kristen preken?

Ulike definisjoner med utgangspunkt i ulike teologiske retninger og kirkelige tradisjoner.

Eksempler på korte definisjoner av hva en preken er.

En kristen preken som Skriftutleggelse.

Forkynnelsens teologi i rammen av luthersk lov – evangelium forståelse.

Lov – evangelium – formaning.

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:19-23 og 48-59, **2005**:11-18 og 52-68), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2001:19-38), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:28-39 og 236-257) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:95-135)

Jf. også **Ove Conrad Hanssen**, *Formaningene i Det Nye Testamente* (1973)

HVORFOR?

Hvor ligger den grunnleggende motivasjon for kristen forkynnelse?

Jesu egen befaling til sine disipler (Luk 24, 46-49).

Kallet til å være vitner (Joh 15,26-27; Apg 1,8).

Troen på forkynnelsens mulighet til å skape tro (Rom 10,14-17), og til å forandre menneskers liv (1 Kor 1,21; Apg 11,14).

Forkynnelsens krise – motivasjonens krise?

HVORTIL?

Forskjellen på motivasjon og intensjon.

Hva intenderer, eller ønsker, en predikant, at han/hun skal oppnå med sin forkynnelse?

*Forkynnelsen som frelsesbudskap(*κέρυγμα*).*

*Forkynnelsen som undervisning (*διδασχῆ*).*

*Forkynnelsen som formaning (*παράκλησις*).*

Med hele menigheten?

[...] *Gud og hans nådeord, som kan oppbygge dere og gi dere arven sammen med alle dem som er blitt helliget (Apg 20,32).*

Som nevnt i innledningen vil det være et viktig perspektiv på prekenen at denne er et virkemiddel i oppbyggingen av levende menigheter.

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:78-91, **2005**:99-116), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:107-29), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:40-88) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:14-40 og 136-178)

HVORDAN?

Her vil vi drøfte ulike *typer av prekener*, både med henblikk på form og innhold, og forskjellige virkemidler i forkynnelsen.

Hvordan er *forholdet mellom predikantens bakgrunn og personlige forutsetninger og prekenens form?*

Hva er de ulike formtypers, eller predikantrollers, sterke og svake sider?

Ulike former i forkynnelsen henger her ofte sammen med den rolle predikanten, bevisst eller ubevisst går inn i.

Om den ikke velges bevisst har den ofte sammenheng med predikantens egen personlighets type, eller med det *prekenmiljø* vedkommende er vokst opp i og er blitt preget av.

Et bevisst valg kan ha å gjøre med:

- a) teologisk refleksjon
- b) et bevisst forhold til egne personlige forutsetninger og resurser
- c) forståelsen av menighetens behov for øyeblikket

Vi foregriper kort noen av de viktigste “predikantroller”, og de tilhørende prekentyper:

Evangelisten	-	forkynnelse med vekt på personlig appell, vekkellesforkynnelse?
Herolden	-	proklamerende form, ofte med vekt på det objektive frelsesbudskap
Læreren	-	undervisende forkynnelse med vekt på å grunnfeste i troen og å skape vekst i kristenlivet
Hyrden	-	undervisende forkynnelse, også med henblikk på formaning og avgrensning overfor tendenser i tiden, sjelesørgerisk sikte
Fortelleren	-	vekt på en levende og aktualiserende gjenfortelling og applisering av teksten
Vitnet	-	vekt på NT's øyenvitnekarakter hvor frelseshendelsene berettes i et erfaringsperspektiv, samtidig som predikantens personlige erfaring fargelegger framstillingen
Profeten	-	en forkynnelse som treffer den enkelte på en spesielt aktuell måte, til oppbyggelse, formaning og trøst, eller som på en spesiell måte gir visjoner for menighetens liv og tjeneste videre

Kan ulike former kombineres?

Hva med litterære former, retorikk etc.?

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:23-47, **2005**:18-51), **Nordhaug** (2000:130-168), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:114-128) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:75-94)

Jf. også **John Stott**, *Preachers Portrait* (1961).

Den femte H; Den som forkynner - Hvem?

HVEM?

Prekenens subjekt – predikanten.

Menneske og forkynner.

Predikantens menneskelige kriser.

Predikantens åndelige kriser.

Predikantens ekthet og ærlighet – personlig, men ikke privat.

Predikantens forberedelse.

Predikantens selverkjennelse, trygghet og åndelige utrustning.

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:9-17, 2005:1-10), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:51-78), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:89-130) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:41-50)

Jf.: **James E. Massey**, *The Burdensome Joy of Preaching* (1999).

Andre hoveddel

Homiletikkens ABC + D

Innledning

Med bokstavene ABC tenker vi her på tre trinn, eller faser, i arbeidet med en bibelsk tekst. Et godt og lærerikt eksempel på dette har vi den nye kommentarserien *NIV Application Commentaries*. Den vil etter hvert foreligge komplett både til NT og GT.

I vår undervisning vil vi tidvis referere til ulike *kommentarer* i denne serien.

Her tas leseren med inn i en refleksjon, i tre trinn, til alle tekstavsnitt i det skriftet som kommenteres:

Original meaning

Briding Contexts

Contemporary significance

Bokstavene A B C kan her således referere til:

A = Antikkens tidsalder

B = Brobygging

C(K) = Konkretisering for vår samtid

A *Den eksegetiske utfordring* (Tekstens historiske mening)

Det første skritt i prekenforberedelsen dreier seg om å få et godt innblikk i den aktuelle teksts historiske mening og hensikt.

Utfordringen konkretisert.

Enhver predikant eksegerer:

*bevisst eller ubevisst
spontant eller metodisk
grundig eller overflatisk
Eksegese som ledd i prekenforberedelse.*

Ulike tekster vil her kreve ulik arbeidsinnsats, og **det er ikke slik at dette eksegetiske grunnlagsarbeide skal opp på prekestolen**. Det dreier seg nettopp om et grunnlagsarbeide som skal sikre at en har forstått hva teksten egentlig handlet om i den opprinnelige situasjon. Hvordan oppfattet de første lesere, eller tilhørere, det som her sies?

En enkel modell for A

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:60-77, **2005**:69-98), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:71-78), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:155-172) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:179-218).

B Den hermeneutiske utfordring (Broen over 2000 år)

Her dreier det seg om å reflektere over “the Cultural Gulf” (John Stott), det kulturelle gap mellom den bibelske verden og vår egen. Hvordan bygger vi bro mellom disse to ulike kontekster?

Vi rører her ved det såkalte *hermeneutiske spørsmål*, eller ved spørsmålet om *kontekstualisering*.

Den kulturelle kløften og den nye hermeneutikken.

Skjelningen meaning – significance.

Inkarnasjonen og historien.

Åpenbaringens kulturelt betingede sider.

Kriterier for hva som er tidløst?

”Har dere forstått alt dette?” (Matt 13,51).

Gis det en egen bibelsk forståelse av hva det innebærer å forstå?

Kulturkløften og det ‘postmoderne’ menneske.

“ - med Ånd og kraft som bevis.” (1 Kor 2,4)?

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:78-91, **2005**:99-116), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:179-203), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:216-235) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:58-74)

C Den aktuelle utfordring

Konkret anvendelse og aktualisering av teksten i en forkynnelsessituasjon.

Hvilke elementer, sannheter, i denne teksten er viktige for mennesker i vår tid og hvordan formidler vi dette konkret og personlig gjennom en preken?

Predikanten bør her *både tenke personlig applikasjon og tiltale av menigheten som en samling av enkeltpersoner, men også søke å reflektere over og vektlegge sider av teksten som kan være viktige for hele menighetens aktuelle liv og tjeneste her og nå.*

For en oppmerksom tilhører vil det i enhver preken skinne igjennom et arbeide, eller et manglende sådant, med hvert enkelt av disse punkter. Derfor dreier det seg her om *et elementært (ABC) engasjement* som enhver predikant må få under huden.

Det blir derfor en oppgave på våre prekeneseminar å søke å lytte etter spor av ABC, og spørre etter hvordan disse momentene synes å være bearbeidet.

En kan her naturligvis tenke seg en ulik vektlegging på A, B eller C i ulike typer av prekener, men ingen av dem bør være helt utelatt.

En kan videre spørre etter *hva slags grep eller disposisjon* som er mest fruktbart ut fra den foreliggende tekst – og sett i relasjon til den gitte prekensituasjon.

En typisk tekst-utleggende preken eller tekst-gjenfortellende preken?

En tematisk orientert preken?

En kombinasjon av disse?

En typologisk orientert preken? (Særlig aktuelt ved GTlige tekster).

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:92-111, **2005**:117-148), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:205-224), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:131-154) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:58-74 og 80-84).

Men også i denne hoveddelen av vår arbeidsbok må vi tillegge et viktig punkt som ikke reflekteres i selve overskriften, nemlig *D*.

DEN konkrete utforming av prekenen

Hva med innledning eller innsteg?

Struktur – hvilke vers bør særlig vektlegges

Illustrasjoner?

Historier?

Andre virkemidler?

Dramatisering?

Illustrasjoner på lysark etc.

Avslutning – forholdet mellom denne og innledningen

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:112-132, **2005**:149-171), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:205-224), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:173-191) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:89-94)

DEN siste bearbeidelse og framføring – fra skrivebord til prekestol, og ned igjen.

Dialogen med menigheten – før og etter gudstjenesten?

Aktuell litteratur:

Long, *Witness* (1989:133-197, **2005**:172-244), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:227-232), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:191-205) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:?).

Homiletikkens 4H + 1

Kapitel 2 *HVA? Forkynnelsens teologi*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Hva er en kristen preken?

Noen ulike grunntyper av kristen forkynnelse.

En definisjon av prekenen som *Skriptutleggelse*.

Forkynnelsens teologi i rammen av luthersk lov – evangelium forståelse.

Lov – evangelium – formaning.

Litteratur:

Long, *Witness* (1989:19-23 og 48-59, **2005**:11-18 og 52-68), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:19-38), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:28-39 og 236-257) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:95-135)

Jf. også **Ove Conrad Hanssen**, *Formaningene i Det Nye Testamente* (1973).

En definisjon?

Det synes lite fruktbart å begynne arbeidet med homiletikken med en almen, eller for stram, prekendefinisjon. Allikevel er det vesentlig, allerede her, å angi visse generelle synspunkter og å legge noen viktige teologiske føringer. I vår innledning har vi allerede slått fast at vi, i prinsippet, oppfatter enhver kristen preken som *tekstutleggelse*, dvs.: et forsøk på å tolke og aktualisere bibelske tekster inn i vår tid. Mange vil dele et slikt utgangspunkt, men allikevel komme til å vektlegge svært ulike ting i en preken. Noe forenklet kan en her skjelne mellom to grunnformer av kristen forkynnelse:

- a) En hvor teksten er det klare og selvsagte utgangspunkt for prekenen, det som på grunnleggende måte avgjør hva den skal handle om.

Vi må begynne med Skriften – og vi må vende oss til Skriften med troens lyttende sinn. Skriften må få si oss hva budskapet er, og det er den som må vise oss hva forkynnelsens oppdrag innebærer.⁷

I den mest konsekvente utgave av den tekstorienterte preken synes aktualiseringen, eller anvendelsen, inn i tilhørernes aktuelle situasjon, å spille en liten eller en klart underordnet rolle i forhold til selve tekstens grunnleggende budskap. I nyere teologisk tradisjon finnes denne tendensen særlig i arven fra **Karl Barth** og den dialektiske teologi, og den henger klart sammen med synet på åpenbaringen. For Karl Barth representerer Guds åpenbaring i Bibelen noe som er helt annerledes enn menneskenes egne tanker og følelser om Gud. Han avviser derfor enhver form for *naturlig teologi*,

⁷ **Wisløff**, *Ordet fra Guds munn* (1963²: 13).

tanken om at det finnes et tilknytningspunkt og en vei fra menneskets egne tanker og forestillinger til Gud. I motsetning til hele den liberale teologiske tradisjon fra **Friedrich Schleiermacher** av definerte Barth sin teologi som en teologi *ovenfra*. Den har et eksklusivt utgangspunkt i Gud selv, slik han åpenbarer seg og tilter oss gjennom Skriften.

For homiletikken kan det få den konsekvens at forkynnelsen ensidig blir forstått som en guddommelig tiltale til mennesket, uten noen klar tilknytning i spørsmål og problemer som mennesket selv, eksistensielt og aktuelt, arbeider med.

Styrken ved denne tradisjon er den klare konsentrasjon om tekstenes innhold og proklamasjonen av Kristus som forkynnelsens sentrum. En betagende formulering av dette ideal finner vi også i en annen norsk lærebok i homiletikk;

[...] At all vår preken må være en forkynnelse av Kristus. En forkynnelse av vår levende, personlig nærværende, allmektig virkende Herre og Frelser. Det er den levende Jesus Kristus som gir kristendommen dens liv og frelseskraft. Hans person utgjør kristendommens egenart og hele fylde. Derfor er det Han som skal tre frem i vår forkynnelse – alltid og overalt . Kristus – vårt liv.⁸

Vi deler fullt ut denne intensjonen, men ser faren for at prekenen, i denne tradisjonen, i for liten grad makter å kommunisere med mennesker som har lite bakgrunn i og kjennskap til den kristne tro.

- b) Om en skal skissere et mulig motsatt ytterpunkt, er det den prekentyper som konsekvent tar sitt utgangspunkt i menneskets egen situasjon. Her spiller kjennskap til psykologi, sosiologi (eventuelt politikk), litteratur og annen kunst, en viktig rolle for predikanten, og innsikten i tilhørernes situasjon blir avgjørende for hva slags bibeltekster som velges og for hvordan disse tolkes og anvendes.

I noen grad kan det sies at den latinamerikanske frigjøringssteologi på 1970-80 tallet representerte denne prekentyper. Innsikten i undertrykkelsen av fattige landarbeidere, og deres livssituasjon, ledet til at spesielle gammeltestamentlig tekster ble fokusert og anvendt på en måte som lett kunne oppfattes som spekulativ og historisk uholdbar.

Det klart positive ved denne forkynnelse var engasjementet for de fattige og et rettferdig liv for disse.

Svakheten er at tekstene lett blir tvunget inn i en viss "tvangstrøye" som er bestemt av konteksten. Dermed får de bare lov til å tale om det som er aktuelt i den konkrete kontekst.

En annen form for preken som, i noen tilfeller, kan havne i dette ytterpunkt er den *terapeutisk orienterte* preken. Også her kan de menneskelige sosiale og sjlelige problemer vektlegges på en slik måte at tekstene må tale på menneskets premisser, og ikke tillates å tiltale menneskets situasjon utfra åpenbaringsens ståsted.

Også her er engasjementet i de aktuelle menneskelige spørsmål og problemer et viktig anliggende, men problemet kan være at en slik forkynnelse ofte ikke skiller seg mye fra en sekulær terapeutisk metode.

Tekst og kontekst

Til syvende og sist dreier det seg i det vi her drøfter om spenningen mellom *tekst og kontekst*.

Hvor skal tyngdepunktet ligge? I teksten eller i konteksten? I teksten som uttrykk for guddommelig tiltale, eller i menneskets aktuelle problemer og opplevelse av sin egen livssituasjon? Med denne problemstilling befinner vi oss i virkeligheten i sentrum av vår tids teologiske debatt, uten at vi kan utdype det mer her og nu.

Naturligvis finnes det en rekke mellomposisjoner i forhold til de ytterpunkter vi her har beskrevet, og etter vår mening må enhver predikant stadig kjempe for å komme til rette med spenningen mellom disse to poler. Naturlig nok kan vektleggingen her også bli forskjellig for den samme predikant i møte med forskjellige tekster og ulike tilhørergrupper.

Vårt ideal av en predikant er en person som både har et sterkt engasjement for å trenge inn i, og selv forstå, de bibelske tekster, og en ekte interesse av å leve seg inn i tilhørernes livssituasjon og å forstå de problemer disse kjemper med i sin hverdag. Det dreier seg med andre ord om en **dobbelt lytting**; til teksten og den aktualisering som av Ånden gis av denne – og til konteksten.

At konteksten ikke bare utgjøres av enkeltpersoners eller grupperes sosiale og sjlelige livssituasjon, men også av menighetens åndelige tilstand og forståelse av sin misjon i verden, viser hvor viktig det er at de bibelske idealer om menighetens og den enkelte troendes liv i verden klart kommer til orde.

Om vi på denne bakgrunn skulle forsøke å gi en noe foreløpig og vid definisjon av en kristen preken kunne det lyde slik:

En kristen preken har sitt grunnleggende utgangspunkt i Guds ord, og sikter på å tolke og aktualisere dette på en slik måte at mennesker i ulike historiske, sosiale og kirkelige kontekster kan erfare seg selv, og sin aktuelle situasjon, tiltalt av Gud selv.

⁸ Marstrander, *En bok om prekenen* (s.a.) forordet.

Prekenen i rammen av en luthersk teologisk kontekst

Lov og evangelium⁹

Av de ulike teologiske tradisjoner er den klassiske lutherske tradisjon en av de som har de beste muligheter for å komme til rette med spenningen mellom tekst og kontekst, eller mellom *Guds åpenbaring* og *menneskets skapelsesgitte og aktuelle forutsetninger og livssituasjon*. Vi tenker her på den tolkningsnøkkel til den menneskelige eksistens som gis i den såkalte *dialektikk mellom lov og evangelium*. Når det her tales om en dialektikk, innebærer det at det ikke primært dreier seg om en skjematisk struktur i forkynnelsen med en fast rekkefølge; lov – evangelium – formaning. Det handler mer om en dynamisk prosess hvor en tenker seg at mennesket opplever seg tiltalt og bundet i sin samvittighet av Guds lovs dømmende mandat, men også frikjent og frigjort av evangeliets nådefulle tilsagn. Og deretter oppmuntret og tilskyndet til et liv i kjærlighetens tjeneste for Gud og medmennesker.

Lovens første og andre bruk

Det skjelnes i den lutherske tradisjon på grunnleggende måte mellom lovens første og andre bruk. Med lovens *første bruk* (*usus civilis*) siktes det til det bibelske hovedpoeng at mennesket er skapt av Gud, i hans bilde og til samfunn med ham (1 Mos 1,27), og derfor, endog etter syndefallet, har lovens gjerning (*τὸ ἔργον τοῦ νόμου*) skrevet i sitt hjerte (Rom 2,15). Selv om menneskets umiddelbare gudsforhold og kjennskap til Guds lov er gått tapt som en følge av syndefallet, har den menneskelige vilje framdeles en viss frihet til å virke en borgerlig rettferdighet og til å velge det gode på det menneskelige plan. Det eksisterer derfor hos ethvert menneske et visst tilknytningspunkt for loven i dens *andre bruk* (*usus theologicus*), dvs.: loven som den åpenbarte utleggelse av Guds vilje i Skriften og i den kristne forkynnelse. Det gis allikevel ingen vei fra, eller tilknytningspunkt hos, det naturlige menneske til Guds frelse. Her er den eneste vei den troens gave som gis til, eller skapes hos mennesket, ved Ånden gjennom Ordets forkynnelse.¹⁰ Men på det etiske plan synes det å foreligge et tilknytningspunkt i dette at mennesket i sin samvittighet gjenkjenner og stadfester lovens krav, når denne forkynnes i sin åpenbarte form (Rom 2,15 og 3,19f).

Vi vet at alt det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. 20 Ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne.

⁹ Alle kan her ha nytte av den lærerike framstillingen til dette emne i **Wisløff**, *Ordet fra Guds munn* (1963²:95-135).

¹⁰ Jf. den interessante artikkel "Guds ord og den menneskelige tilknytning som dogmatisk problem", **Aalen**, *Ord og Sakrament* (1966: 146-172).

Den forkynte lov samstemmer altså med dype strenger i menneskets eget sinn, og fører til at mennesket, for Guds domstol, må lukke sin munn og erkjenne sin skyld. Det er noe av dette som reflekteres i **Jens Bjørneboes** dikt *Mea Maxima Culpa*, hvor det bl.a. heter:

*I våre hjerter der er loven lagt,
 Og hver tøddel av den står ved makt.
 Alt står som bilder fra en rus:
 Av jorden har vi gjort et slaktehus!*

Noe av det samme formuleres av den jødiske filosofen **Martin Buber** i boken *Skyld og skyldfølelse* (1967) hvor han sier at “Mennesket er det vesen som er i stand til å pådra seg skyld og erkjenne den”. Teologisk forstått må vi si at erkjennelsen av skyld er mulig nettopp på grunn av at lovens gjerning er skrevet i menneskets hjerte.¹¹ Hos de fleste mennesker dreier det seg imidlertid om en *anonym skyldfølelse*. En ofte udefinerbar opplevelse av at det er noe som ikke stemmer, uten at dette settes i sammenheng med Gud, hans bud og overtredelser av disse. Det som skjer når den åpenbarte lov forkynnes som Guds hellige lov og vilje (lovens andre bruk), er at den anonyme skyldfølelse, ved Den Hellige Ånd, avsløres og identifiseres som skyld i forhold til Gud, og dermed som synd som skiller mennesket fra hans kjærlighet. I Bjørneboes dikt reflekteres dette videre på følgende måte:

*Akk, vi må bøye oss i skam og si:
 Rettferdigheten, Gud, den frykter vi!
 Hvem er et menneske som ikke vet:
 Vi trenger nåde og barmhjertighet!*

Det er på en slik bakgrunn Luther kan tale om at loven i sitt *andre bruk*, som han også kaller den åndelige; altså det forkynte ord, kan forberede veien for evangeliet til menneskets hjerte, eller drive det til Kristus (Gal 3,19-29).¹²

Kanskje er det også noe av dette som skimter igjennom i et dikt av Emily Dickinson:

*I heard, as if I had no Ear
 Until a Vital Word
 Came all the way from Life to me
 And then I knew I heard.*

Menneskets evige, indre dilemma

Troen på Gud som Skaperen som har skapt mennesket i sitt bilde, og dermed lagt noe av evigheten og lengselen etter det fullkomne ned i våre hjerter, bør dermed føre til en overbevisning hos forkynneren om at det er et tilknytningspunkt for forkynnelsen av Guds

¹¹ Jf. til spørsmålet om skyld og syndserkjennelse, **Hanssen**, *Kom, la oss gjøre opp vår sak!* (1993).

Ord hos ethvert menneske, - i menneskets hjerte eller dets samvittighet. Tanken om at ethvert menneske har en anklager i sitt hjerte formuleres på en interessant måte av sangeren **Bob Dylan** i setningen

Keeping one step ahead of the persecutor within.

Ethvert menneske erfarer, mer eller mindre klart, og ulikt til forskjellige tider i sitt liv, en indre anklage. Denne anklage springer ut av en følelse av at sider ved mitt liv er i konflikt med visse grunnleggende verdier som intuitivt erkjennes som forpliktende. Og mange mennesker bruker mye energi på å nøytralisere den indre anklager, ved en hektisk livsstil, alkoholmisbruk eller andre fluktmekanismer. For mange kan besøk hos psykologer og psykiatere fungere som tilflukt til et sekularisert skriftemål. Spørsmålet er bare hvor mye dette hjelper.¹³ I et kristent teologisk perspektiv er det dette indre dilemma hos mennesket som, i enhver kultur, driver fram en religiøs aktivitet eller kult. Det dreier seg dypest sett om et grunnleggende behov for å sone, om å gjøre godt igjen for noe en har forbrutt seg mot.

En norsk teolog og homiletiker som har beskjeftiget seg med dette tema er **Tor Aukrust** i boken *Exodus* (1984). Han skriver at menneskene har en "uutryddelig tempeltrang", og at denne er noe av det "mest typiske ved det å være menneske", 12. Og videre; "Tempeltrangen uttrykker menneskets behov for trygghet i en verden av angst og fare" og "Tempeltrangen markerer behovet for soning av skyld", 19.

Og vi må kunne spørre; er det erkjennelsen av noe av dette behov, denne tempeltrangen, som også ligger bak humanetikernes utforming av alternative overgangsriter?

For en kristen forkynner vil utfordringen alltid være, hva enten en står overfor en religiøst preget eller en sekularisert kultur, å søke å finne en nøkkel til å tolke menneskets situasjon i lys av det dilemma som vi her har beskrevet. Denne indre dynamikk hos mennesket som har sin bakgrunn i at vi alle er skapt av Gud, og aldri helt kan rømme fra dette faktum. *The persecutor within* vil alltid forfølge oss. Men det er først når den forkynnte lov har fått identifisere og tolke den *anonyme skyldfølelse* i lys av Guds åpenbaring at mennesket også kan forstå og åpne seg for evangeliets frigjørende kraft. Allikevel er det her viktig å ikke tenke for skjematisk. Vi taler om en *dialektikk* (det norske ordet vekselvirkning dekker noe av dette) mellom lov og evangelium, og det er til syvende og sist Den Hellige Ånd som bruker det forkynnte ord og aktualiserer dette som lov eller evangelium for menneskets hjerte.

Det finnes i nordisk teologi et forsøk på å tilrettelegge dialektikken mellom lov og evangelium på en noe annen måte. Vi tenker her på den svenske teologen **Gustaf Wingren** og hans forfatterskap, særlig bøkene *Predikan* (1960²) og *Skapelsen och lagen* (1958). Tanken om at

¹² Til forkynnelsen av Lov og evangelium hos Luther, se særlig **Henrik Ivarsson**, *Predikans Uppgift* (1956) 69-112 og **Wisløff**, *Ordet fra Guds munn* (1963²: 95-104).

¹³ Jf. det tankevekkende essay "Skriftemål for massen", **Aasmund Brynhildsen**, *Til forsvar for mennesket* (1967: 30-63).

loven virker hos mennesket i kraft av skapelsen er meget sterkt understreket hos Wingren, og likeså at lovens gjerning må være der som en forutsetning for evangeliet. Men han skiller seg noe fra klassisk luthersk tenkning ved, langt på vei, å forutsette at loven, også etter sitt andre bruk, er virksom i mennesket i kraft av skapelsen og forut for den kristne forkynnelse. Lovens nærvær i kraft av skapelsen har således allerede, i en viss forstand, forberedt mennesket på å kunne ta imot evangeliet. Kort og forenklet kan en oppsummere denne teologi på følgende måte: *Skaperverket forkynner loven og Kirken forkynner evangeliet*. Etter vår mening var denne tenkning mer aktuell i mellomkrigstidens og etterkrigstidens Europa, hvor den kristne kulturarv ble formidlet på mange andre og ulike måter enn gjennom kirkens direkte forkynnelse. I det etterkristne, sekulariserte, samfunn har den kristne forkynnelse en lenger vei å gå overfor kirkeuvante tilhørere.¹⁴

Tanken om den anonyme skyldfølelse må i vår tid også i høy grad suppleres med begrepet *skam*. Opplevelsen av skam synes i dag å være svært utbredt blant mange mennesker, jf den interessante og lærerike drøfting som gis av psykiateren **Finn Skårderud** i boken *Uro. En reise i det moderne selvet*¹⁵. Følgende sitater gir gode utgangspunkter for en fruktbar refleksjon omkring begrepet skam: “Skam er ikke som skyld knyttet til at jeg har gjort noe galt, men at det er noe galt med meg. Jeg er ikke god nok.” (s33), “Den dype skammen er smerten ved å se seg selv som en som ikke fortjener å bli elsket” (s131), verken av mennesker eller av Gud, kunne vi legge til. Og videre, “Jo høyere jeg-idealer, jo mer perfeksjonistisk, desto større risiko for skamreaksjoner. Selvbekreftelsene er hånlige” (s132). Selv om det nok er riktig at skyldbegrepet er mer orientert i forhold til noe en har gjort, eller ikke gjort, og skambegrepet til noe en er, eller ikke er, så er noe av grunnorienteringen det samme. Det er noe som ikke stemmer i livet mitt, det er et sprik mellom min aktuelle virkelighet og visse mer eller mindre klart definerte idealer eller verdier. Således kan også skam tolkes i lys av lovens første bruk i et menneskes liv, det som er lagt ned i menneskets hjerte fra skapelsen av.

På leting etter en aktuell tilknytning

Denne lutherske grunntanke at loven, i en viss forstand, er gitt i kraft av skapelsen, og trass i syndefallet fortsatt er virksom hos mennesket, gir forkynneren en klar motivasjon til søke å leve seg inn i og tolke den tiden vi lever i.

Hvor, i litteratur, kunst, film, vitenskap etc. finnes det spor av det dilemma som er menneskets evige dilemma?

Dette er et spørsmål som enhver predikant som ønsker å kommunisere med kirkeuvante mennesker stadig må stille seg. Her gjelder det å være våken og å følge med i tiden for å finne aktuelle tilknytningspunkter. Og det finnes, både i den klassiske litteraturen, så vel som i

¹⁴ Jf. oppgjøret med denne tankegangen hos **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:111ff.)

¹⁵ Oslo 1998.

samtidslitteratur og moderne film eksempler på forfattere og kunstnere som på skarpsindig måte avslører og beskriver dette dilemma.¹⁶

Et særlig interessant eksempel på dette er den franske forfatter **Albert Camus**, som vel regnet seg som ateist. I flere av sine romaner gir han en levende beskrivelse av det vi har kalt menneskets evige dilemma. Jeg tenker her på *Den fremmede* ([1942] 1965), og særlig *Fallet* ([1956?] 1965). I den sistnevnte beskrives et møte, på en bar i Amsterdam, med en desillusjonert tidligere fransk advokat. Han har levd det meste av sitt liv i Paris som en fetert og vellykket jurist, vel kjent for sitt storsinn og sin generøsitet også overfor samfunnets svake. Kort sagt, en mann som i det ytre har alt hva han som menneske kunne begjære. Inntil han en dag må erkjenne at den dypeste drivkraft bak alt, også det gode som han gjør mot andre, er at han selv skal oppnå ære og berømmelse i menneskers øyne. Han går på en måte til grunne under denne erkjennelse, forlater sin stilling og ender til slutt opp i Amsterdam hvor han tilbringer det meste av dagene med å beskrive sitt mislykkede liv for andre.

Camus beskriver her på en nesten skremmende måte hvordan loven i sin skapelsesgitte dimensjon avslører menneskets *innkrøpethet i seg selv*, som Luther kalte det. Men Camus har ikke noen løsning på dette dilemma, ikke noe evangelium om Guds tilgivelse og uforskyldte nåde endog overfor de største egoister. I virkeligheten nekter han å tro at det kan finnes noen løsning. I sin samling av filosofiske essay, *Sisyfosmyten* ([1942] 1965) gis noe av den filosofiske begrunnelse for dette. Camus representerer en livsfilosofi som kan kalles *tragisk heroisme*. Og en side ved det tragiske hos mennesket er, som hos **Jean-Paul Sartre**, at det ikke finnes noen Gud. Mennesket er derfor dømt til å forsøke, på egen hand, å finne en slags mening i det absurde.

I Camus diktning stilles vi overfor det evige og dype spørsmål:

Hvordan skal mennesket forholde seg til den erkjennelse at den dypeste drivkraft og motivering i våre liv er vår egoisme?

Noe av den samme problemstilling finner en i **Lars von Triers** film *Dogville*. Her gis det en utilsørt framstilling av menneskelig grådighet og de fatale konsekvenser den kan føre med seg i en kontekst hvor tilgivelse er et fremmedord.

I kristen sammenheng er det dypest sett spørsmålet om menneskets egoisme som reises av **Bo Giertz** i boken *Steingrunnen* (1958²). Et menneske som er blitt "vakt" gjennom forkynnelsen av lov og evangelium begynner å rydde opp rundt sitt hus, rester fra byggetiden, stein og andre ting som skjemmer. Men så kommer han over en stein som er så stor at den ikke lar seg rikke. Og ved nærmere ettersyn viser det seg å være selve grunnfjellet som titter opp.

Hva gjør et mennesket som er radikalt ærlig overfor seg selv, hva enten det forsøker å leve som en kristen eller ei, når det får kontakt med selve grunnfjellet i sitt eget liv, den syndige natur som ikke lar seg forandre? Hos Giertz er grunnfjellet blitt identifisert og tolket gjennom det forkynte ord. Og Giertz beskriver tre mulige reaksjonsmåter, men bare en av dem gjenspeiler at evangeliet om Guds uforskyldte nåde er blitt forstått.

En forkynner som helt avskjermer seg fra sin samtids litteratur, filmkunst¹⁷ og andre medieformer som er med å prege samtidens mennesker og vår tenkning, vil ha store problemer med å kommunisere evangeliet til disse. Uten et tilknytningspunkt i noe som

¹⁶ En moderne oppbyggelsesforfatter som kan være noe av et forbilde for den som vil ha hjelp til å se aktuelle eksempler på dette område, er amerikaneren **Philip Yancy**, jf. særlig, *The Jesus I Never Knew* (1995) ; *What's so Amazing about Grace?* (1997); *Reaching for the Invisible God* (2000) og *Soul Survivor* (2001). Norske utgaver, *Den Jesus jeg ikke kjente* (1999) og *Nådens gåte* (2000).

¹⁷ Det skjer i vår tid, ikke minst i engelsk sammenheng, et betydelige arbeide med å tolke budskapet i ulike moderne filmer ut fra et visst skapelsesteologisk eller generelt åndelig perspektiv, jf. **J. John & Mark Stibbe**, *The big picture. Finding the spiritual message in movies* (2002), *The big picture 2. Looking at the spiritual message from movies* (2003) og **Clive Marsh**, *Cinema & Sentiment. Film's challenge to theology* (2004).

oppleves som aktuelt, er det ikke enkelt å fange oppmerksomheten i særlig mange minutter hos dagens mennesker.

En av de mest innflytelsesrike forkynnere innen den såkalte evangelikale tradisjon, engelskmannen **John Stott**, legger stor vekt på dette. Jf. *Between two Worlds* (1982), ”Biblical and theological studies do not by themselves make for good preaching. They are indispensable. But unless they are supplemented by contemporary studies, they can keep us disastrously isolated on the one side of the cultural chasm”, 190. Og han beskriver videre hvordan han i flere år regelmessig kom sammen med en gruppe kristne mennesker med ulik faglig og kulturell bakgrunn for å diskutere moderne film, litteratur og aktuelle spørsmål som var oppe i tiden, 194-201.

Det er derfor slett ikke noe galt, heller ikke for en forkynner som har som sin hovedintensjon å forkynne et sentralt og uavkortet bibelsk budskap å ta sitt *aktuelle utgangspunkt* i problemstillinger, hendelser eller livserfaringer hos samtidens mennesker. Snarere er det slik at dette hører med som *et skapelsesteologisk aspekt* ved forkynnens teologi. Den kristne forkynnelse lyder nemlig inn i en kontekst hvor den Gud som proklameres allerede har vært, og er, virksom som skaper og opprettholder. Beskrivelsen, eller analysen, av den aktuelle virkelighet kan allikevel aldri bli et mål i seg selv, men er en hjelp til å tolke denne verden som Guds verden, og mennesket som hans skapning - som Gud framdeles har omsorg for og ønsker å nå med sin kjærlighet. Legg merke til at vi i vår framstilling har skjelnnet mellom forkynnens *grunnleggende utgangspunkt*, som må være Guds ord, og dens *aktuelle utgangspunkt* som må tilstrebes og varieres for hver enkelt preken.

Forskjellen på den dyre nåde, som er fri, og billig nåde

Forkynnelsen av lov og evangelium må imidlertid klargjøre at det ikke går noen direkte vei til Guds uforskyldte nåde og hans kjærlighet. Veien går alene gjennom Kristus, og denne veien vil alltid måtte innebære vilje til omvendelse og bønn om tilgivelse. Når Kristus kaller mennesker til å følge seg, kaller han oss til å dø, sier **Dietrich Bonhoeffer**.¹⁸ Vi kalles til å dø bort fra vårt gamle liv, til det å skulle slippe å leve videre som de vi er. Dette er et sentralt tema både i NT og i all klassisk kristen forkynnelse, at mennesket kalles til å dø med Kristus, gjennom dåpen og troen, bort fra det gamle livet (Rom 6,1-11; Kol 2,12-13), og reises opp til et nytt og annerledes liv sammen med ham (Efes 4,17-5,20).

Billig nåde betyr rettferdiggjørelse av synden og ikke av synderen. Nåden gjør alt alene, derfor kan alt bli ved det gamle. Det vi gjør, betyr intet. Verden forblir verden, og vi forblir syndere. En kristen kan altså leve som verden, han er på alle måter lik verden og innlater seg ikke på å leve et annet liv under nåden enn under synden. [...]

¹⁸ *Lyddighetens vei* (1956) [*Nachfolge* (1937)]. Bonhoeffers bok kan gjerne leses sammen med **Yancy**, *Nådens gåte* (2000) for å unngå en for legalistisk tolkning.

Altså, en kristen følger ikke etter Jesus, han trøster seg til nåden! Det er billig nåde, det er rettferdiggjørelse av synden, men ikke rettferdiggjørelse av den botferdige synder som omvender seg fra sine synder. Billig nåde er den nåde vi gir oss selv. Billig nåde er tilgivelse uten bot, dåp uten menighetstukt, nattverd uten bekjennelse av synd, absolusjon uten personlig skriftemål. Billig nåde er nåde uten etterfølgelse, nåde uten kors, nåde uten den levende Jesus Kristus.¹⁹

Her trengs det i dag et oppgjør med en tankegang som er utbredt i mange, vel også kirkelige, sammenhenger. Mange mennesker, ofte såkalte kjendiser, står fram med en bekjennelse av å være religiøse eller kristne. Og det er fint at dette ikke lenger er så flaut eller tabubelagt. Men det synes for flere å dreie seg om en religiøsitet uten omvendelse, uten vilje til forandring. Med andre ord en religiøsitet på menneskets egne premisser, hvor jeg kan fortsette mitt gamle liv uten å forsake eller å si nei til noe. Her har en mistet den bibelske tanke at et disippelforhold til Jesus alltid vil måtte koste noe, og en havner lett i det Bonhoeffer kalte *billig nåde*. Det er imidlertid stor forskjell på *dyr nåde, som er fri, og billig nåde*.

Den dyre nåde er evangeliet som alltid på nytt må søkes, gaven som vi må be om, døren som vi må banke på. Dyr er den fordi den kaller til etterfølgelse, nåde er den fordi den kaller oss inn i Jesu Kristi etterfølgelse. Dyr er den fordi den koster mennesket livet, nåde er den fordi den skjenker ham livet. Dyr er den fordi den fordømmer synden, nåde fordi den rettferdiggjør synderen. Dyr er nåden framfor alt fordi den var dyr for Gud, fordi den kostet Gud hans Sønns liv - .²⁰

Den frie nåde gripes av den som for alvor har oppdaget dilemmaet i sitt liv, sett at det har med forholdet til Gud å gjøre, og nå ønsker et nytt og annerledes liv i etterfølgelse av Kristus.

Den billige nåde gripes etter av den som mer ønsker syndenes tillatelse enn syndenes forlatelse, og som er lite villig til å gi slipp på sitt gamle liv uten Kristus som Herre.

Det er derfor en umistelig del av *prekenens teologi*, at en må ha noe å si om det kristne livet.

Prekenens to hoveddeler

Dette er også helt i overensstemmelse med synet på forkynnelsen i den lutherske reformasjon.

Ifølge **Martin Luther** må enhver preken inneholde “tzwey stuck”, to deler; “Glawben und Lieben”, troen og kjærligheten. Han kan også kalle dette *Kristus som gave* og *Kristus som eksempel*.²¹ Troen som det barnlige tillitsforhold til Gud som skapes gjennom forkynnelsen av Kristus og hans frelsesgave. Og kjærligheten som tilskyndelsen til å la troen få bære frukt i kjærlighetens gode gjerninger overfor medmennesker, i menigheten og i verden.

Allikevel finnes det lutherske sammenhenger hvor en er skeptisk til en forkynnelse av det kristne liv. Motivasjonen for dette kan være forskjellig. Hos noen en nærmest prinsipiell

¹⁹ **Bonhoeffer**, *Lydighetens vei* (1956: 11f.).

²⁰ **Bonhoeffer**, *Lydighetens vei* (1956: 12f.).

²¹ Jf. den lærerike framstilling av dette i **Ivarsson**, *Predikans Uppgift* (1956: 113-133).

antinomisme, dvs.: en avvisning av at loven i det hele tatt har noen funksjon i det kristne liv. Hos andre mer en frykt for at forkynnelsen skal bli lovisk og skygge for den grunnleggende evangeliske sannhet at troen og frelsen gis som en uforskyldt gave. En synes her å tenke at det nye livet vil komme som en naturlig frukt der hvor lov og evangelium forkynnes klart og konkret.

En lovens tredje bruk?

Det er interessant at en liknende problemstilling kom opp på reformasjonstiden, i sammenheng med en diskusjon om lovens såkalte *tredje bruk* (*usus pedagogicus*). Denne diskusjon er søkt avklart i *Konkordieformlen* art. VI. *De tertio usu legis divinae* (om den guddomlige lovs tredje bruk). Det Konkordieformlen vender seg mot i denne artikkel, klarest omtalt i *Solida Declaratio* (BK 962f)²², er den lære:

at det gjenfødte menneske, på samme måte som solen gjennomfører sitt naturlige løp, av sin egen lyst og den hellige Ånds indre tilskyndelse lever det nye liv og gjør Guds vilje – uten å behøve tilskyndelse fra noe ytre ord i formaning og rettledning.

[...] gleichwie die Sonne ohn eigenen Trieb für sich selbst ihren ordentlichen Lauf vollbringt, also auch für sich selbst aus Eingeben und Trieb des Heiligen Geistes tuen, was Gott von ihnen erfordert.

Den avgjørende problemstilling i sammenheng med diskusjonen om lovens tredje bruk var, så vidt vi kan forstå, denne:

Har det gjenfødte menneske behov av et rettledende og formanende ytre ord – eller gjør det av seg selv, utfra Åndens indre driv, Guds vilje og det nye livs gjerninger?

Her er Konkordieformlen helt klar og, etter min mening, helt på linje med NT, når den forutsetter at også det kristne menneske, det gjenfødte menneske;

- fordi det framdeles har det gamle menneske i seg
- fordi det framdeles lever i spenningen mellom den gamle og den nye tidsalder
- fordi det framdeles står under angrep fra djevelen, synden og sitt eget kjød

trenger et ytre veiledende ord.

Dette ord kaller så Konkordieformlen *lovens tredje bruk*. Det dreier seg om Guds uforanderlige lov og vilje, men fordi denne nå høres og mottas av det nye gjenfødte menneske så oppfattes den ikke som lov eller tvang i negativ betydning, men som noe positivt som den troende gjør ut fra et villig sinn. Den såkalte pedagogiske bruk av loven er altså ikke rettet

²² *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche*, Göttingen 1963.

mot det gamle menneske, for å holde dette i sjakk, men tiltaler og underviser det nye menneske.

Evangelisk formaning eller lovens tredje bruk?

Et interessant spørsmål, som bl.a. er reist i svensk lutherforskning, dreier seg om forholdet mellom det som her kalles lovens tredje bruk, og Luthers forståelse av formaningen til den kristne om å leve troens nye liv. Ifølge **Henrik Ivarsson** har formaningen hos Luther Kristi eksempel som sitt sentrale tema, og ”den utgår från den rättfärdigjorda människans situation och tiltalar henne som begåvad med alla evangeliets gåvor”, sier han.²³ Ivarsson finner imidlertid at begrepet lovens tredje bruk er for snevert til å kunne fange inn fylde og dynamikken i formaningens rolle hos Luther. I læren om dens tredje bruk ligger tyngdepunktet på lovens *kunnskapsmeddelende funksjon*. Den gir kunnskap eller informasjon om hvordan en kristen bør føre sitt daglige liv for å leve rett etter Guds vilje. Men formaningen hos Luther sprenger dette litt tørre kunnskapsmeddelende. Han forstår ikke formaningen slik at det først og fremst dreier seg om å undervise om det nye livs kjennetegn, og om hvordan en kristen skal leve. Formaningen er mer å forstå som et evangelisk imperativ som har til oppgave å lokke eller kalle fram det nye liv i Kristus som den troende allerede har del i. Og dette konkretiseres i de kjærlighetens gjerninger som preget av Kristi eget eksempel. Hovedvekten ligger altså på formaningstalens evangeliske, skapende og handlingsutløsende karakter.

Etter vår mening foreligger det her en nesten forbløffende overensstemmelse mellom Luther og Paulus i forståelsen av formaningens funksjon. Det typiske hos dem begge er at det er Kristus som er:

1. Formaningens forutsetning
2. Formaningens innhold, og
3. Formaningens mål.

Formaningen tar sitt utgangspunkt i, og henter sin kraft i, evangeliet om hva Kristus har gjort *for oss* – utenfor oss. Og så beskriver den hva han vil gjøre i oss og med oss, for at vi skal kunne vokse opp til det eksempel han har etterlatt oss. Selv om den, etter sitt innhold, framholder viktige elementer i loven, er den, i sin grunntone, mer en del av evangeliet.

Fra formaning til lov

²³ **Ivarsson**, *Predikans Uppgift* (1956: 119). Ivarssons synspunkter på formaningen hos Luther er fulgt opp av **Gustav Börjesson** i ”prästmötesavhandlingen” *Förmaningens roll i förkunnelsen* (1969: 118-154).

Vi hevdet ovenfor at det er en viktig del av prekenens teologi at en er seg bevisst på at den kristne forkynnelse må ha noe å si om det kristne liv.

Og vi har sett at denne forkynnelse, i viktige deler av den lutherske tradisjon, primært er blitt oppfattet som en evangelisk preget formanings. Det finnes i denne tradisjon imidlertid også en klar forståelse av at denne formanings igjen kan komme til å måtte slå over i en lovens forkynnelse. Det er det som må skje om en kristen vil fastholde en livs stil som ikke er i overensstemmelse med Kristi eksempel og vilje. Da må forkynnelsen av lov og evangelium igjen kalle dette menneske til omvendelse, og gjennom bekjennelse og syndstilgivelse på nytt lede det inn på etterfølgelsens vei.

Prekenens teologi – avsluttende refleksjoner

Vi avgrenset oss i innledningen til dette kapittel overfor en for stram, formell definisjon av en preken så tidlig i vår fremstilling. I stedet har vi konsentrert oss om en teologisk refleksjon og innholdsbestemmelse av kristen forkynnelse, med vekt på den lutherske skjelling mellom lov og evangelium. Vi betrakter dette som en grunnleggende føring for vårt videre arbeide med prekenlæren. Samtidig har vi klart tilkjennegitt at vi ser på enhver kristen preken som skriftutleggelse. Også dette er å forstå som en viktig forutsetning for det som videre vil bli sagt. Men kan det da ikke lett komme til en konflikt mellom disse to viktige forutsetninger?

Kan det ikke ofte bli slik at lov-evangelium-formanings strukturen blir en tvangstrøye som tres over en tekst, og hindrer denne i få tale friskt til oss?

Eller kan det ikke bli slik at prekener med dette utgangspunkt blir veldig lett forutsigbare, og derfor ofte kjedelige?

Jo, begge disse innvendinger er utvilsomt viktige og relevante, og de rammer en forkynnelse av lov, evangelium og formanings som er for skjematisk tenkt.

Allikevel bærer den lutherske tradisjon med seg den grunnleggende innsikt at Guds åpenbaring i Bibelen nettopp er en åpenbaring av lov og evangelium. Det er en åpenbaring av Gud som skaper og hans gode lover for hvordan menneskene skal kunne leve i samfunn både med sin skaper og med hverandre i denne verden. Og det er en åpenbaring av hans frelsesvilje og frelsesverk for å vinne menneskene tilbake til dette samfunn. Derfor tror vi også at denne spenning eller dialektikk mellom lov og evangelium er noe som gjenspeiles i alle Bibelens bøker. Og vi tror videre at når denne dialektikk kommer til orde i en tekstutleggelse, samtidig som prekenen har en aktuell tilknytning og en forståelig form, så vil denne forkynnelse kunne røre ved menneskers hjerter.

Oppsummerende kan vi, så langt, si noen viktige ting om prekenens teologi. Det er:

1. en teologi om at skjelningen mellom lov og evangelium er en tolkningsnøkkel til alle bibelske tekster.
2. en teologi om at mennesket som skapt i Guds bilde, også etter syndefallet, fremdeles er bærer av en skapelsesgitt mulighet til å gjenkjenne Guds lov. Det er derfor mulig for mennesker til alle tider og i alle kulturer å kunne forstå og ta imot både loven og evangeliet.
3. en teologi om at også det kristne menneske stadig trenger et ord fra en evangelisk formaning som kan oppmuntre til gode gjerninger og tilskynde den troende til å etterfølge sin Herre i liv og tjeneste.

Spørsmål til videre refleksjon og samtale

- Vurder påstanden om at enhver preken bør være tekstutleggelse. Hvordan begrunner vi det?
- Hva med *dialektikken lov – evangelium* som en viktig tolkningsnøkkel til bibeltekstene. Virker argumentasjonen for dette overbevisende? Hvordan kan en unngå at dette blir en teoretisk og virkelighetsfjern innfallsvinkel?
- Hva med forholdet mellom prekenens grunnleggende og aktuelle utgangspunkt. Hvordan kan en bevisstgjøre seg denne distinksjonene?

Testspørsmål i møte med aktuell forkynnelse

- Berører denne prekenen sider ved mitt daglige liv og mine holdninger og avslører hvor lett jeg kan komme til å gå på akkord med Guds bud:
 - når det gjelder min tale og omtale av andre mennesker?
 - når det gjelder mitt forhold til penger og faren for å bli preget av grådighet og havesyke?
 - når det gjelder mitt tankeliv og faren for at mitt sinn kan bli forurenset gjennom ulike former for pornografi?
 - når det gjelder min likegyldighet overfor andre menneskers nød, hjemme og ute i verden?
 - andre aktuelle områder hvor jeg lett faller?
 Kalles jeg så til omvendelse på disse områdene?

Har ikke en forkynnelse som ikke berører meg på noen slike områder tatt brodden av det lovens mandat som er klart uttrykt i de fleste tekster?

- Forkynnes Kristus her slik at jeg kan tro evangeliet om den frie og uforskyldte nåde som gjelder på tross av gjentatte fall, svakheter og skrøpelighet, vende meg til Kristus med mine konkrete synder og feiltrinn og gå ut i hverdagen med ny frimodighet?
- Forkynnes Kristus, hans kjærlighet og hans forbilde på en slik måte at jeg blir oppmuntret til å følge ham og får trang til å tjene ham overfor mine medmennesker?

Kapitel 3 *HVORFOR OG HVORTIL?*

a) *HVORFOR? Forkynnelsens motivasjon*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Hvor ligger den grunnleggende motivasjon for kristen forkynnelse?

Jesu egen befaling til sine disipler (Luk 24, 46-49).

Kallet til å være vitner (Joh 15,26-27; Apg 1,8).

Troen på forkynnelsens mulighet til å skape tro (Rom 10,14-17), og til å forandre menneskers liv (1 Kor 1,21; Apg 11,14).

Forkynnelsens krise – motivasjonens krise?

Litteratur til a) og b):

Long, *Witness* (1989:78-91, 2005:99-116), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:107-29), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:40-88) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:14-40 og 136-178)

Motivasjonens avgjørende betydning

Enhver predikant vil i perioder av sitt liv spørre seg selv; hvorfor i all verden gjør jeg dette?

Hvorfor utsetter jeg meg selv for den påkjenning det er å forberede og gjennomføre en preken? Kanskje bør jeg heller finne meg et annet yrke? De fleste predikanter har tidvis og i tunge stunder tenkt slik. Mange vil derfor kjenne seg igjen i boktittelen *The Burdensome Joy of Preaching*.²⁴ Periodevis kan erfaringen av glede være mest framtrædende, til andre tider kjennes byrden tung.

Det er ulike grunner til at det å forkynne ofte kan kjennes som en byrde.

1. For det første kan det oppleves som *en svært ensom oppgave*. Det er lett å kjenne seg som en som kommer utenfra, og som skal tiltale menigheten på Guds vegne. I en viss forstand er det noe riktig i dette. Det kan være situasjoner og tider hvor en predikant må våge å la tekster få tale åpent og usminket inn i en menighets situasjon, selv om en vet at dette vil kunne oppleves kontroversielt og smertefullt for noen.
2. For det andre må forkynneren *kjempe med tekstens personlig tiltale*, og være villig til å la sitt eget liv bli ransaket av dens budskap. Om Ibsen kunne oppleve det å dikte som å holde dommedag over seg selv, så slipper en forkynner ofte ikke billigere.
3. For det tredje kan en predikant ofte *kjenne på sin egen begrensning*, både når det gjelder det å trenge inn i, tilegne seg tekstens budskap, og det å utmynte dette i en aktuell preken. Her kan en komme til å kjenne seg både fysisk og psykisk utmattet, særlig når prekenforberedelsen av og til skjer under et sterkt tidspress.

²⁴ **Massey** (1998).

4. *Sårbarheten under og etter framføringen* kan, for det fjerde, også stundom oppleves vanskelig. En predikant utleverer alltid noe av seg selv, og er mer sensitiv for kritikk enn menigheten ofte er klar over. Særlig gjelder det når en er sliten. Men det hører med til noe av profesjonaliteten i yrket å lære seg å takle dette, og ikke være for avhengig av bekreftelse og ros fra tilhørere.

Selv om det å forkynne ofte også kan oppleves som en stor glede og et privilegium, er det svært få predikanter som, i lengden, kan basere sin motivasjon på det lystbetonte. Og for den som stadig føler på det byrdefulle er det avgjørende at motivasjonen ligger et annet sted enn i opplevelse av egen glede eller vellykkethet. En viktig faktor ligger i det å se seg selv som en del av menighetens fellesskap, og forkynnelsen som noe en også gjør på menighetens vegne, jf. **Long**, *Witness* (1989:10f.), men heller ikke dette holder som den grunnleggende motivering.

Motivasjonen må dypest sett være forankret i Jesu egen befaling til sin menighet

I alle tekster som beretter om Jesu avskjed med sine disipler gis disse et oppdrag som innebærer forkynnelse, Matt 28,16-20; Mark 16,15-18; Luk 24, 46-49; Apg 1,8 og Joh 20, 22-23. Ja, endog under Jesu jordeliv tas disse inn i hans sendelse til Israels folk og sendes ut for å proklamere de gode nyheter om himmelrikets komme, Matt 10; Luk 9-10. Terminologien varierer noe, men innholdet er dypest sett det samme; proklamasjonen av Guds frelse som tilgjengelig for Israels folk og for alle folkeslag. Bakgrunnen for dette er, blant annet, løftet om endetidens salvede Messias, Jes 61,1ff, som ikke bare skal ha et oppdrag overfor Israels stammer men også være et lys for folkeslagene, Jes 49,6.

Sendelsesperspektivet i evangeliene impliserer altså entydig et forkynneroppdrag.

Likesom Jesus var sendt av Faderen med et oppdrag, Joh 3,17; 10,36, sender han sine disipler, Joh 17,18; 20,21. Og sendelsen til folkeslagene, og dermed forkynneroppdraget, har sin gyldighet inntil alle folkeslag er nådd og enden kommer, Matt 24,14.

Derfor påhviler dette oppdraget enhver kristen menighet, og det overdras til alle som innvies til tjeneste i en menighet. Ja, dypest sett foreligger det som et kall til alle kristne. Vi står alle under et sendelsesperspektiv i forhold til verden omkring oss. Jf 2 Kor 3,2-3, "For dere framtrer som et Kristi brev [...] kjent og lest av alle mennesker."

Når en predikant har sin motivasjon til å forkynne forankret i dette kall og dette sendelsesoppdrag, kan det bli det viktigere å være tro mot kallet enn å oppleve seg som personlig vellykket. Allikevel trenger et hvert menneske en viss form for bekreftelse på at det

en gjør har noen betydning. Det bør derfor være et mål for enhver predikant å ha noen personer rundt seg som kan gi konstruktiv respons og støtte.

Kallet til å vitne

I et par skriftgrupper, Lukas-Apg og Joh, spiller vitnebegrepet en viktig rolle, og da særlig relatert til øyenvitneperspektivet, Luk 24,48; Apg 1,22; 2,32; 22,15; Joh 1,32; 15,27; 21,2. Det dreier seg om å vitne i den forstand at en bevitner, eller bekrefter, noe en har sett eller hørt. Det er altså primært et mer objektivt innhold i vitnebegrepet enn det vi vanligvis forbinder med det i kristen dagligtale, hvor det gjerne mer dreier seg om overbevisning eller erfaring. Men også overbevisnings- eller erfaringsvitnesbyrden er omtalt i NT. Jf. Rom 8,16, “Ånden selv vitner sammen med vår ånd og sier at vi er Guds barn” (*αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ*).

I vår situasjon kan en dermed si at kallet til å vitne inneholder to aspekter.

- Det ene beveger seg i det historiske, eller horisontale plan, og dreier seg om å bringe videre det kirkegrunnleggende vitnesbyrd fra de første apostler og øyenvitner.
- Det andre har med den personlige overbevisning å gjøre. Jeg er personlig blitt overbevist om at det apostoliske vitnesbyrd er sant. Visse grunner og argumenter kan anføres for dette, men dypest sett beror det på et personlig valg og en personlig erfaring. Ofte handler det om en personlig erfaring av hva troen på evangeliet om den oppstandne og levende Kristus har betydd for en selv. Slik gjelder kallet til å vitne enhver kristen også i dag. På ulike måter, men allikevel slik at Kristus, i ord eller gjerning, forkynnes som den levende Herre. Slik blir også den personlige erfaring av Kristus, hans tilgivelse og nåde, hans kjærlighet og makt, en side ved den personlige motivering til å forkynne og vitne. Det å tro på Kristus er ikke det samme som å slutte seg til en ideologi eller historisk tankekonstruksjon, men det handler om et fellesskap med en levende Herre som er full av nåde og sannhet.

Troen på det forkynte ords nyskapende kraft

Det er en klar overbevisning hos de bibelske forfattere om at Ordet fra Gud er bærer av en nyskapende kraft, jf.:

Jes 55, 10-11:

*Likesom regnet og snøen
faller ned fra himmelen
og ikke vender tilbake dit
før det har vannet jorden,*

*gjort den fruktbar
og latt det spire og gro på den,
gitt såkorn til den som skal så,
og brød til den som skal spise,
slik er det også med mitt ord,
det som går ut av min munn.
Det vender ikke tomt tilbake til meg,
men utfører det jeg vil,
og fullfører det jeg sender det til.*

Rom 10,14-17:

*Men hvordan kan de påkalle en de ikke tror på? Hvordan kan de tro på en som de ikke har hørt om? Og hvordan kan de høre dersom ingen forkynner?
Og hvordan kan noen forkynne hvis de ikke er utsendt? Det står jo skrevet: Hvor herlig lyder fottrinnene av dem som bringer godt budskap!
Men ikke alle var lydige mot evangeliet. Jesaja sier: Herre, hvem trodde vårt budskap?
Så kommer da troen av det budskapet en hører, og budskapet kommer av Kristi ord.*

Apg 11,14:

Han skal tale ord til deg som gir deg og alle dine frelse.

Også her gir en mer ordrett oversettelse et bedre inn trykk av troen på den kraft som ligger i budskapet: *han skal tale ord til deg ved hvilke du skal bli frelst, du og hele ditt hus (ὅς λαλήσει ῥήματα πρὸς σέ ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου)*

Der hvor en predikant får gripe i tro, og etter hvert erfare, at det kristne budskap har en slik kraft i seg, vil motivasjonen til å forkynne øke, og forventningen etter å se fruktene av forkynnelsen vokse. Ikke alltid får predikanten se fruktene, jf. Joh 4,36-38; 1 Kor 3,5-9, men før eller siden vil fruktene bli synlige av en forkynnelse som har vært tro mot det bibelske budskap.

Rent erfaringsmessig holder det også utvilsomt stikk at den preken som i lengden formår å samle, det er den virkelige bibelske forkynnelse. Nu mindre enn noen gang før kommer folk til kirke for å erkyndige seg om en prestemanns privatanskuelse, eller for å la seg underholde en time eller to. Skal de bry seg med å komme, så må det være for å få beskjed – nemlig om det som det på dette sted nå en gang skulle gis beskjed om. Om Gud, om Hans vei til oss og om vår vei til Ham.²⁵

Er forkynnelsens krise en motivasjonens og troens krise?

²⁵ Smemo, *Er prekenens tid forbi* (1938: 73).

Med visse mellomrom tales det gjerne høyt i kirken om at prekenen er kommet i en krise. Det kan virke som om den kirkelige forkynnelse ikke kommuniserer, verken med trofaste kirkegjengere eller de kirkeuvante, som en sjelden gang våger seg til en gudstjeneste.²⁶ Mange ting kan sies til dette. Vår tid er full av ord og informasjon, og det er ikke enkelt for predikanter å konkurrere med moderne massemedia og kommunikasjonseksperter i reklamebransjen. Ligger løsningen i det å lære av moderne kommunikasjonsteori? Eller hva med teatret og ulike former for dramaturgi? Etter vår mening må kirken og dens forkynnere hele tiden være åpne for å lære hvordan vi best kan kommunisere vårt budskap. I mange menigheter arbeides det derfor konstruktivt med ulike former for kreativ formidling. Allikevel kan nye og fikse kommunikasjonsformer aldri bli mer enn delløsninger²⁷.

Det kristne budskap kommuniserer alltid best når det forkynnes ”av tro” – da kan det også bli - ”til tro”, Rom 1,17. Ordet er nok virkekraftig i seg selv (jf. Fil 1,18), men det dreier seg i den kristne forkynnelse allikevel ikke om magi. All erfaring, også fra moderne kommunikasjonsteori, viser at predikantens eget forhold til, og tro på, det budskap som formidles er vesentlig for om det blir hørt og tatt imot.²⁸ Troen på budskapet innebærer her også en tro på alvoret i Bibelens beskrivelse av menneskets stilling overfor Gud. Fortapelsens mulighet beskrives klart av Jesus selv (Matt 10,28), og skulle avføde en ”hellig uro” på vegne av menneskene rundt oss.

Forkynneren trenger derfor alltid å arbeide med sin egen motivering og tro på budskapet. Og vel så mye som en gruppe kritikere trenger han/hun en gruppe forbedere i menigheten. Mennesker som vil gå inn under det felles ansvar hele menigheten har for den forkynnelse som lyder i dens gudstjenester og samvær.

Spørsmål til videre refleksjon og samtale

- Hvorfor er predikantens motivasjon viktig for prekenens kvalitet?
- Hvilken rolle spiller sendelses- og kallstanken for meg som predikant idag?

²⁶ Jf. **Smemo**, *Er prekenens tid forbi* (1938) og undertittelen på **Aukrust**, *Exodus; Om forkynnelsen krise* (1988).

²⁷ Jf. refleksjonene til dette hos **Long**, *Witness* (1989:26-27, 2005:21-23).

²⁸ “The contemporary loss of confidence in the gospel is the most basic of all hindrances to preaching”, **Stott**, *Between Two Worlds* (1982) 83.

b) *Hvortil? Forkynnelsens intensjon*

Noen stikkord til innholdet i dette avsnittet

Forskjellen på motivasjon og intensjon.

Hva intenderer, eller ønsker, en predikant, at han/hun skal oppnå med sin forkynnelse?

Forkynnelsen som frelsesbudskap (*κέρυγμα*)

Forkynnelsen som undervisning (*διδαχή*).

Forkynnelsen som formaning (*παρακλήσεις*)

Med hele menigheten?

[...] *Gud og hans nådeord, som kan oppbygge dere og gi dere arven sammen med alle dem som er blitt helliget* (Apg 20,32).

Som nevnt i innledningen vil det være et viktig perspektiv på prekenen at denne er et virkemiddel i oppbyggingen av levende menigheter.

Motivasjon og intensjon

Hvordan skjelner vi mellom disse to begreper? Dreier det seg ikke egentlig om det samme?

Det er riktig at det vi sier under disse to overskrifter på flere måter overlapper hverandre.

Allikevel dreier det seg om en distinksjon som predikanten må være seg bevisst. Under *motivasjon* har vi primært vært opptatt av predikantens egne holdninger og forhold til det budskap som skal forkynnes. Hva er det som driver en predikant, i år etter år, til å forkynne.

Hva ligger bak? Hva tror og erfarer predikanten selv i forhold til dette budskapet som gjør at det er verd arbeidet, ja, nesten tvingende nødvendig å fortsette å forkynne?

Under *intensjon*²⁹ eller hensikt vil vi spørre om predikanten har en bevisst målsetning med sin forkynnelse. Hva forventer han/hun skal skje som en frukt av forkynnelsen i menigheten? I første omgang i forhold til enkeltmennesker, deres personlige trosforhold og livsførsel.

*Sermons obviously, and joyfully, always do more than preachers intend for them, as the hearers make their own uses of what is proclaimed, but this is not the same thing as saying that sermons should have no aim, or only vague goals. As preachers we do intend for each sermon to accomplish something, and that intention is gathered up in the function statement.*³⁰

Og intensjonen kan her ikke bare være å informere, men i høy grad å motivere til forandring og handling.³¹

A function statement is a description of what the preacher hopes a sermon will create or cause to happen for the hearers. Sermons make demands upon the hearers, which is another way of saying that they provoke change in the hearers (even if the change is a deepening of something already present).

²⁹ Til en drøftelse av dette begrepet i nyere homiletisk diskusjon, jf. **David Buttrick**, *Homiletic. Moves and Structures* (1987: 293-303) og det tilsvarende begrep *purpose* (hensikt) **Jane Childers**, *Purposes of Preaching* (2004).

³⁰ **Long**, *Witness* (1989: 151, 2005:193).

³¹ "In sermons, we are not merely forming consciousness but, inevitably, reforming and transforming consciousness", **Buttrick**, *Homiletic* (1987: 298).

*The function statement names the hoped-for change.*³²

Jf Luthers distinksjon *hva skal vi tro – hva skal vi gjøre?*

Det er her viktig at en er seg bevisst forskjellen på et foredrag, eller kåseri og en preken. Et foredrag sikter på å gi informasjon og kunnskap, en preken bør ha et aspekt av personlig profetisk tiltale ved seg.³³ I denne sammenheng er det interessant at begreper som å *berøre* og *bevege følelser* er blitt legitime i homiletiske lærebøker.³⁴ Dyptgripende forandringer i en persons tenke- eller levesett skjer sjelden bare på grunnlag av intellektuell informasjon, men ut fra et dypere engasjement på et sjelelig plan, ved at *hjertet* berøres, jf bruken av dette begrepet i Bibelen, Sal 51,12; Ordsp 4,23; Esek 36,26; Matt 13,15; Luk 12,34 og 2 Kor 3,15. Men like viktig er menighetens totale liv, i fellesskap innad og tjeneste utad. Vi tenker derfor heller ikke bare på høgmesse-, eller gudstjenesteforkynnelse, i snever forstand, men på den samlede virkning av forkynnelse i ulike former og i ulike settinger i menighetens regelmessige liv. Ligger det noen klare og bevisste intensjoner og målsettinger bak alt dette? Eller er noe av grunnen til at så mange tradisjonelle menigheter synes å være stagnert, eller er i klar tilbakegang, at en mangler bevisste målsettinger eller visjoner? Og derfor har en heller ikke noen konkrete strategier for vekst.³⁵

La oss nå spørre etter hvilke *intensjoner* for forkynnelsen som gjenspeiles i tekstene i NT.

Kérygma – didaché - paraklése

Når vi ser på terminologien omkring forkynnelsen i NT, oppdager vi at denne er forholdsvis variert, jf. **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995: 45-50). Vi skal her kort komme inn på tre begreper. Det er vel kjent at den engelske eksegeten **Charles Harold Dodd** i 1936 utga boken *The Apostolic Preaching and its development*. Selv om den er kortfattet gir den en interessant innføring i den urkristne forkynnelse. Dodd skjelner mellom to hovedtyper av forkynnelse i NT, nemlig; den utadrettede forkynnelse, eller proklamasjon av evangeliet, i en misjonssituasjon, og den mer innadrettede undervisning av de troende i menighetens forsamling. De typiske begreper for den første type forkynnelse er *κέρυγμα - κερύσσω*, jf. om

³² **Long**, *Witness* (1989: 86, 2005:108f)).

³³ Jf. **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:86).

³⁴ Jf. **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000: 106-113 og 165). Han nevner blant annet at prekenen bør skape en opplevelse av trygghet, frigjøring og erkjennelse, 58.

³⁵ Jf. det interessante intensjonsprogram som er beskrevet i **Richard Warren**, *Purpose driven church* (1995), *Målrettet menighet* (1998) og bevisstheten om strategisk lederskap fra engelsk sammenheng i **John Adair** and **John Nelson** (eds), *Creative Church Leadership* (2004) og **Richard Williams** and **Mark Tanner**, *Developing Visionary Leadership* (2004).

ulike typer offentlig proklamasjon som er nevnt i evangeliene, Mark 1,4. 45, 7,36; Luk 4,18; Matt 12,41.

Selve hovedbelegget for denne terminologiske skjelning finner Dodd i 1 Kor 1,21:

For da verden ikke brukte visdommen til å kjenne Gud gjennom Guds visdom, besluttet Gud å frelse dem som tror, ved den dårskap vi forkynner.

Siste del av verset kan mer ordrett oversettes: *ved budskapets dårskap (διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σώσαι τοὺς πιστεύοντας).*³⁶

I samme kontekst i 1 Kor finner Dodd flere utsagn som støtter denne profilerte bruk av *κήρυγμα κερύσσω* i sammenheng med den offentlige misjonsforkynnelse, jf. 1,23 og 2,2-6, og likeså i den sentrale misjonsteksten i Rom 10, v8 og v15.

I Apg finnes det liknende sentrale uttrykk 8,5; "Filip [...] i Samaria [...] der forkynnte han Kristus (*ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν*)" og 9,20; "(Paulus) [...] forkynnte Jesus i synagogene og sa: "Han er Guds Sønn." (*καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσεν τὸν Ἰησοῦν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ*).

Når det gjelder innholdet i dette urkristne misjonskerygma peker Dodd på tekster som 1 Kor 1,23; 15,(1)3-5; Rom 3,21-26; 10,8-9; 1 Tess 1,10. Det dreier seg om en proklamasjon av Jesus som den korsfestede og oppstandne Herre, og om syndenes forlatelse og redning fra Guds dom for dem som tror på ham.

Når det gjelder det andre hovedbegrep *διδαχή* og det tilsvarende verb *διδάσκω* mener Dodd at dette primært beskriver den etiske, apologetiske og læremessige undervisning innad i menighetene, jf. steder som Matt 28,20; Rom 2,21; 1 Tim 6,2; Apg 15,1 ([...] begynte å lære brødrene); 20,20.

Nå er det ikke så vanskelig å påvise at Dodds *terminologiske skjelning* her er for skjematisk, jf. steder som Apg 4,2; 5,21. 25. 42, hvor *διδάσκω* vel også brukes om misjonsforkynnelse.

Når vi allikevel har oppholdt oss ved denne skjelningen er det fordi vi mener han har påpekt en *innholdsmessig skjelning* mellom to *hovedintensjoner* i den urkristne forkynnelse. Vi finner i de nytestamentlige tekster en bevissthet om to ulike siktemål for forkynnelsen:

- a) Det ene siktemål dreier seg om å bringe mennesker, som står utenfor det kristne menighetsfellesskap, til tro på Jesus som frelser og Herre, og å innlemme dem i menigheten ved dåp.
- b) Det andre siktemål dreier seg om å ta på alvor Jesu ord i Matt 28,20, nemlig å undervise de troende om Jesu utleggelse av Guds vilje slik at

menigheten kan bygges opp, vokse en sunn vekst og modnes i sitt liv og sin tjeneste i verden, Efes 4 – 5. Jf. her også Apg 20,32:

[...] *Gud og hans nådeord, som kan oppbygge dere og gi dere arven sammen med alle dem som er blitt helliget*

Καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ οἰκοδομῆσαι καὶ δοῦναι τὴν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν.

Det er viktig for enhver predikant å spørre seg selv om begge disse to hovedintensjoner er levende for meg.

Det tredje begrep som vi kort skal stanse opp for uttrykkes ved det greske ordparet *παρακαλέω παρακλήσις* gjerne transkribert *paraklese*, og oversatt formanings. I en tekst, 1 Tim 6,2, brukes det hand i hand med *διδάσκω*. Vi har allerede, i kapitlet om forkynnelsesteologi, vært inne på den evangeliske formanings sentrale og viktige funksjon for det kristne liv, og vi skal kort illustrere dette ved noen tekster fra Paulus. I sin mest typiske form henvender formaningsene seg til de troende som åndelige, nye mennesker, nettopp for å styrke, befeste og tilskynde det nye liv hos dem, jf. Rom 12,1ff; Efes 4,1ff; 1 Tess 2,11ff; 3,2; 4,10; 1 Tim 2,1. Ikke minst tekstene i 1 Tess gjenspeiler noe av den varme grunntonen; Paulus tiltaler dem som en far som omsorgsfullt oppmuntret og tilskynder dem til å leve troens liv.

Det typiske for formaningsformen, hvor verbet ofte kommer i imperativ, er at det knytter an til, og har sitt utgangspunkt i, et indikativisk utsagn, jf.,

Kol 3, 3 og 5:

Dere er jo døde, og deres liv er skjult med Kristus i Gud

ἀπεθάνετε γὰρ καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ

(**aor. indikativ**, en sannhet som gjelder for den som ved dåpen og troen er dødd bort fra synden, Kol 2,12 og 20; Rom 6,2-4)

Så la da det jordiske i dere dø (så død da)

Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,

(**imperativ**, en formanings, oppfordring til de troende om å døde det som allerede er dødt med Kristus).

Disse utsagnene representere det negative aspektet – i dåpen er det gamle menneske avgått ved døden sammen med Kristus – og nettopp derfor kan vi døde (si nei til) dets lyster og gjerninger.

Kol 3,9-10 og 12:

For dere har [...] kledd dere i det nye menneske, det som stadig fornyes etter sin skapers bilde og lærer ham å kjenne

³⁶ “It was by *kerygma*, says Paul, not by *didaché*, that it pleased God to save man”, *The Apostolic Preaching* (1967³: 8).

καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαينούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν,

(aor. **indikativ**, også en sannhet som gjelder for den som ved dåpen og troen er oppreist til et nytt liv i Kristus, Kol 2,12b og 13b; Rom 6,4b-5)

Kle dere derfor (som Guds utvalgte, hellige og elskede) i inderlig medfølelse, godhet og ydmykhet

Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ χρηστότητα ταπεινοφροσύνην πραῦτητα μακροθυμίαν,

(formaningen, i **imperativ**, til å leve i overensstemmelse med det nye liv de har mottatt i Kristus)

Her har vi det positive perspektivet – fordi vi i dåpen også er oppreist med og ikledd Kristus – så kan vi også ikle oss de nye gjerninger som hører med til livet i Kristus.

Vi kan si at det i disse tekstene dreier seg om forholdet mellom et **sakramentalt indikativ** og et **evangelisk imperativ**. Det dreier seg altså ikke om lovens refsende eller dømmende tiltale, men om en evangelisk oppmuntring til å leve som den jeg er i Kristus.³⁷ Jf. også,

Efes 5,8:

*En gang var dere selv mørke,
men nå – i Herren – er dere lys
ἦτε γὰρ ποτε σκότος,
νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ.*

(her er det **indikativiske element**, det er skjedd noe – i Herren – med adressatene)

*Lev da som (vandre som) lysets barn
ὡς τέκνα φωτός περιπατεῖτε
(det **imperativiske** perspektiv)*

Det er interessant å se den klare parallellitet mellom Efes 5,8 og Jesu forkynnelse i Bergprekenen, Matt 5,14-16;

*Dere er verdens lys! [...]
ὁμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου
(**indikativ**)*

*Slik skal også deres lys skinne for menneskene [...]
οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων*

(også her ser vi at **imperativen** i v16 er basert på indikativen i v14. En enda bedre oversettelse ville være; *Slik skal dere også la deres lys skinne for menneskene*)

³⁷ Jf. til dette tema også Erling Utne, "Den evangeliske egenart ved den paulinske parenese", TTK (1963) 65-79 og Börjesson, *Förmaningens roll i forkunnelsen* (Lund 1969). Noe av dette materiale er popularisert i Ove Conrad Hanssen, *Formaningene i Det Nye Testamentet* (1972). Utne's bok, *Der det nye livet lever* (1997) gjenspeiler på en fin måte dette formaningsperspektivet.

Vi ser her altså, både hos Jesus og Paulus, en grunnstruktur i undervisningen om det kristne livet. Den nye livsstilen i Herren framstilles ikke som en tung lovens byrde, men mer som et nåderikt privilegium. Som noe som naturlig følger av troen på *hva* og *hvem* den troende er i Kristus, men allikevel som noe som må oppmuntres og formaneres fram. Den evangeliske formaning er, ifølge tekstene i NT, altså en viktig side ved den kristne forkynnelse, og vekten i denne ligger på det positive og tilskyndende.

Omvendelsesmiljø – vekstmiljø

“Hvilke hovedoppgaver har prekenen ut fra et sammenfattende grep om bibelmaterialet?”.

Slik spør **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995: 4), og det må sies å være et meget sentralt spørsmål for arbeidet med homiletikken. Om vi for vår del skal forsøke å sammenfatte et svar utfra vår kortfattede gjennomgang av skriftmaterialet, kunne det lyde slik:

Forkynnelsen skal søke å legge til rette for to viktige sider ved enhver menighets liv:

For det første må den være med å skape et *omvendelsesmiljø*, et sted hvor mennesker, i alle aldre, som er usikre på sin tro og søkende, kan få hjelp til å tilegne seg en personlig og levende tro på Jesus som Guds Sønn, og på syndenes forlatelse i hans navn. Her dreier det seg om intet mindre enn at Gud, selv gjennom forkynnelsen, ønsker å kalle mennesker

“ut av mørkets makt [...] og over i sin elskede Sønns rike. Og i ham har vi forløsningen, tilgivelse for syndene”, Kol 1,13-14.

Noen mindre ambisjon, eller lavere intensjon, kan forkynneren ikke ha for sin tjeneste. I en viss forstand kan en si at forkynnelsen i den kristne menighet, og den kristne misjon, fortsetter Jesu gjerning med å samle et folk rundt seg.³⁸ Vi utfordres til å fortsette den innbydelse til det himmelske gjestebud som Jesus selv begynte; *så mitt hus kan bli fullt*, Luk 14,23.³⁹

Nordhaug, som har gjort innbydelsesaspektet til et hovedtema i sin bok, blant annet utfra en tolkning av det såkalte Rublevs ikon, henviser også til Åndens innbydelse, symbolisert ved en lang pekefinger på ikonet,19.

Men et omvendelsesmiljø er viktig også for mennesker som allerede lever i troen, fordi vi alle lever i spenningen mellom den gamle og den nye tidsalder. Derfor trenger også den troende å få lytte til en forkynnelse som stadig avslører “kroppens onde gjerninger” (*τὰς πράξεις τοῦ σώματος*), Rom 8,13, slik at disse, ved Ånden, kan dødes gjennom den daglige omvendelse.

For det andre dreier det seg om å bidra til å skape et *vekstmiljø* i menigheten. Et miljø der mennesker får vokse i kjennskap til Kristus og hans frelsesverk. Menigheten er kalt til å være

³⁸ Jf. **Long**, *Witness* (1989: 47, 2005:51).

³⁹ Jf. tittelen på **Halvor Nordhaugs** bok, ... *så mitt hus kan bli fullt* (2000)

et sted hvor en kan tilegne seg en stadig dypere bibelkunnskap og innsikt i Guds vilje for livet sitt. Og hvor mennesker oppmuntres og tilskyndes til å tjene sine medmennesker i og utenfor menigheten. Ikke minst er det her viktig at forkynnelsen legger til rette for en nådegavebasert tjeneste (Efes 4,11-13)⁴⁰, slik at hver enkelt kan tjene ”med den styrke Gud gir”, 1 Pet 4,11. Kort formulert dreier det seg her om å ta Jesu befaling om å *gjøre mennesker til disipler* på alvor.

Avsluttende refleksjoner

Vi har understreket nødvendigheten av at en predikant har klare intensjoner med sin forkynnelse. Hun/han må ha klare tanker om hvordan forkynnelsen kan være med å bygge menighet. Uten en bevisst holdning til målsetting og adressatsspørsmål for forkynnelsen, kan det lett bli ”Ord i det blå”.⁴¹ Eller som engelskmennene sier det, ”Aim at nothing – and you hit it.”

Allikevel må vi, også her, som i vår drøfting av lov – evangelium dialektikken, vokte oss så vi ikke havner i en for skjematisk tankegang. Til syvende og sist er det Den Hellige Ånd som aktualiserer og levendegjør det forkynte ord for tilhøreren, og ofte kan noen oppleve seg personlig tiltalt av andre ting enn det predikanten hadde intendert. Men dette er bare med å gjøre forkynneroppdraget ekstra spennende.

Spørsmål til videre refleksjon og samtale

- Hvor viktig er det at en predikant alltid har en klar intensjon med sin forkynnelse?
- Hvorfor skjer det ofte andre ting gjennom forkynnelsen enn det forkynneren selv hadde intendert?
- Hva er et *function statement* ifølge Thomas Long?

⁴⁰ Det er interessant å se hvordan nettopp dette vektlegges i alle nyere program for menighetsvekst og strategisk menighetsarbeide.

⁴¹ Jf. Skjeveslands bok, *Ord i det blå?* (1987) hvor han har analysert en årgang norske radioandakter.

Kapitel 4 *HVORDAN?* *Prekenens form*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Hvilke ulike typer av prekenes finnes det?

Hvordan er forholdet mellom predikantens bakgrunn og personlige forutsetninger og prekenens form?

Hva er de ulike formtypers, eller predikantrollers, sterke og svake sider?

Kan ulike former kombineres?

Hva med litterære former, retorikk etc.?

Litteratur:

Long, *Witness* (1989:23-47, **2005**:18-51), **Nordhaug** (2000:130-168), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:114-128) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:75-94)

Jf. også **John Stott**, *Preachers Portrait* (1961).

Prekenens form eller predikantens ”rolle”

Med prekenens form tenker vi her ikke så my på den konkrete eller detaljerte utforming av prekenen. Dette kommer vi tilbake til i et senere kapitel. Det er prekenens *formtype* som er i fokus. Prekenens historie oppviser nemlig en rekke ulike typer av prekenes. En annen måte å si det på er at det finnes en rekke *ulike typer av predikanter* som forkynner på svært ulike måter. Og om forkynnensens form ikke velges bevisst, vil den gjerne bli svært preget predikantens egen personlighetstype, eller av det *prekenmiljø* vedkommende er vokst opp i og er blitt fortrolig med. Ikke sjelden vil dette siste også gjenspeiles i stemmebruk og kroppspråk. Der hvor formen, eller “predikantrollen”, velges mer bevisst kan dette ha å gjøre med:

- a) *Teologisk refleksjon og overbevisning om viktigheten av en spesiell type preken.*
- b) *Et bevisst forhold til egne personlige forutsetninger, personlighetstype, nådegaver og resurser.*
- c) *En forståelsen av hva som er menighetens behov for øyeblikket.*

Konkrete predikantroller eller -bilder

Vi vil her kort ta opp noen av de viktigste ”predikantroller”, og de tilhørende prekentyper.

Til hver rolle stiller vi tre spørsmål:

1. Hva er det typiske for denne type forkynnelsen?
2. Hvori består dens styrke?
3. Hva kan være svakheten ved den?

Vi er klar over at en rendyrking av disse bilder kan virke noe kunstig, men tror det er nyttig å bevisstgjøre seg på ulike grunnelementer i forkynnelsen.

Forsøk her å tenke på ulike forkynnere du har lyttet regelmessig til, og spør hvor de eventuelt hører hjemme i denne kategoriseringen. Kan du allerede, utfra din forkynnererfaring så langt, særlig identifisere deg med en eller flere av disse?

Evangelisten -

- Typisk:* Det dreier seg gjerne om en forkynnelse med en enkel og folkelig språkbruk, med vekt på personlig tiltale og utfordring til å ta stilling til evangeliet. Vekkelsesforkynnelse?
- Svakhet:* Kan lett bli noe grunn og overflatisk. Fare for følelsesmessig manipulasjon og press?
- Styrke:* Der hvor det dreier seg om en genuin evangelist nådegave kommuniseres det godt med mennesker med ulik bakgrunn. Evangelisten legger til rette for innhøsting av mennesker som er søkende, men som ofte ikke finner muligheter for å ta et konkret skritt inn i troens verden. Er viktig for å være med å skape et omvendelsesmiljø i menigheten.

Herolden -

- Typisk:* Forkynnelse med en proklamerende form, ofte med vekt på det objektive frelsesbudskap. Herolden er en budbærer som overbringer et budskap fra sin oppdragsgiver, ofte med liten innblanding av personlige erfaringer.
- Svakhet:* Siden vekten ligger så sterkt på selve budskapet, kan adresseringen og aktualiseringen av det bli svak.
- Styrke:* Troskapen mot budskapet, og forpliktelsen på å bringe dette videre også der hvor det kan være upopulært og koste noe..

Læreren -

- Typisk:* Undervisende forkynnelse med vekt på å grunnfeste i troen og å skape vekst i kristenlivet. Klart bibelorientert og ofte med vekt på popularisering av viktige teologiske sannheter.
- Svakhet:* Forkynnelsen kan bli noe "overlesset" med kunnskapsstoff, og derfor noen ganger litt langtekkelig. I verste fall kjedelig.
- Styrke:* Formidler viktig bibelkunnskap, og gir hjelp til innsikt i det helbibelske budskap og de indre sammenhenger i skriften.

Hyrden (pastoren) -

- Typisk:* Undervisende forkynnelse, også med henblikk på formaning og avgrensning overfor tendenser i tiden. Mye til felles med læreren, men har ofte et mer sjelesørgerisk sikte.
- Svakhet:* Kan bli for fokusert på individuelle sjelesørgerisk problemstillinger, på bekostning av de bibelske teksters substans. Kan i ekstreme tilfeller være vel så mye terapeut som kristen forkynner.
- Styrke:* En genuin hyrde-, eller pastorgave, preges av omsorg for menigheten og den enkelte troende. Formidler de bibelske sannheter på en livsnær måte, også der hvor forkynnelsen må foreta et oppgjør med negative tendenser i samfunnet eller menigheten.

Fortelleren⁴² -

- Typisk:* Her ligger vekten på en levende og aktualiserende gjenfortelling og applisering av teksten.
- Svakhet:* Kan bli for fantasifull, og miste noe av kontakten med tekstenes totale budskap. Står også i fare for å tvinge noen tekster inn i en form som gjør vold på deres egentlige intensjon. Noen ganger skjernes det ikke klart nok mellom en narrativ framstilling av teksten og bruk av en rekke fortellinger som ikke alltid illustrerer teksten. Vekten kan således ligge for mye på erfarings-, eller opplevelseshetmomentet i forhold til det å formidle kunnskap.
- Styrke:* Teksten levendegjøres og blir virkelighetsnær slik at den huskes.

Vitnet -

- Typisk:* Vekt på NT's øyenvitnekarakter hvor frelseshendelsene berettes i et erfaringsperspektiv, samtidig som predikantens personlige erfaring fargelegger framstillingen.
- Svakhet:* Kan i noen tilfeller slå for mye over i det private.
- Styrke:* Det personlige engasjement og forpliktetheten på å frambære budskapet, selv om det skulle medføre *martyria*.

Profeten -

Dette er en kategori som knapt finnes i noen tradisjonell lærebok i homiletikk, jf. Stott, *Preachers portrait* (1961) 9, "the Cristian preacher is not a prophet." De senere års arbeider med *den profetiske dimensjon* i NT og i den tidlige kirke har imidlertid ført til en ny åpenhet for at de profetiske gaver også er aktuelle for kirken i dag, jf. **J. Panagopoulos** (ed.), *Prophetic Vocation in the New Testament and today* (1977); **Wayne Grudem**, *The Gift of Prophecy in the New Testament and Today* (1988) og **Max Turner**, *The Holy Spirit and Spiritual Gifts Then and Now* (1996)

⁴² Her er vi ved en av de forkynnelsesformer som har fått mye oppmerksomhet i nyere tid, jf. til aktuell litteratur og bred drøfting, **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995: 120-127).

315-328. Den kjente tyske eksegeten **Gerhard Friedrich** presenterte allerede i 1959 den følgende utfordring til homiletikken utfra NT:

“Was der heutigen Predigt und Seelsorge fehlt, ist das Charisma der Prophetie. Es mangelt an pneuma, an apokalypsis, an der Gabe der Geisterscheidung. Prophetische Verkündigung kann nicht gelehrt werden. Man kann sie aber erstreben (1 Kor 14,1).”

Det som mangler i vår tids preken og sjelesorg er profetiens nådegave. Det mangler ånd, det mangler åpenbaring og det mangler gaven til å prøve ånder. Profetisk forkynnelse kan en ikke lære. Men en kan strebe etter den (1 Kor 14,1), “Fragen des Neuen Testaments an die Homiletik” 85 i Wort und Dienst : Jahrbuch der Theologischen Schule Bethel (6) 1959 (70-104).

Det er imidlertid helt klart at den profetiske gave i menigheten i dag ikke er tenkt å ha kanonisk autoritet på linje med profetene i GT eller NT. Det dreier seg mer om en aktuell tale eller tiltale, inspirert av Guds Ånd, men som allikevel alltid må prøves. I noen nyere framstillinger av homiletikken nevnes den profetiske gave som aktuell for kirken i dag, jf. **Long, Witness** (1989:196-198, **2005**: 242-244) og **David Buttrick, Preaching the New and the Now** (1998) 42, “Prophecy has been silenced either by a hermeneutic of therapy or by a hermeneutic of church government.” I norsk sammenheng framstiller **Wisløff** prekenen som “profetisk tiltale”, *Ordet fra* (1963:86). Til en omfattende drøfting og ulike eksempler jf **Roger Alling & David J. Schlafer, Preaching as Prophetic calling** (2004).

Det kan naturligvis drøftes om denne skal tas med som en egen grunntype. Kanskje ville det være bedre å tale om muligheten for en profetisk dimensjon i alle de ulike prekentyper?

- Typisk:* Det dreier seg her om en forkynnelse som treffer den enkelte på en spesielt aktuell måte, til oppbyggelse, formaning og trøst, eller som på en spesiell måte gir visjoner for menighetens liv og tjeneste videre.
- Svakhet:* Kan lett bli ensidig og overvurdere sin egen betydning, dersom den ikke balanseres av en klar lærergave.
- Styrke.* Der hvor en genuin profetisk gave er virksom vil forkynnelsen ofte oppleves som en uvanlig aktuell og relevant tiltale. Kan ha stor betydning når det gjelder oppmuntring og trøst, og også når det gjelder hjelp til å ta valg med henblikk på framtiden.

I andre lærebøker i homiletikk kan en finne oversikt over andre grunntyper av prekener.

En slik omfattende oversikt, som også gir konkrete eksempler på ulike prekentyper finnes hos **Martin Lønnebo**.⁴³ Han nevner *den bibelsentrerte preken, læreprekenen (eller den kateketiske preken), den tematiske preken, den essayistiske preken, den dramatiske preken, den meditative preken, prekenen som foredrag og prekenen som vitnesbyrd*. I tillegg til de disse, og andre vi har nevnt tidligere, kunne vi også nevne *den proklamatoriske preken, den psykologisk- sjelesørgeriske preken, den sosial-etiske preken og dialogprekenen*. I slike oversikter finner vi ofte en sammenblanding av betegnelser som beror på innholdsbestemte og formelle kriterier, og ofte kan det synes å være tilhørerne mer enn predikantene selv som tilstreber slike klassifiseringer.

Naturligvis er det mulig å tenke seg en kombinasjon av disse, hvor flere trekk forenes. Noen predikanter representerer, enten ved et bevisst valg, eller utfra personlighetstype og erfaring, en av disse grunntyper i nesten rendyrket form. Men de fleste framtrer med en blanding av disse, og eventuelt andre, prekentyper.

Det hører med til en forkynners vekst og modning å søke å finne den grunntype som stemmer best med egne forutsetninger. Her kan en ofte trenge hjelp hos erfarne kristne til å se sine egne sterke og svake sider, slik at en ikke legger opp til en prekenform som fungerer dårlig, eller virker kunstig på menigheten.

En annen side ved dette er at en prest bør søke å identifisere spesielle situasjoner eller hendelser i menigheten som utfordrer til en spesiell tematisk undervisning eller veiledning. De fleste biskoper er nå åpne for å gi tidvis dispensasjon fra kirkeårets tekstrekker, ofte nettopp for å kunne møte særlige behov i menighetene.

Litterære former og retoriske virkemidler i forkynnelsen?

Det føres framdeles en livlig debatt til spørsmålet om, og i hvor høy grad, Paulus og andre nytestamentlige forfattere bevisst gjorde seg bruk av retoriske virkemidler i sin forkynnelse og brevskrivning.. Retorikken var i antikken en nøye utviklet og avansert vitenskap, og de fleste tekster som ble presentert offentlig, enten i muntlig eller skriftlig form, fulgte retorikkens hovedregler. Et klassisk standpunkt blant mange eldre homiletikere er at Paulus nettopp ikke var opptatt av retorisk riktige talemåter, jf. 1 Kor 2,1-5:

Da jeg kom til dere, brødre, var det ikke med fremragende talekunst eller visdom jeg forkynnte Guds vitnesbyrd.

For jeg hadde bestemt at jeg ikke ville vite av noe annet hos dere enn Jesus Kristus og ham korsfestet.

Svak, redd og skjelvende opptrådte jeg hos dere.

Jeg la ikke fram mitt ord og mitt budskap med overtalende argumenter og visdomslære, men med Ånd og kraft som bevis.

For jeg ville ikke at deres tro skulle bygge på menneskelig visdom, men på Guds kraft.

For Paulus var det Guds kraft og ikke retoriske virkemidler som var viktig når han forkynnte. Det at en blir opptatt av litterære og retoriske virkemidler kan da lett tolkes som et uttrykk for at en har mistet noe av troen på Ordets egen og Åndens kraft.

Nyere studier av de paulinske brev, og ikke minst av 1 Kor, viser imidlertid at disse i høy grad er preget av en retorisk struktur,⁴⁴ og at Paulus, og hans medforfatter til 1 Kor, Sostenes, (var det denne som var særlig retorisk skolert?) bevisst anvender seg av en såkalt *deliberativ retorikk*. Dette er en argumentasjonsform som søker å framheve hva som er gode og nyttige

⁴⁴ Homiletik. En introduktion i kyrkans förkunnelse (1977: 115-176).

handlinger for tilhørerne/leserne med henblikk på framtiden. Et vesentlig virkemiddel her er bruk av eksempler og forbilder, og oppmuntring til å følge de av disse som er gode. Målsettingen er å overvinne splittelser og å skape fellesskap og samforstand.⁴⁵

Nyere homiletiske framstillinger har da også tatt på alvor innsikter fra bibelvitenskapen som klart har vist at ulike litterære former, i noen tilfeller, faktisk fungerer som en del av selve det budskap som formidles.⁴⁶

På samme måte som de bibelske forfattere, og mange av de store predikanter i oldkirken, kjente seg frie til å bruke ulike retoriske og litterære former, som var typiske for samtiden, bør predikanter i dag føle stor frihet med henblikk på form.⁴⁷

Vedrørende den antikke og senere klassiske retorikk⁴⁸ kan en skjelne mellom ulike viktige faktorer. Hos Aristoteles finner en fem viktige trinn i sammenheng med en offentlig framførelse av en tale:

1. Forberedende fase. Planlegging av hvilke argumenter, bevisføringer, illustrasjoner etc. som skal være med.
2. Strukturering. Hvordan skal rekkefølgen være på de ulike momenter for at talen skal kunne utgjøre et overbevisende hel.
3. Stil. Valg av virkemidler og metoder i utformingen av talen
4. Utenatføring. Forberedelse av framføringen.
5. Framføring. Hvordan skal stemmen og ulike gester utnyttes.

Der hvor det dreide seg om et skriftlig framlegg var det naturligvis de tre første punktene som var aktuelle.

Ved siden av dette taler Aristoteles også om en helhetsvurdering av en tale i relasjon til den person som framfører den. Tre faktorer er her viktige:

- a. Logos: Selve innholdet i budskapet.
- b. Pathos: Spørsmålet om hva slags følelser og reaksjoner talen vekker hos tilhørerne.
- c. Ethos: Spørsmålet etter talerens, eller forfatterens, troverdighet og integritet.

Nå er det slett ikke sikkert at den klassiske retorikk er noen modell for vår tid. Den har fungert i visse epoker av historien, og viser også hvor alvorlig en tok det å skulle framføre en tale eller å utforme et dokument.

*Den som taler for å overtale folk, taler retorisk. Det betyr i antikk sammenheng ikke bare at han har en bestemt hensikt med talen, men at han bruker en rekke spesielle retoriske virkemidler og holder seg til retorikernes råd og regler for eksempel om hvordan en tale skal oppbygges, utformes og avleveres. Retorikere vet kort sagt at det ikke bare kommer an på hva som sies, men på hvordan det sies.*⁴⁹

⁴⁴ Jf særlig **Margareth Mitchell**, *Paul and the Rhetoric of Reconciliation* (1992).

⁴⁵ Jf. her også **André Resner Jr.**, *Preacher and Cross* (1999: 98-105).

⁴⁶ Se for eksempel **Thomas Long**, *Preaching and the Literary Forms of the Bible* (1989).

⁴⁷ Jf. drøftingen av dette hos **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:142-154). Ulike aspekter ved Bibelen og prekenen som litteratur drøftes også i **Tor Johan S. Grevbo** (red), *Teologi og litteratur i dialog*, Presteforeningens studiebibliotek 41 (1997).

⁴⁸ En omfattende drøfting av klassisk retorikk og dens bruk gjennom historien finnes i **Brian Vickers**, *In defense of Rhetoric*, Oxford 1988.

⁴⁹ **Øivind Andersen**, "Prekenen – god eller dårlig retorikk?" (1994: 96).

Nå kan, imidlertid, begrepet retorikk også gis en videre og mindre presis bestemmelse:

Retorikk går ut på å overtale. Retorikk er noe en bruker for å påvirke folk slik at de inntar samme standpunkt som en selv. Retorikk er blitt definert som det “å utforske de muligheter som fins og å mobilisere de midlene som trengs for å gjøre sin subjektive overbevisning om en sak til den allmenne overbevisning”; retorikk “går ut på å trekke tilhøreren inn i en sammensvergelse som det ikke er godt å trekke seg ut av”, har en også sagt. Altså er kvaliteten på retorikken – god eller dårlig retorikk – proporsjonal med gjennomslaget hos publikum i benkeradene. Det retoriske resultat lar seg telle og måle: Hvor mange ble overtalt, og hvor mange fulgte med?⁵⁰

En slik, ensidig, resultatorientert definisjon av retorikk har utvilsomt noe for seg, men en står her i fare for å åpne opp for akseptasjon av en følelsesmessig eller folkelig manipulasjon som er i strid med selve det budskap en er satt til å formidle.

Men kanskje finnes det andre retoriske virkemidler i vår tid som er typiske for, og kan brukes for å nå, visse kulturer eller subkulturer som tradisjonell forkynnelse ikke får i tale.

Et interessant eks. er en preken **i rap stil** på en konfirmasjonsgudsteneste. Denne slo igjennom på en helt usedvanlig måte.

En prekentyper som synes å bli populær i ulike sammenhenger i dag er **dialogprekenen**, jf fra engelsk sammenheng **Jeremy Thompson**, *Preaching as dialogue. Is the sermon a sacred cow?* (2003) og **Tim Stratford**, *Interactive preaching. Opening the Word then listening* (1998). Her argumenteres det også for at forkynnelse og undervisning, både hos Jesus selv og i den tidlige kirke, var preget av mer interaksjon med tilhørerne enn i den monologpregede prekenetradisjon som etter hvert utviklet seg i kirken. Det er mange ulike både teologiske og praktiske spørsmål som aktualiseres av en slik problemstilling.

Rent praktisk kan en dialogpreken forgå som en forberedt samtale mellom predikant og en annen person i menigheten, ved familiegudstjenester skjer dette ikke sjelden ved et maskotliknende dyr så som *Rasmus kirkemus* eller løven *Ludde*.

Atskillig mer spennende, og risikofylt, blir det om en åpner opp for en fri interaksjon med menigheten.. En slik form vil antakeligvis fungere bedre i en annen kontekst enn en høgmesse, og vil, særlig dersom det kommer utenforstående som bevisst ønsker å provosere, lett forandre fokus og karakter på en gudstjeneste.

Et svært interessant bidrag til kritikk av tradisjonell *monologpreget forkynnelse* finnes i boken *Preaching re-imagined* av **Doug Pagitt** (2005). Hans tese er at denne form for forkynnelse representerer en enveiskommunikasjon som (ofte) i liten utstrekning berører menneskers hverdagsliv. Alternativet kalles *progressional dialogue* og innebærer at prekenen mer blir til i en prosess i den

⁵⁰ Øivind Andersen, “Prekenen – god eller dårlig retorikk?” (1994: 95).

aktuelle gudstjeneste. Forkynneren stiller her ikke med en ferdig utarbeidet preken, men mer med en innledning og noen spørsmål relatert til en eller flere tekster. Menighetens medlemmer innbys så til innspill og samtale utfra sin bakgrunn og erfaring. Utfra denne dialogen vokser så det så fram en preken. Det er lett å finne argumenter mot og å peke på farer ved en slik prekenform. Pagitt tar da selv også opp en hel rekke slike. Bokens undertittel gir imidlertid et interessant signal; *The role of the sermon in communities of faith*. Det er noe fascinerende ved denne forfatters ønske om å ta det almene prestedømme på alvor. Han har stor tro på at felleskapet av de troende er en meget viktig ressurs for forståelse av og ikke minst praktisk anvendelse av de bibelske tekster:

The people of God, in communion with the Bible and the Holy Spirit, have the truth of God within them. That is, the story of God helps us interpret the reality with which we interact. The Holy Spirit guides this interaction and interpretation. Every person has experience, understanding, and perspective; there is no one who is totally devoid of truth. (139).

Pagitts påstand er altså denne at det er når troende hverdags mennesker begynner å reflektere over og dele sine erfaringer at Bibelens tekster blir virkelig blir aktuelle og begynner å tale for seg selv.

En viss form for dialogpreken er **den avbrutte preken**. Dette kan skje ved forberedte innspill fra personer i kirkebenkene som stiller spørsmål som naturlig introduserer et nytt avsnitt eller en ny problemstilling i prekenen. Noe mer spektakulært vil dette virke om avbruddet og det aktuelle spørsmål formidles gjennom en mobiltelefonsamtale.

Viktig er det allikevel å være på vakt mot former som kan synes å komme i konflikt med selve budskapets eller predikantens *ethos*.

I vår søken etter en god form eller prekentyper må vi allikevel aldri glemme at det dypest sett er Den Hellige Ånd som er tekstens fortolker, og som er i stand til å bruke en preken også på tross av en mangelfull form. Glemmes dette blir alt vårt arbeide med former forgjeves.

Lærdom fra profesjonelle, sekulære, kommunikasjonseksperter?

I boken *Speaking technically* (1990: 1-3), gir **Sinclair Goodlad** følgende hovedregler for alle som skal undervise eller kommunisere på vegne av sin profesjon:

A professional person can be defined as someone who communicates to people less well-informed than the professional opportunities for choice in technical (les: personal) matters.

*The object of speaking technically
Is always to change people's behaviour.*

Always plan a talk with a view to what your listeners could do as a result of hearing it.

Follow the key rule: think what your listeners need to know, not what you want to say.

*The most common fear in speaking technically
is that of losing the audience attention
by boring those who know something about your subject
or bewildering those who know little.*

*You will feel authoritative if you know what you are trying to do and why;
You will sound authoritative if you have thought through
the process of communication as thoroughly
as you have thought about the content*

*Reduce your anxiety: Think what is the worst possible thing that could happen
during you presentation and plan to prevent it.*

Også her finner en altså det samme viktige poeng som i sammenheng med antikk retorikk:

Det kommer ikke bare an på hva som sies, men på hvordan det sies.

Viktig poeng for en predikant:

Gjennomtenk og forbered framføringen likeså godt som innholdet i prekenen!

Kanskje vi i tilknytning til disse punktene skulle stille følgende spørsmål til en preken:

Bør denne alltid vise ulike muligheter for valg i personlige spørsmål?

Bør den alltid ha som siktemål å endre menneskers oppførsel?

*Bør prekenen alltid forberedes med henblikk på hva tilhørerne kunne komme til å gjøre etter
at de har hørt prekenen?*

*Bør predikanten være mer opptatt av hva tilhørerne trenger å få høre, enn hva hun/han selv
ønsker å si?*

*Hvordan kan en predikant søke å forhindre at en preken blir kjedelig for noen, eller
forvirrende for andre?*

*Hvorfor er det viktig for en forkynner å gjennomtenke presentasjonsformen likeså vel som
innholdet i prekenen?*

Hvordan kan en predikant mestre sin nervøsitet før han/hun går på prekestolen?

Avsluttende spørsmål vedrørende prekenens HVORDAN

- Hva er viktigst, formen eller innholdet i en preken?
- Hva bør veie tyngst for den form som velges?
Tekstens egenart
Tilhørernes situasjon
Predikantens person(lighet)
- Finnes det framføringsformer som kan komme i konflikt med budskapet i en bibelsk tekst?

Kapitel 5 *HVEM? Predikanten*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Prekenens subjekt - *predikanten*

Menneske og forkynner

Predikantens menneskelige kriser

Predikantens åndelige kriser

Predikantens ekthet og ærlighet – personlig, men ikke privat

Predikantens forberedelse

Predikantens selverkjennelse, trygghet og åndelige utrustning

Litteratur:

Long, *Witness* (1989:9-17, **2005**:1-10), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:51-78), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:89-130) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:41-50)

Jf. **James E. Massey**, *The Burdensome Joy of Preaching* (1999).

Menneske og forkynner

Vi har i kap 3 allerede berørt det byrdefulle ved det å stå i en regelmessige forkynnertjeneste.

Enhver predikant, også den som har en sterk kallsbevissthet og som opplever tjenesten som et privilegium og en glede, er et menneske av kjøtt og blod. Og som slike er vi alle underlagt den menneskelige naturs svakheter og skrøpeligheter, samtidig som vi er målskiver for djevelens brennende piler (Efes 6,16). Ja, kanskje er det slik at jo viktigere en person er som forkynner og kristen leder, desto høyere kommer en på satans "hitliste" (C.P. Wagner). Det hører derfor med til en grunnleggende og realistisk forståelse av det å være forkynner at en er seg bevisst å befinne seg på en slagmark, og ofte i den framste linje hvor kampen er hetest, og hvor en derfor er mest sårbar.

I en rekke lærebøker, og andre bøker om forkynnelse, sies det ofte at "Prekenens krise er predikantens krise", **Skjevesland** (1995:99). Selv om vi ikke godtar at dette er den fulle sannhet, er det mye sant i det.

Etter vår mening er det viktig å spørre om prekenes krise ikke også er, og ofte først og fremst er, menighetens krise. Forkynnelsen, og heller ikke gudstjenesten i sin helhet, kan aldri bli prestens eller predikantens ansvar alene. Menigheten har i høyeste grad et medansvar. I bønn og forbønn, i det å oppmuntre og tilskynde, og i det å vise vilje til medarbeiderskap på ulike områder.⁵¹ Derfor er det også mye sant i påstanden: "en menighet får, etter hvert, den predikanten den fortjener". Erfarne reisepredikanter er vel fortrolige med det vi her er inne på. Hvilken forskjell kan det vel ikke være i ulike gudstjeneste- og møteforsamlinger når det gjelder atmosfære, holdninger, forberedelse og forventninger til det som skal skje når en kommer sammen?

Men ikke sjelden kan en lokal prest selv være årsak til at menigheten tar lite medansvar for forkynnelsen og gudstjenesten. Det kan være tilfelle der hvor presten på ulike måte omtaler gudstjenesten som "min gudstjeneste", og i det hele er lite villig til å trekke andre inn i et medarbeiderskap.

⁵¹ Jf. **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995: 199-205).

Nettopp fordi predikanten er et menneske av kjøtt og blod, og opplever kriser både på det menneskelige og det åndelige plan, påvirkes forkynnelsen, i større eller mindre utstrekning, av predikantens egen livssituasjon. I en del av den tradisjonelle læreboklitteraturen til prekenlæren har predikantens person og livssituasjon ofte vært søkt holdt utenfor.⁵² I norsk sammenheng har nylig **Halvor Nordhaug** levert gode argumenter for at også predikantens person bør fokuseres som et viktig tema i homiletikken:

*Predikantens person utgjør, alltid og alle steder, en integrert del av budskapet. Ironisk nok tyder mye på at nettopp det predikanten fortrenger i sin egen preken, blir oppfattet som en dominerende faktor av dem som sitter i kirkebenkene. Det er kort sagt umulig å si hvor grensen går mellom taler og tale. Begge faktorer smelter sammen i tilhørersens opplevelse. For tilhøreren forholder seg alltid til en faktisk helhetsopplevelse der ordenes tankemessige (kognitive) innhold smelter sammen med forkynnerens stemme og kroppsspråk.*⁵³

For vår egen del tror vi det er helt nødvendig for en troverdig forkynnelse at predikanten er seg bevisst den rolle hun/han selv som menneskelig subjekt spiller. I en diskusjon av bruken av egne erfaringer som illustrasjoner i prekenen foreslår **Long** følgende forsiktighetsregler:

*Don't always make yourself the hero; don't reveal pastoral confidences; don't embarrass a child or a spouse; don't turn the pulpit into a confessional; do tell stories with which the hearers can identify, rather than "minister stories"; and so on.*⁵⁴

Predikantens menneskelige kriser

Ettersom en forkynner- og prestetjeneste kan være meget krevende på mange plan og områder, også med henblikk på tidsbruk, kan en lett komme i lojalitetskonflikter og måtte foreta prioriteringer som kan virke sårende og belastende på andre. Ikke minst gjelder dette der hvor predikanten er gift og har familie. En av de viktigste årsaker til at mange predikanter kommer inn i ulike kriser på det menneskelige plan, synes å være manglende evne og vilje til å prioritere fritid og hvile, familieliv og hobbyer, i et rimelig forhold til tidsbruken i tjenesten.⁵⁵ I noen tilfeller, og i visse perioder, kan det være riktig at arbeidssituasjonen vanskeliggjør dette, men den viktigste årsaken, særlig hos menn, er behovet for å demonstrere og få bekreftet sin egen verdi og dyktighet som forkynnere og kristne ledere. For mange trenges det mange års tjeneste, og opp til flere sykemeldinger, før en er villig til å erkjenne dette.

⁵² Jf. til noe av diskusjonen om dette hos **Nordhaug**, ... *så mitt hus kan bli fullt* (2000: 51-54).

⁵³ **Nordhaug**, ... *så mitt hus kan bli fullt* (2000: 53).

⁵⁴ (1989: 177)

Prester og kristne forkynnere er absolutt i faresonen når det gjelder det som ofte kalles *utbrenthet*⁵⁶, eller, med en noe mindre dramatisk betegnelse *uttappethet*⁵⁷. Både **Brosché** og **Tungesvik** gir her konkrete og lærerike eksempler på prester som har “møtt veggen”.

Her er vi ved noe av grunnfjellet i menneskenaturen, trangten etter å bevise sin verdi, ambisjonen om å bli anerkjent og vel omtalt av andre mennesker både i menigheten og blant kolleger. Dette er ikke mindre virksomt i kirken enn i samfunnet forøvrig, kanskje tvert imot. Og noen drives ut i en enorm aktivitet, uten å makte å gjennomskue at drivkraften ofte ligger hos dem selv, i egne ambisjoner, og ikke nødvendigvis i ting som *må* gjøres, eller i gjerninger Gud har lagt ferdige.

Resultatet er at noen lykkes meget godt, mens andre opplever seg som mindre vellykkede eller direkte mislykkede. Begge deler, også det lykkes rent menneskelig, kan være like skadelige for deres forkynnelse⁵⁸.

Alle trenger vi her å be med **Thomas Merton**:

*Herre, fri meg fra den latskap som maser og gir seg ut for aktivitet.
Fri meg fra unnfallenheten som utretter det ingen ber om,
og unngår det virkelige offer.
Men skjenk meg ydmykheten som alene gir hvile,
og fri meg fra hovmodet som er den tyngste av alle byrder.
Gjennomtreng mitt hjerte, hele min sjel, med kjærlighetens enfold.*

Den *menneskelige krise* kan altså ytre seg som overanstrengelse eller uttappethet, opplevelse av mislykkethet eller hovmod (det siste erkjennes sjelden). Og i kjølvannet av dette følger ofte kriser i ekteskap og familieliv, eller i forhold til medarbeidere. Alt dette er nødt til å påvirke forkynnelsen.

Predikantens åndelige kriser

Ofte kan en krise på det menneskelige område også lede til en åndelig krise. Men heldigvis kan en menneskelig krise også føre til en utdypning og styrking av predikantens eget åndelige liv. I det siste tilfelle innebærer dette at det åndelige blir bedre forankret i en sunn, ekte og ærlig menneskelighet. Her er vi ved en grunnleggende forutsetning for enhver kristen tjeneste:

Den som skal formidle en sann og sunn åndelighet, må selv være forankret i en sunn og sann menneskelighet.

⁵⁵ Jf kapitlet *Taking care of ourselves* i **Chris Edmonson**, *Fit to lead : Sustaining Effective Ministry in a Changing World* (2002: 29-47).

⁵⁶ Jf **Fredrik Brosché**, *Utbrent for Guds Skyld? Utbrenthet – et stort arbeidsmiljøproblem i menighet og kirke* (1989).

⁵⁷ **Hans Olav Tungesvik**, *Nytt mot på livet* (2000).

⁵⁸ Ikke minst **Brosché**s bok *Utbrent* (1988) kan gi god hjelp til selvinnsikt her.

Til dette hører særlig to ting:

1. Predikantens selvbilde og selvforståelse må være forankret i Guds nåde og i evangeliet om syndenes forlatelse, og ikke i spørsmålet om egen vellykkethet eller anerkjennelse og ære fra mennesker.
2. Predikanten må selv leve med hele sitt liv i Guds lys og under Guds nåde. Det innebærer vilje til ærlighet, både overfor seg selv og overfor Gud. Det innebærer at en 'søker Gud med hele sitt hjerte', både de gode tingene som en er stolt av, og de mørke sider som en skammer seg over og helst vil skjule.

Det at en predikant sliter med ulike ting i sitt liv, skrøpelighet, svakhet, fristelser og fall, er ikke noe som behøver å hindre tjenesten og forkynnelsen. Men dersom predikanten slutter å leve i lyset med disse forholdene (1 Joh 1,5-2,2), bindes samvittigheten og vedkommende predikants forkynnelse kommer inn i en krise. For der hvor en predikant ikke, på ærlig måte, kan adressere en radikal og ransakende tekst til seg selv, der vil teksten også miste sin brodd, og bli ufarlig, i selve prekensituasjonen.

Er vi her ved prekenkrisens innerste kjerne? Tekstene ufarliggjøres av predikanter som ikke lenger er villige til selv å gå inn under tekstenes personlige utfordring.

Her lyder det et viktig råd til enhver predikant: Gå selv regelmessig til personlig skriftemål.⁵⁹

Predikantens ekthet og ærlighet – personlig, men ikke privat

Som allerede nevnt, dreier en av de klassiske diskusjoner innen homiletikken seg om hvor tydelig predikantens person, hennes/hans personlige liv og erfaringer, skal gjenspeiles i prekenen eller i måten å forkynne på, jf. også de ulike predikantbilder i kap 4.

Det som synes å være en klar tendens i den såkalte 'postmoderne kultur' er at respekten for formel autoritet og etablerte posisjoner ikke er så sterk som før. En predikant, heller ikke en teologisk vel skolert prest, kan i dag regne med å bli lyttet til i kraft av sin utdanning eller posisjon. Autoritet er i dag mer noe som må 'opparbeides' eller 'fortjenes' ved at en predikant makter å skape lydhørhet for 'sitt' budskap. De fleste tilhørere i dag, og særlig gjelder det generasjonen under 40, er ikke fornøyd med en forkynnelse som primært formidler dogmatiske sannheter eller teoretisk kunnskap. Det klare budskap fra religionssosiologer og religionspsykologer er derfor at en preken må formidle *levd liv* og erfaringer som tilhøreren kan relatere til egen hverdag. En predikants autoritet beror derfor på vedkommendes evne og vilje til å formidle egne erfaringer på en slik måte at det gir troverdighet til det budskap som

⁵⁹ Jf. Ove Conrad Hanssen, "Kom, la oss gjøre opp vår sak" (1993).

forkynnes. Predikantens autoritet og troverdighet blir ikke mindre om det også er egen sårbarhet som formidles, eller egne vanskeligheter som omtales, på en ærlig måte. Dette hører med til *det levde liv* for alle mennesker, og gir tilhørerne tro på at denne forkynneren kan forstå deres egen livssituasjon. En predikant bør derfor ikke være redd for å være konkret og tydelig, og for å vise et menneskelig ansikt.

Den som bare deler erfaringer av ting og situasjoner som en har lyktes med blir lett ensom. Den som deler erfaringer om tap og nederlag får venner.

Allikevel går det her en klar grense mellom det *personlige* og det *private*. Noen predikanter har vanskelig for å se denne grensen, og det kan ofte være klokt av en uerfaren forkynner å søke råd hos en erfaren kristen på dette område. Forhold som hører hjemme i det private skriftemål bør sjelden, eller aldri, omtales fra prekestolen.

Vesentlig for forkynnens troverdighet er det at tilhørerne erfarer et samsvar mellom de idealer som tegnes i en preken, og predikantens eget liv. Ikke slik at dette forutsettes å være fullkomment, men allikevel slik at predikanten selv strekker seg etter de mål og idealer som forkynnes, selv om en må erkjenne at dette ikke alltid lykkes.

Det gamle spørsmål etter predikantens *ethos*, hennes/hans integritet i forhold til budskapet er ikke mindre aktuelt i dag enn tidligere.

Den amerikanske homiletiker **Fred Craddock** skisserer visse forventninger som en menighet må kunne ha til sin predikant. Det må dreie seg om et menneske med *tro* – en personlig relasjon til Kristus og overbevisning om sannheten i det sentrale kristne budskap, med *lidenskap* – en hengivenhet og engasjement for budskapet, med *autoritet* – en personlig troverdighet som gir tyngde til budskapet, og med *nåde* – en personlig trygghet i og avhengighet av den nåde en selv forkynner.⁶⁰

Predikantens forberedelse

Det synes i å være en klar konsensus om at Jesu løfte til disiplene; 'Den Hellige Ånd skal lære dere i samme stund.', Luk 12:12, jf. 21:14f og Apg 4:8ff, gjelder i en kvalifisert forfølgelsessituasjon. En kristen preken, derimot, må forberedes og gjennomarbeides på forhand.

Det er to viktige aspekter ved prekenforberedelsen;

1. Den konkrete forberedelse som foregår i uken eller dagene før prekenen skal holdes, og
2. den generelle forberedelse som skjer gjennom forkynnerens daglige liv over tid. Denne består, for det første, i en regelmessige omgang med Guds ord i eget lønnkammer, sammen med bønn og ettertanke. Og i forlengelsen av dette også lesning

⁶⁰ Jf. **Craddock**, *Preaching* (1985: 24-25).

av teologisk og kristen litteratur som, i et langsiktig perspektiv, kan gi viktige innspill til tjenesten. Men den består også, for det andre, i en våken oppfatthet av den tid han/hun lever i. Det gjelder både nyhetsbildet og aktuelle trender i kultur, samfunnsliv og politikk. Den predikant som ønsker å kommunisere med sin samtid er stadig åpen for å se aktuelle tilknytningspunkter for sin forkynnelse. Mange skaffer seg her en 'scrapbook' hvor de tar vare på aktuelle avisutklipp, sitater etc., som senere kan fungere som 'Salt og Pepper' i prekener.

Vi vil i denne sammenheng si litt mer om den *generelle forberedelse* som også har å gjøre med forkynnerens *ethos*. I samtale med mange predikanter får en lett det inntrykk at tid til egen stillhet og bønn er noe som prioriteres lavt. For det har alltid å gjøre med prioritering. En av ulykkene i den protestantiske tradisjon er at vi har mistet klare rammer og rutiner for meditativt og kontemplativt liv, og i stedet blitt preget av et individualistisk aktivitetsideal. Selv i en tid hvor forfattere som **Wilfrid Stinissen**, **Henri Nouwen**, **Thomas Merton** og for den saks skyld vår norske **Edin Løvås**, er blitt svært populære, synes det å være svært få som søker å praktisere det som er noe av hemmeligheten bak deres forfatterskap, nemlig stillheten og det meditative aspekt ved livet.

Selv de mest opptatte predikanter har muligheter for å sette til side en månedlig stille dag, eller et eller to opphold i året på et av våre retreatsteder.

Hva er poenget ved å søke seg inn i den meditative eller kontemplative form? Det dreier seg om å øve seg i å være i stillhet, øve seg på å lytte til Gud. Det er særlig hos den som øver seg i å lytte til Gud at den profetiske gave kan vokse fram og komme i funksjon. Det er vanskelig å lytte seg inn til Guds stemme og tiltale i den konkrete forberedelsesfase dersom dette ikke er noe en lever i, i det minste periodevis, ellers. Det hektiske liv er den gode forkynnelses verste fiende, og, etter vår mening, noe av grunnen til at så mye forkynnelse i dag har lite gjennomslagskraft. Vårt poeng, som vi vil komme tilbake til, er at en god preken fødes over en viss tid, mer enn den skrives ned i løpet av noen få forberedelsestimer.

Åndelig lesning

Det skjer noe interessant i den protestantiske verden i dag, og det gjelder også de såkalte evangelikale kretser. Nemlig en ny villighet til å se bakenfor reformasjonen og til å lese og lære av forfattere som tilhører helt andre tradisjoner enn det en selv hører hjemme i.

Dette går gjerne hånd i hånd med en gjenoppdagelse av behovet for åndelig veiledning og for å søke tilbake til de *klassiske disipliner* i det kristne liv. Bakgrunnen er ofte en erkjennelse av at det har skjedd en åndelig utarming i mange protestantiske miljøer, og at også institusjoner som utdanner personell til kirkelig tjeneste er blitt preget av mye av den samme sekularisering som det almene universitetsmiljø. Den individualistiske tendens innen protestantismen har dessuten, i høy grad, ført til at ansvaret for åndelig vekst og modning er blitt overlatt til det personlige initiativ hos kommende prester og andre kirkelige tjenere.

Denne situasjonen blir sett på med stor undring (og til dels bekymring) av representanter for de klassiske kirkesamfunn (ortodokse, orientalske og katolske), ja, også representanter for den anglikanske kristenhet stiller seg spørrende til den tilsynelatende mangel på bevisst pastoral forming av lutherske prester i Skandinavia.

Mye av dette kan hentes inn igjen av en prest gjennom åndelig lesning, og ved å tilstrebe en viss åndelig disiplin i den daglige, ukentlige, månedlige og årlige livs- og tjenestesyklus.

Det skal imidlertid svært mye til for å overbevise en luthersk/protestantisk prest om at det kan være viktigere og riktigere å tilbringe en time i bønn og stillhet enn å være tilgjengelig på et kontor eller via telefon. Grunnen til en slik manglende prioritering av et disiplinert åndelig liv kan dessuten ofte være manglende erfaring med og praktisk kunnskap om hvordan en kan fylle en bønnetime med innhold uten å sovne.

I det følgende gis noen praktiske råd vedrørende litteratur som erfaringsmessig har ført mange prester "ut på dypere vann" i åndelig forstand, og noen forslag til en viss struktur i livs- og tjenestesyklus.

Når det gjelder den angitte litteratur må den leses med forstand. Ikke alle deler av katolsk fromhetstradisjon er akseptabel for en lutheraner, og visse elementer bør derfor også legges til side. Ørkenfedrene, som i dag er blitt populær lesning blant mange protestanter, representerer på flere områder en fornektelse av bibelsk skapelsesteologi og av det naturlig menneskelige.

Dette må siles bort. Også noe av den protestantiske litteraturen som nevnes kan formidle en noe legalistisk kristendomsforståelse. Allikevel er det viktige ting å lære i alle de bøkene som her nevnes. Naturligvis dreier det seg her om et utvalg, og mye annet kunne også vært nevnt.

Der hvor en norsk, eller svensk, utgave har vært tilgjengelig omtales denne:

Litteratur:

a) *Hjelp til forståelse av ulike åndelige tradisjoner og den åndelige utfordring disse representerer:*

Beskow, Per, *Ökenfädernes tänkespråk. Aphopthegmata Patrum, den alfabetiska samlingen i urval*, Skellefteå:Arthos 1993³.

Foster, Richard, *Streams of Living Water: Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, San Francisco:Harper 1998.

Halldorf, Peter, *Jomfrumark*, Oslo:Luther 1994

Halldorf, Peter, *21 kirkefedre. Historien om hvordan kristendommen ble utformet*, Oslo:Luther 2001

Halldorf, Peter, *Drikk dypt av Ånden*, Oslo:Luther 2004.

Merton, Thomas, *Kallad til tystnad*, Vejbystrand:Catholica förlag 1986.

b) *Innføring i de klassiske åndelige disipliner:*

Broder Laurentius, *Å vende seg til å leve nær Gud*, Oslo:Ansgar 1980.

Foster, Richard, *Celebration of Discipline* (2 utgave), New York:Harper & Row 1988.

(norsk utgav: *Veier til glede*, Oslo:Luther 2001.

Løvås, Edin, *Meditasjon og bønn*, Oslo:Land og Kirke/Gyldendal 1979.

Stinissen, Wilfrid, *Vandring med hvilepuls*, Oslo:Verbum 1992.

Stinissen, Wilfrid, *Evighetens øyeblikk*, Oslo:Verbum 1993

Thomas, Gary, *Sacred pathways. Discover your soul's path to God*, Grand Rapids:Zondervan 1996

Willard, Dallas, *The Spirit of the Disciplines. Understanding How God Changes Lives*, San Francisco:Harper 1988/1999.

c) *Bønn spesielt:*

Foster, Richard, *Prayer; Finding the Heart's true Home*, San Francisco:Harper 1995.

Hallesby, Ole, *Fra bønnens verden*, Oslo:Luther (1927) 1984¹⁷.

Stinissen, Wilfrid (og en munk fra østkirken), *Navnet og nærværet. Om Jesusbønnen*, Oslo:Verbum 1999.

Søvik, Oddvar, *Bønn - framfor alt*, Oslo:Luther 1995.

d) *Åndelig lederskap og veiledning:*

Adair, John, *The leadership of Jesus and its legacy today*, Norwich: Canterbury Press 2001.

Anderson, Keith R. & Reese, Randy D., *Spiritual Mentoring. A Guide for Seeking and Giving Direction*, Guilford:Eagle 2000.

Lawrence, James, *Growing leaders*, Oxford: Bible reading Fellowship 2004

Loyola, Ignatius of, *The Spiritual Exercises of St. Ignatius*, (translated by Anthony Mottala. Ph.D., with an introduction by Robert W. Gleason, S.J.) New York etc.:Doubleday 1989.

Malm, Magnus, *Vägvisare. En bok om kristent ledarskap*, Stockholm:Trots alt 1991 (?).
 Willard, Dallas, *The Divine Conspiracy. Rediscovering our hidden life in God*, London:Fount 1998.

Regelmessighet i det åndelige liv:

- a) *Daglig:*
 15-30 min. settes av til bibellesning og stillhet daglig, NB! Ikke preken- eller andaktsforberedelse). Jf. Plan til daglig bibellesning (Verbum) gir hjelp til regelmessighet.
- b) *Ukentlig:*
 To dager i uken utvides til 60 min. Jf. Edin Løvås, *Meditasjon og bønn*, til hjelp for opplegg.
- c) En dag i måneden planlegges som stille dag. Det rådes til å dra bort. En hytte, et leirsted etc.?
 Jf. som eks. vedlagt *Six Tips For Taking A Personal Spiritual Retreat*
 By Jon Walker
- d) En til to ganger i året et opphold på et *retreatsted*. Fordelen er at alt her er tilrettelagt med en god rytme. *Sandum* (Garmo i Ottadalen), *Thomasgården* (Kornsjø, svenskegrensen i Østfold), *Lia gård* (Koppang i Østerdalen).

Predikantens selverkjennelse, trygghet og åndelige utrustning

Vi har allerede berørt spørsmålet om ekthet og ærlighet. Dette gjelder i høyeste grad også predikantens forhold til seg selv og sin egen tjeneste. Ikke alle har de personlige egenskaper, den kunnskap og den åndelige utrustning som skal til for å bli landskjente predikanter. Men alle kan bli predikanter som får betydning for mennesker i sin menighet eller lokale tilhørerskare. Her er det vesentlig med en sunn selverkjennelse, og vilje til å se både sine svake og sterke sider. Det er ikke noe nederlag å erkjenne at en ikke kommuniserer så bra med alle målgrupper eller i alle settinger. I stedet for å selv insistere på å tale eller lede i enhver sammenheng, bør enhver kristen leder derfor være åpen for å trekke inn medarbeidere i situasjoner hvor en selv ikke fungerer så godt. Ja, ikke bare det, men også for å oppmuntre og tilskynde medarbeidere til å ta nye skritt i sin tjeneste (Efes 4,11-13).

Dersom predikantens eget selvbilde er forankret i en klar erkjennelse av Guds nåde, blir medarbeidere ikke lenger sett på som konkurrenter men som med-lemmer på det samme legeme. Det samme utgangspunkt er viktig for at forkynneren skal kunne åpne seg opp for de resurser som går ut over det rent menneskelige, i personlige egenskaper og kunnskaper.

Her er vi ved en viktig hemmelighet ved det å være en kristen forkynner. Forberedelsen og framføringen av prekenen er ikke bare avhengig av mine egne resurser. Gud selv har resurser til rådighet som går utover disse, jf. 2 Kor 3,4-6:

*Denne overbevisning har vi i Kristus, for Guds ansikt.
 Ikke slik at vi av oss selv er i stand til dette; vi kan ikke tenke ut noe, som kom det fra oss. Det er Gud som har satt oss i stand til det,*

*han som gjorde oss til tjenere for en ny pakt, som ikke bygger på bokstav, men på Ånd.
For bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende.*

1930 – oversettelsen er her enda mer dekkende for det som er vårt poeng:

*Men en sådan tillit har vi til Gud ved Kristus,
5 ikke at vi av oss selv duer til å uttenke noget som av oss selv, men vår dugelighet er
av Gud,
6 som og gjorde oss dugelige til å være tjenere for en ny pakt, ikke for bokstav, men for
Ånd; for bokstaven slår ihjel, men Ånden gjør levende.*

Særlig tenker vi her på v5b: *ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ*,

men vår dugelighet, vår kapasitet, er av Gud.. Han er den som gjør oss dugelige til tjenesten. Her handler det utvilsomt også om dyktiggjøring gjennom åndelige gaver gitt av Ånden. Enhver predikant trenger derfor hele tiden å leve med et åpent sinn og en bønn til Gud om å bli stadig mer utrustet for tjenesten. Dette er en prosess vel så mye som punktuelle erfaringer med enkeltgaver. Men særlig dreier det seg her om å ivre for den profetisk gave (1 Kor 14,1), den som kan utvirke at forkynnelsen får en større aktualitet og gjennomslagskraft.

Spørsmål

- På hvilken måte kan vår menneskelighet hindre eller fremme forkynnelsen?
- Hvordan kan vi ta på alvor det at det dypest sett er Gud selv som dyktiggjør oss til å forkynne?

Andre hoveddel

HOMILETIKKENS ABC + D

Innledning

Denne hoveddelen vil omhandle og utdype vårt hovedpoeng; at det i en kristen preken dreier seg om tekstutleggelse. Det vil si at forkynnelsen har sitt *grunnleggende utgangspunkt* i en bibelsk tekst, eventuelt i en bibelsk sannhet, og den har som sitt *mål* å gjøre denne tekst, eller denne sannhet, aktuell og levende for mennesker i dag.

I engelskspråklig sammenheng kalles dette gjerne *Expository Preaching*, og det finnes gode lærebøker som utelukkende befatter seg med veien fra tekst til preken.⁶¹

Prekenforberedelsen kan derfor beskrives som en prosess, og i vår framstilling vil vi skjelne mellom fire trinn, eller faser, i denne prosessen. Ja, det er vår påstand at enhver preken som har utgangspunkt i en bibeltekst, eller som forsøker å formidle tanker og idéer fra Bibelen, reflekterer disse fire faser. I mange tilfeller ubevisst og ureflektert, men om en analyserer en hvilken som helst preken av dette slag vil en finne spor av disse faser. Ofte vil A og B være de som er mest stemoderlig behandlet. Vårt mål i denne hoveddelen er da å bevisstgjøre på selve prosessen i prekenforberedelsen, og på hvert enkelt av disse fire trinn. I noen prekener vil hovedarbeidet ligge på et eller to av disse, men alle fire trinn vil, mer eller mindre reflektert, være med. Det viktige for en predikant er da å få et bevisst forhold til hele prosessen, slik at en kan foreta gjennomtenkte valg om hvor hovedtyngden av forberedelsesarbeidet bør ligge. Dette vil naturligvis kunne variere med ulike typer av tekster, og med ulike slags kontekster for prekenen.

Noen tekster representerer en særlig utfordring på det eksegetisk plan, og utfordrer oss til et spesielt *eksegetisk dypdykk*. Eller det kan dreie seg om en tekst som, eksegetisk sett, er forholdsvis grei, men hvor selve anvendelsen av den i vår tid krever en litt grundig hermeneutisk refleksjon.

De fleste homiletikere ser det som viktig at forberedelsesprosessen leder til at det er *ett sentralt tema* som framheves og utmyntes i en preken, og da naturligvis et tema, eller en idé, som er viktig i teksten. I en tid med overflod av informasjon, og hvor mange tilhørere kan ha vanskelig for å konsentrere seg lenge av gangen, kan dette synes å være et godt råd.

⁶¹ Jf. særlig **Haddon W. Robinson**, *Biblical Preaching* (1980/1999), **Sidney Greidanus**, *The Modern Preacher* (1988) og **Peter Adam**, *Speaking God's Words* (1996). Selve eksperten på denne type forkynnelse er den anglikanske prest og teolog **John Stott**, og kapitlet *Preparing Sermons*, 211-261, i hans bok *Between Two Worlds* (1982) er meget vel verd å studere.

To ignore the principle that a central, unifying idea must be at the heart of an effective sermon is to push aside what students of preaching have to tell us. [Etter å ha henvist til en hel rekke studier i homiletikk som understreker dette poeng, fortsetter forfatteren] A novice may dismiss the importance of a central idea as the ploy of homiletics professors to press young preachers into their mold. It should be noted, therefore, that this basic fact of communication also claims sturdy biblical support.⁶² Robinson belegger dette særlig med referanse til mange av profetenes konkrete og poengterte budskap.

Det utelukker naturligvis ikke at hovedtema, eller hovedidé, kan belyses fra flere synsvinkler, og med ulike underpunkter. En viktig del av prosessen består dermed i å avdekke hva som skal være hovedtema for prekenen, og arbeidet går så videre med å avklare, utlegge og aktualisere dette for tilhørerne. Flere homiletikere lanserer her også begrepet *tekstens intensjon*.⁶³ Dette er ikke uten videre det samme som tekstens budskap. Intensjonen ligger ofte på et dypere plan enn selve budskapet, og en kan derfor oppnå den samme intensjon ved å formulere litt ulike budskap.

Intensjonen er det som en forfatter/taler ønsker å oppnå med sin tiltale, hensikten; ofte det å utvirke forandring i holdninger eller handlinger hos tilhørerne.

Budskapet er måten forfatteren formulerer seg på for å oppnå intensjonen.

Denne distinksjonen synes å være holdbar for en del teksters vedkommende, men er den det for alle?

Thomas Long introduserer to stikkord som fanger opp mye av det vi her drøfter, nemlig behovet for å formulere:

A focus statement ... a concise description of the central, controlling, and unifying theme of the sermon. In short, this is what the whole sermon will be "about".

og

A function statement ... a description of what the preacher hopes the sermon will create or cause to happen for the hearers. Sermons makes demands upon the hearers, which is another way of saying that they provoke change in the hearers (even if the change is a deepening of something already present). The function statement names the hoped-for change.⁶⁴

Kanskje bør en også, helt fra begynnelsen av, bære med seg Luthers tanke om at enhver preken har to deler. Det dreier seg om hva vi skal *tro*, og om hva vi skal *gjøre*. Eller om Kristus som *gave* og som *eksempel*. Viktig er det da å være seg bevisst at det i talen om hva vi skal gjøre ikke dreier seg om lovens tiltale, men om den evangeliske formaning. Viktig er det også at predikanten ikke er redd for å konkretisere.

⁶² **Robinson**, *Biblical Preaching* (1980/1999: 35).

⁶³ Se **Long**, *Witness* (1989: 85, 2005:107).

Til hjelp i denne prosessen, og da særlig til de tre første trinn, har vi henvist til den nye kommentarserien *The NIV Application Commentary. From biblical text ... to contemporary life*, ZondervanPublishingHouse, Grand Rapids. Denne serien sikter på å dekke alle skrifter i Bibelen, og oversikt over hva som nå foreligger finnes via www.zondervan.com. I prekenarbeide med evangelietekster nevner vi her særlig **Michael J. Wilkins**, *Matthew* (2004), **David E. Garland**, *Mark* (1996), **Gary M. Burge**, *John* (2000) og **Darrell L. Bock**, *Luke* (1996).

Før vi går inn på hvert enkelt av de fire trinn *ABC+D*, repeterer vi kort hva det dreier seg om i hvert enkelt av dem.

Når det gjelder *ABC*, henviser disse trebokstaver til de tre første trinn i prekenforberedelsen, gjerne slik dette er beskrevet i *NIV Application Commentaries*.

A refererer da til det som kalles *Original meaning*. Her dreier det seg om tradisjonell eksegese; det å søke å trenge inn i tekstens mening i den opprinnelige historiske situasjon.

A= Antikkens tidsalder

B representerer neste trinn, *Bridging Contexts*. Her er vi ved det som gjerne kalles den hermeneutiske refleksjon, eller kontekstualiseringsoppgaven. Hvordan bygge bro over de historiske og kulturelle forskjeller mellom Bibelens tidsalder(e) og vår?

B=Brobygging

Med *C* kommer vi så til *Contemporary Significance*. Hvordan kan vi, mer konkret, anvende de bibelske sannheter inn i vår tid?. Hva er det i den foreliggende tekst som særlig kan tale til mennesker av i dag?

C (K)=Konkretisering for vår samtid

Men prekenforberedelsen er ikke slutt med dette, den må fortsette med en konkret utforming av selv prekenen.

D=Den konkrete utforming av prekenen. Her drøftes slike ting som prekenens struktur, en eventuell innledning og avslutning, bruk av illustrasjoner eller andre virkemidler, og ellers spørsmål som er relatert til den siste finpuss av en preken.

Målsettingen for arbeidet i denne andre hoveddel er da at predikanten skal kunne bli fortrolig med hvert enkelt ledd i prosessen, så vel som med prosessen som en helhet. En erfaren predikant, med en viss teologisk skolering, vil intuitivt, og ofte nesten ubevisst, gjennomleve denne prosessen.

⁶⁴ (1989: 86, 2005:108f).

Kapitel 6 A *Den eksegetiske utfordring (Tekstens historiske mening)*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Utfordringen konkretisert

Eksegese som ledd i prekenforberedelse

En enkel modell for A

Pensumslitteratur

Long, *Witness* (1989:60-77, **2005**:69-98), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:71-78), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:155-172) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:179-218).

Jf.: **Gordon Fee**, *New Testament Exegesis. A Handbook for Students and Pastors* (1983).

Utfordringen konkretisert

Den som skal utlegge tekster fra Bibelen står alltid overfor en eksegetisk utfordring. For enhver predikant eksegerer på en eller annen måte:

bevisst eller ubevisst

spontant eller metodisk

grundig eller overflatisk

Poenget med et teologistudium er at predikanten skal bli i stand til å eksegere, eller utlegge, teksten på en gjennomtenkt måte, og slik, langt på vei, bli i stand til å lytte seg inn til det budskap som teksten formidlet i den opprinnelige historiske situasjon.

Nå vil vi allikevel ta det forbehold at ikke all såkalt historisk-kritisk forskning gir god hjelp til å lytte seg inn til tekstens opprinnelige mening. Store deler av denne forskning er inne i en krise, og har lite å gi en forkynner i en kirkelig sammenheng. Dette henger sammen med at den ofte er fanget inn av vitenskapsteoretiske forutsetninger som avskjærer en genuin forståelse av det overnaturlige perspektiv som er en så grunnleggende forutsetning bak alle bibelske bøker. På tross av sitt krav på vitenskapelighet, aksepterer representanter for denne forskning ofte spekulative forutsetninger som mer bidrar til å fordreie, enn å forstå, tekstenes budskap.

Slik dreier den *eksegetiske utfordring* seg også om en utfordring til å skjelne mellom en eksegese som representerer et nøkternt og saksvarende arbeide med språklige, historiske og teologiske spørsmål i teksten, og en eksegese som, ut fra fremmede forutsetninger, står i fare for å gjøre vold på teksten. Jf gjesteforelesning ved MHS 21 september 2001 ved professor **Peter Stuhlmacher**, *Spiritual Interpretation : how to “correctly” deal with the Bible*.

Når dette er sagt vil vi også understreke at vi som er teologer gjør vel i ikke å undervurdere den bibelkyndige, leke lesning og utleggelse av tekstene. Ofte kan det her dreie seg om en spontan innlevelse som er en frukt av mange års regelmessig omgang med Skriften og som, under Åndens veiledning, kan være vel så innsiktsfull som den mer akademisk skolerte.

Men nettopp fordi den bibelske åpenbaring er en åpenbaring inn i tiden, det vil si; en åpenbaring som er formidlet i rammen av historisk bestemte kulturer og formulert på konkrete historiske språk, vil tilgangen til den historiske bakgrunn gi predikanten en større mulighet til å tilegne seg det opprinnelig budskap enn andre mennesker i vår samtidige kultursituasjon. Vi vil utdype dette enda mer under tema *den hermeneutiske utfordring* i neste kapittel.

Eksegese som ledd i prekenforberedelse

Nå er det lite realistisk å regne med at den teologisk skolerte forkynner vil kunne utføre et grundig og omfattende eksegetisk arbeide med hver tekst hun/han skal utlegge. Men ved hjelp av noen gode kommentarer og andre egnede hjelpemidler, bør en ha som mål å regelmessig foreta noen eksegetiske 'dypdykk'. For dersom en bare legger tilside det greske *Novum Testamentum* og *Biblia Hebraica*, har en, i utgangspunktet, avskrevet mye av verdien av en teologisk utdannelse. Det finnes i dag, ved siden av kommentarlitteraturen som er mer omfattende enn noen gang, også mange gode begrepsleksika og bibelteologiske oppslagsverk. En forkynner som ikke utnytter disse rike resursene vil etter hvert lett begynne å gå på tomgang med sin forkynnelse, og vil ikke makte å føre menigheten inn i den bibelske tankeverden.

Nå finnes det, i ulike lærebøker, forskjellige forslag til metodisk framgangsmåte i tekstarbeidet.

Et av de mer ambisiøse opplegg finnes i kapitlet *Short Guide for Sermon Exegesis*, hos **Fee**, *New Testament Exegesis* (1983) 117-136. Vi tar med hans disposisjon, også med henblikk på selve prekenen, som et eksempel.

- A. The Exegetical Task
 - 1. Getting started
 - 1.1 Read the larger context.
 - 1.2 Read the passage repeatedly.
 - 1.3 Make your own translation.
 - 1.4 Compile a list of alternatives.
 - 1.5 Analyze the structure.
 - 1.6 Start a sermon use list.
 - 2. Matters of content
 - 2.1 Check for significant textual issues.
 - 2.2 Note important grammar.
 - 2.3 List key terms.
 - 2.4 Do a mini word study.
 - 2.5 Investigate important historical-cultural items.
 - 3. Contextual Questions
 - 3.1 Epistles (Acts, Revelation)
 - 3.1.2 Examine the historical context.
 - 3.1.3 Examine the literary context.
 - 3.2 Gospels
 - 3.2.1 Identify the form.
 - 3.2.2 Use a synopsis.

- 3.2.3 Investigate possible life settings where appropriate.
- 3.2.4 Describe the present arrangement or adaption.
- 4. Secondary literature
 - 4.1 Consult commentaries.
 - 4.2 Read other literature.
- 5. Biblical-Theological Context
 - 5.1 Analyze relation to Scripture.
 - 5.2 Analyze relation to theology.
- 6. Application
 - 6.1 List the life issues.
 - 6.2 Clarify nature and area.
 - 6.3 Identify audience and categories.
- B. Moving from exegesis to sermon
 - 7. Spend time in reflection on the text and in prayer
 - 8. Begin with a sense of purpose.
 - 8.1 Main points.
 - 8.2 Purpose.
 - 8.3 Response.
 - 9. Decide on introduction and conclusion
 - 10. Construct an outline
 - Construct the sermon

Det er muligens noe urettferdig overfor Fee å bare gjengi hans disposisjon, han gir ellers gode råd til hvert punkt og en god oversikt over aktuelle hjelpemidler. Kanskje kan hans meget detaljerte oversikt være til god hjelp for den som vil gå riktig grundig til verks. Vi registrerer ellers at hans forslag primært berører pkt. A og C i vår modell, og bare indirekte B.

Selv vil vi foreslå en enklere modell. Vi forutsetter da visse grunnleggende metodiske ferdigheter fra teologistudiet, og søker å etablere noen arbeidsprinsipper som skulle være mulige å følge for enhver predikant.

En enkel modell for A

Vi gir først en oversikt over de enkelte punkter, og utdyper og kommenterer så videre. Forutsetningen her er at teksten allerede er bestemt, enten i en tekstrekke eller på annen måte.

- A. *Konteksten.* Vi begynner med å reflektere både over den litterære og den historiske/saklige kontekst. Enhver bibelsk tekst er en del av en større helhet, og vi må kjenne noe av denne helheten for å kunne lytte oss inn til tekstens opprinnelige budskap.

Litterær kontekst. Les teksten i sin større sammenheng. Er den en del av en mer omfattende argumentasjon eller framstilling? Hvilken funksjon har den i den litterære sammenhengen? Noen av de oppgitte prekontekstene er skåret ut av en sammenheng på en måte som gjør at tekstens funksjon i den løpende bibeltekst mistes av syne.

A text taken from the Bible is like a small piece cut out of a roll of wallpaper with a very large pattern. Once we have removed it, we may no longer be able to see how it fits into the overall design.

*We should look, then, with a slightly suspicious eye at the way
we – or the lectionaries – have cut our text⁶⁵*

Historisk/saklig kontekst. Hvilken historisk situasjon er teksten skrevet/talt inn i? Er det noen spesielle teologiske emner eller problemstillinger som aktualiseres i den historiske konteksten. Vet vi noe mer om adressatene/tilhørerne enn det som framgår av selve tekstsammenhengen. Når det gjelder brevlitteraturen i NT er det et gammelt prinsipp at ethvert brev må leses i lys av, a) adressatenes situasjon og b) avsenderens situasjon.

Den helbibelske kontekst. Er det noen andre bibelske tekster som er beslektet med, eller som kan assosieres med, den aktuelle tekst? Her er **Longs** bilde av Bibelen som en tapetrull med et omfattende mønster viktig. Eller vi kan tenke på et puslespill med mange biter. Det totale bilde lar seg ikke lese ut av én bit, men når vi ser de enkelte biter i lys av hele bildet ser vi hvor og hvordan de passer inn.

Som eksempler på helbibelske strukturer nevner vi *løfte – oppfyllelse* motivet og det *typologiske* motiv. Med det siste tenker vi særlig på Israel som forbilde, eksempel, for endetidens Gudsfolk, jf. 1 Kor 10, særlig v11. Det typologiske motiv er særlig aktuelt ved prekenes over mange gammeltestamentlige tekster.

B. *Teksten.*

Oversettelsen. Sjekk den norske oversettelsen mot grunnteksten og eventuelt en eller flere gode moderne oversettelse. Les gjerne flere oversettelser parallelt, og bruk dette som en måte til å bli fortrolig med teksten. Den som har lært gresk og hebraisk bør ta arbeidet med å gjøre seg fortrolig med grunnteksten.

Ettersom de fleste nå har datamaskiner vil det lønne seg meget å anskaffe *Bible Works* eller et annet godt program. Her blir grunnteksten gjort tilgjengelig med et omfattende grammatikalsk hjelpeprogram, samtidig som en får tilgang til de fleste nyere oversettelser på europeiske språk.

Lag så gjerne en egen oversettelse.

Lesning av teksten. Les gjennom teksten flere ganger med et åpent sinn, og å søk intuitivt å lytte deg inn i til dens budskap.

⁶⁵ Long, *Witness* (1989: 64, 2005:73f).

Teksttype. Tekstens litterære karakter. Er dette noe en må ta spesielt hensyn til i det videre arbeide? En preken over en liknelse bør antakeligvis bli noe annerledes enn en preken over en evangelieberetning.

Struktur. Studer tekstens oppbygning, og legg merke til eventuelle avsnitt.

Viktige teologiske begrep. Marker de viktigste teologiske begreper, og gjør et bibelteologisk studium av disse. Vær her oppmerksom på at viktige teologiske begrep er profilert noe forskjellig hos ulike bibelske forfattere. Tillat forfatteren av vedkommende tekst å få komme til orde med sitt særpreg uten umiddelbart å skulle harmonisere med andre.

Eksempel: *δικαιοσύνη* begrepet (rettferdighet) hos Paulus og i Bergprekenen og *κόσμος* begrepet (verden) hos Johannes og Paulus.

Teologisk tyngdepunkt. Søk å bestemme et eller flere teologiske tyngdepunkt i teksten. Antakeligvis bør et av disse velges som hovedtema for prekenen.

C. *Budskapet*

Historisk budskap. Forsøk å formulere, ganske kort og med egne ord, hva du mener er tekstens hovedbudskap. Søk også å spisse dette inn mot et enkelt tema.

Intensjon. Er det mulig å avdekke en intensjon som ligger på et noe dypere plan enn selve det konkrete, historiske budskap.

Eksempel; hovedintensjonen i 1 Kor synes å være å gjenvinne enhet og skape forsoning mellom ulike partier i menigheten. Jf. hans bruk av såkalt *deliberativ retorikk*. Denne intensjonen søkes oppnådd gjennom ulike slags budskap i brevet, f.eks. i 11,1-16 om lengden på kvinnens hår. Dette budskapet synes å ha vært viktig for menigheten i Korint fordi det tydeligvis var strid om dette spørsmål. For oss er det mer viktig å ta til oss Paulus intensjon, jf. 1,10-16, mens deler av det konkrete budskap synes å være mindre aktuelt.

Generell kommentar

Eksegese av en bibelsk tekst dreier seg om det å søke å lytte til en tekst som kommer til oss over et historisk gap på 2000 år og mer. Mange ting i de bibelske tekster taler framdeles mer eller mindre direkte til oss, og kan oppfattes spontant og intuitivt. Andre ting er mer dunkle, og noen nesten uforståelige uten et mer omfattende kjennskap til den historiske situasjon og kultur tekstene først ble til i. Den teologisk utdannede predikant har til oppgave, så og si, å være menighetens spesielle lyttepost mot fortiden. Og han/hun lytter både på egne og på menighetens vegne. Det å ignorere eller å sette tilside sin teologiske skolering vil dermed være å svikte menigheten. Ikke minst gjelder dette i en tid med mye forvirring og subjektive meninger omkring bibelske og læremessige spørsmål. Menigheten har da rett til å forvente en veiledning og forkynnelse som har en solid basis i de bibelske tekster og i kirkens læretradisjon.

Eksegese dreier seg om å lytte til tekstene, sa vi, og tekstene begynner å tale når vi stiller de rette spørsmål til dem.⁶⁶

Long selv anbefaler ni mulige spørsmålstillinger i denne fase av arbeidet med teksten (2005:83-86):

1. Lag en enkel parafrase av teksten, og sammenlikne den med selve teksten.
2. Dersom det dreier seg om en beretning, så forsøk å sette deg inn i situasjonen til de involverte personer og spør etter deres reaksjon på det som skjer.
3. Se etter detaljer som i første omgang kan virke ubetydelige, men som kanskje kan inneholde viktige allusjoner, for eksempel til gt.ige tekster. Hva med det 'grønne gress' i Mark 6,39 jf. Sal 23?
4. Spør etter teksten tyngdepunkt, en overordnet problemstilling som de ulike detaljer bør refereres til.
5. Se etter en konflikt, enten i teksten eller bak den. Hva innebærer denne konflikten?
6. Hva med tekstsammenhengen (konteksten). Er denne viktig for en rett forståelse av teksten?
7. Forsøk å lese teksten med ulike slags øyne. En mann, en kvinne, en ungdom, en fattig, en rik, en bonde, et bymenneske, en kirkefremmed, en muslim etc..
8. Forsøk å tenke på teksten som som et svar eller en reaksjon på et spørsmål. Hva slags spørsmål kunne det være?
9. Spør 'hva teksten holder på med' så og si. Forteller den, synger den, advarer den, oppmuntrer den, ber den, formaner den?

Overfor mange tekster kommer en langt *med enkle spørrepronomen*:

<i>Hvem?</i>	Hvem er det her som skriver eller taler? Og hvem er adressatene/tilhørerne?
<i>Hvorfor?</i>	Hvorfor skrives det/tales det/handles det i forhold til ulike menneskegrupper? Er det noe spesielt ved deres situasjon som foranlediger dette?
I evangeliene:	Jesus henvender seg, i ord og handling, til folkemengdene. Hvorfor? Han henvender seg til folkets ledere. Hvorfor? Han taler spesielt til disiplene. Hvorfor?

⁶⁶ Vi anbefaler her særlig et nøye studium av **Long**, *Witness* (1989: 66-77, 2005:81-92).

I Apg.: Apostlene taler til det jødiske folk. Hvorfor?
 ----- til hedninger. Hvorfor?
 Paulus reiser på tre misjonsreiser. Hvorfor? Han
 oppholder seg i tre år i Efesos. Hvorfor?
 I brevene: Paulus skriver til menigheten i Rom. Hvorfor?

Hva? Hva er det som sies og gjøres i forhold til disse ulike grupper? Er det det samme overalt, eller er det forskjeller? Hva består, eventuelt, forskjellene i?

Hvortil? Hva ønsker Jesus, apostlene og andre av de første kristne å oppnå med det de gjør og sier? Lykkes de med dette? Hvorfor lykkes de? Eller hvorfor mislykkes de eventuelt?

Når? -----? Er det en tid for alt?

La oss avsluttende i dette kapitel igjen understreke at det eksegetiske arbeide ikke skal med opp på prekestolen. Det skal være der som en grunnvold og en ryggdekning for prekenen. Målsetningen for enhver predikant må være å kunne redegjøre for vanskelige problemstillinger på en enkel måte, og å kunne kle dype sannheter i en lett tilgjengelig språkdrakt. Ja, ofte er det bare den som selv har arbeidet med og forstått de dype spørsmål som kan tale enkelt. Predikantens språkbruk blir dermed ofte en test på om vedkommende selv har forstått det som søkes formidlet gjennom prekenen.

Til ettertanke

- I den første fase av en prests tjeneste er det viktig å arbeide med å få innarbeidet en god metodikk. Da vil mye av forberedelsesarbeidet, etter hvert, skje mer intuitivt.
- Faren i denne fasen er allikevel at en kan ta for mye av det eksegetiske forarbeide med opp på prekestolen

Kap 7 B *Den hermeneutiske utfordring*

Noen stikkord til innholdet i dette kapittel

Den kulturelle kløften og den nye hermeneutikken.

Inkarnasjonen og historien.

Åpenbaringsens kulturelt betingede sider.

Kriterier for hva som er tidløst?

”Har dere forstått alt dette?” (Matt 13,51).

Kulturkløften og det `postmoderne´ menneske.

” – med Ånd og kraft som bevis.” (1 Kor 2,4).

Pensumslitteratur

Long, *Witness* (1989:78-91, **2005**:99-116), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:179-203),

Skjevesland, *Det skapende ordet* (1995:216-235) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:58-74)

Jf.: **Stott**, *Between Two Worlds* (1982:135-179)

Den kulturelle kløften og den nye hermeneutikken

Det er umulig å benekte at det eksisterer en reell kløft mellom den bibelske tidsalder og vår egen tid. Og det kan synes å være to ulike forgreininger av denne kløft. Den ene har å gjøre med kunnskap og innsikt i historiske og kulturelle forskjeller, den andre mer med mentalitet og holdninger. Nå er det mulig at kløften mellom vår såkalte *postmoderne tid* og antikkens kulturelle og filosofiske mentalitet er mindre enn vi tror, og at vår tid på mange måter er mer farget av antikkens livsanskuelser enn århundrene før oss. Dette henger naturligvis sammen med sammenbruddet av den kristne tenknings innflytelse på europeisk og vestlig kultur. På mange måter er det mennesket selv, dets behov og nytelse som er kommet i sentrum igjen, jf. antikkens (Protagoras) *homo mensura*, mennesket som alle tings mål. Vi kommer mer tilbake til dette senere.⁶⁷ Vår grunnleggende problemstilling har å gjøre med det såkalte *hermeneutiske spørsmål*. Tradisjonelt har dette begrep vært relatert til diskusjonen om prinsipper for tolkningen av Skriften. Hva slags prinsipper er saksvarende og viktige i arbeidet med de bibelske tekster, og hvordan bruker en disse i en videre teologisk refleksjon?⁶⁸

Fra reformasjonstiden husker vi prinsipper som; *Skriften er sin egen fortolker – Skriften må tolkes utfra overbevisningen om at Kristus er dens sentrum – det er den bokstavelige, grammatikalske mening som er Skriftens egentlige mening.*

⁶⁷ Det finnes en omfattende litteratur vedrørende det kulturskifte som vår tid gjennomlever. På norsk har vi det interessante samleverket *Evangeliet i vår kultur*, **Ole Chr. M. Kvarme** og **Olav Fykse Tveit** (red) (1995). Også den amerikanske artikkelsamlingen *The Challenge of Postmodernism. An Evangelical Engagement*, **David S. Dockery** (Ed) (1995) er her informativ.

⁶⁸ Et meget viktig bidrag til denne debatten foreligger i **I. Howard Marshall**, *Beyond the Bible. Moving from scripture to theology* (2004).

I “Den nye hermeneutikken” fra 1950 tallet av er det mer selve begrepet *forståelse*, som er kommet i sentrum.⁶⁹ Hvordan er det mulig å forstå tekster som er forfattet for 2000 år siden? Eller enda viktigere; Hva innebærer det i det hele å *forstå* disse tekstene?

Vi nærmer oss denne problemstilling ved hjelp av distinksjonen, på engelsk, mellom:

- a) *Meaning*, tekstens bokstavelig mening i den opprinnelige, historiske situasjonen, og
- b) *Significance*, teksten lest og relatert til fortolkerens egen situasjon, dens aktuelle betydning.

Det var et hovedpoeng i den såkalte nye hermeneutikken, som på mange måter var en frukt av eksistensfilosofisk tenkning, at denne distinksjon mellom historisk mening og personlig betydning ikke lenger kan opprettholdes. En person som i dag søker å tolke de bibelske tekster, vil alltid, ble det hevdet, bringe med seg sin egen kulturelle bakgrunn, sin egen personlige livssituasjon og sine egne spørsmål etter mening, inn i møtet med historiske tekster. I selve fortolkningsprosessen vil det da skje en sammensmeltning av fortolkerens egne personlige forutsetninger, også vedkommendes aktuelle spørsmål etter mening og innhold i livet, med tekstens eget budskap. Slik oppstår det en såkalt *hermeneutisk sirkel*, hvor det ikke lenger lar seg gjøre å skjelne klart mellom tekstens budskap som noe som eksisterer uavhengig av fortolkeren, og de spørsmål som hun/han har brakt med seg til teksten. Tekstens budskap lar seg altså ikke objektivere, og studere som en nøytral størrelse. Vi skal ikke forsøke å benekte at det foreligger viktige innsikter bak en slik tankegang. Også en ekseget eller historiker er et menneske av kjøtt og blod, som lett kan komme til å la sine egne personlige forutsetninger påvirke sitt arbeide med bibelske tekster. Det er derfor mange foretrekker å bruke begrepet *intersubjektiv* i stedet for *objektiv* innen humanistisk forskning. Når flere forskere, med ulike personlige og kulturelle forutsetninger, arbeider med de samme tekster, vil disse kunne korrigere hverandre. Problemet med den såkalte nye hermeneutikken er at den lanserer et prinsipp som kan innebære at både teksten og fortolkeren ender opp i et hav av historisk relativisme. Dersom vi benekter distinksjonen mellom *meaning* og *significance*, eller mellom historisk tekst og aktuell kontekst, står vi i fare for å benekte muligheten av i det hele tatt å kunne erverve historisk kunnskap. I et hvert fall det som tradisjonelt har vært kalt historisk kunnskap.

Inkarnasjonen og historien

⁶⁹ Jf. *Die Neue Hermeneutik*, James M. Robinson og John B. Cobb (Eds) (1965).

Den kristne virkelighetsforståelse skiller seg fra mange andre religiøse og filosofiske konsepsjoner ved å ta historien på alvor. Tid, rom og historie er aspekter ved det skaperverk som en gang ble kalt fram av intet, og som stadig opprettholdes, av en Gud som selv eksisterer utenfor og uavhengig av dette. Skaperverket og dets historie har en begynnelse og går mot en avslutning, i den form vi kjenner det. Men inn i denne historie har Skaperen talt og handlet på mange måter, og mest fundamentalt ved selv å bli menneske i sin Sønn, Jesus fra Nasaret, som også var den lovede Messias. Det vi kaller den kristne åpenbaring er dermed en åpenbaring inn i tid og rom, ikledd de historiske språk og kulturelle kategorier som var aktuelle på dette tidsrom. Og fordi det ikke finnes noen sikker vei til kjennskap om Gud og hans vilje uten gjennom innsikt i denne åpenbaring, utfordres kirken og teologien til alle tider til å foreta det krevende arbeide med å lytte seg inn i den historiske situasjonen. Vi kan aldri fullt ut bli apostlenes og de første kristnes samtidige, men gjennom språklige og historiske studier, og ved en kritisk refleksjon i forhold til våre egne personlige og kulturelle forutsetninger, kan vi et langt stykke på vei lykkes i å avdekke tekstenes historiske mening.

Det er derfor slett ikke slik at en bibelsk tekst kan ha én mening for Bill og én for Ivan, og at begge er likeverdige. Her er vi ved en relativistisk og individualistisk virkelighetsforståelse som er en frukt av en kultur med helt andre røtter enn den bibelske åpenbaring, og som i virkeligheten fornekte inkarnasjonens konsekvenser. At det framdeles foreligger uløste historiske spørsmål i forhold til mange bibelske tekster står fast, og er en konstant utfordring til bibelforskningen. Men det er et viktig hermeneutiske prinsipp, som bl.a. ble stadfestet på reformasjonstiden, som fortsatt må ha gyldighet, nemlig:

det er den grammatisk-språklige og historiske mening i en bibelsk tekst som er dens egentlige mening.

Av dette gir det seg et annet viktig hermeneutisk prinsipp som er viktig for forkynneren:

*en teksts **significance**, dens aktuelle betydning, må alltid avledes av dens **meaning**, dens historiske mening.*

Bare slik kan en forhindre en vilkårlig og subjektiv bruk av de bibelske tekster. Vår tid er nemlig full av spekulative forsøk på å bruke bibelske tekster til å begrunne personlig motiverte prosjekter.

Det er en forkynners ansvar å selv omgås med tekstene på en slik måte at et slikt misbruk avverges.

Åpenbaringens kulturelt betingede sider

Når vi har talt om en kulturell kløft mellom Bibelens verden og vår egen tid, går dette ikke bare på at vi ikke uten videre har en umiddelbar innsikt i begreper og forhold i den jødiske og gresk-romerske kultur. Det innebærer også at det er sider ved disse kulturer, slik de gjenspeiles i bibelske tekster og forestillinger, som ikke uten videre er å forstå som nødvendige innholdsmomenter i den bibelske åpenbaring. Det vil si; de var viktige i den opprinnelige historiske situasjon, men er det ikke uten videre i dag. Vi kommer altså ikke utenom det å måtte foreta en viss skjelning mellom åpenbaringsens *form* og dens *innhold*. En slik innsikt blir raskt påtrengende for en norsk misjonær som arbeider med å oversette og forklare bibelske ord og begreper for mennesker i en kultur som heller ikke er hans egen. Misjonæren må altså forholde seg til tre ulike kulturer eller kulturkretser: antikkens, den norske, og f.eks.: en afrikansk. Her møter vi raskt begrepet *kontekstualisering*. Etter at *hermeneutikk* på mange måter var 60 og 70 årenes moteord, ble dette 80 og 90 tallets. Hvordan oversetter vi begreper og forestillinger fra Bibelens verden inn i en annen kultur, uten at det grunnleggende innhold går tapt? Veldig mye av vår tids teologiske debatt dreier seg nettopp om dette, og det finnes ikke generelle og lettvinne løsninger på dette spørsmål.

Den amerikanske paulusforskeren **J. Chr. Beker** har lansert et interessant begrepspar i denne sammenheng. Han skjelner mellom det i Paulus teologi som er *coherent*, dvs.: det som hører med til det grunnleggende og uoppgivelige innhold, og det som er *contigent*, dvs.. det som er mer aktuelt bestemt ut fra de ulike situasjoner hans brev er skrevet inn i.⁷⁰ Det synes klart at en slik distinksjon er fruktbar, men Beker selv er blitt kritisert for at han ikke makter å gi klare kriterier for hva som hører til hvor.

I det generelle forord til *NIV ApplicationCommentaries*, skjelnes det mellom at Skriften er *timely* og *timeless*, og til forklaring av avsnittet *Bridging Contexts* sies det programmatisk:

The purpose of this section therefore, is to help you discern what is timeless in the timely pages of the New Testament – and what is not.

Det gjenstår da å se hvor godt de enkelte kommentatorer makter å følge opp denne målsettingen, men det er i alle fall prisverdig at dette formuleres som en uttalt hensikt.

Kriterier for hva som er tidløst?

Med fare for å overforenkle forsøker vi kort å spørre etter hva som kan være kriterier på at noe hører til en uoppgivelig del av det bibelske budskap.

⁷⁰ **J. Chr. Beker**, *Paul the Apostle. The Triumph of God in Life and Thought* (1989²: 23-36, jf. forordet xiii-xxi) og "Recasting pauline theology. The Coherence-Contingency Scheme as Interpretive Model" i *Pauline Theology* vol 1, **J. Bassler** (ed) (1991: 15-24).

[Alle tekster er, for så vidt, tidsbestemte og for mange, ikke minst gammeltestamentlige tekster, består det tidløse i en *typologisk* anvendelse. Det vil si at tekstens tidløse budskap primært kommer til uttrykk ved at predikanten søker å finne en analog situasjon, som gjør det mulig å anvende det historiske budskap inn i menighetens eller enkeltmenneskers situasjon i dag.]

Generelt må det her være mulig å skjelne mellom det som er så integrerte deler av det helbibelske budskap at utelatelsen vil innebære store indre forskyvninger i dette, og elementer som kan utelates uten slike konsekvenser.

Når noen teologer i vår tid vil utelate, eller rense ut, hele den gammeltestamentlig-jødiske soningsteologi som bakgrunn for forståelsen av Jesu korsdød, griper dette så dypt inn i det helbibelske budskap og i klassisk kristen teologi at det, etter vår mening, ikke kan aksepteres. Noe av det samme må sies om visse feministiske forsøk på å omtolke det bibelske gudsbegrep i antikke *Sofia* kategorier. Tendensen i noen av disse ansatser er at en havner i et avpersonalisert gudsbegrep med panteistiske trekk. På den annen side kan en si at kampen mot slaveri ikke bryter med Bibelens budskap på grunnleggende måte. Når Paulus formaner slaver til å forbli i sin stand (1 Kor 7,20-21a), synes det klart at dette var en pragmatisk tilpassning til en samfunnsform som ikke lot seg reformere i en håndvending. Paulus overordnede syn var at det beste for en slave var å bli fri (1 Kor 7,21b), og vi ser i dag klart at slaveri bryter med bibelsk skapelsesteologi og menneskesyn. Her er vi ved et aspekt ved antikk kultur som enda mye tidligere skulle ha vært rensset ut av samfunn med et kristent verdigrunnlag.

Et interessant aspekt ved denne diskusjonen er også den kritikk som, fra eksegetisk hold, har vært rettet mot kirken om at denne har mistet sitt fotfeste i et genuint bibelsk menneskesyn og latt seg påvirke av hellenistisk dualisme. Dette aktualiseres særlig gjennom kirkens forhold til helbredelse av syke, og henger også sammen med forståelsen av Gudsrikevirkeligheten i Jesu forkynnelse. Den danske eksegeten **Helge Kjær Nielsen** har i et større arbeide (*Heilung und Verkündigung: das verständnis der Heiligung und ihres Verhältnisses zur Verkündigung bei Jesus und in der ältesten Kirche* [Leiden/København 1987]) påvist at forkynnelse i ord (lære, syndstilgivelse) og i handling (helbredelser, demonutdrivelser) er helt integrert med hverandre, og likeverdige, som manifestasjoner av Gudsrikets nærvær gjennom Jesus, slik dette framstilles i de synoptiske evangelier. Dette henger også sammen med et gammeltestamentlig, helhetlig, menneskesyn hvor Gud som Skaper har omsorg for hele mennesket, også dets legeme. Men i en hellenistisk kontekst mistet kirken snart denne helhet, og ble ensidig opptatt av menneskets sjel og dens frelse. Og en kan spørre; skjedde det her en kontekstualisering, en tilpasning til hellenistisk kultur, som har gjort at kirken gjennom sin videre historie har hatt et annet Guds rike begrep enn Jesus selv? Og er det så kirker som vokser fram i andre kulturer, med et menneskesyn og en virkelighetsforståelse nærmere det bibelske, f.eks. i Afrika og Latin-Amerika som kan hjelpe vestlige kirker til å gjenerobre noe vi har mistet?

Et av de mest omstridte spørsmål i dag dreier seg om homoseksuelt samliv. Her dreier det seg ikke om noe nytt og annerledes i forhold til antikk, gresk-romersk kultur. Ulike former av

homoseksuelle forhold var svært utbredt og godtatt, ja, av og til forherlighet framfor heteroseksuelle forhold, innen disse kulturer. De grupper som klarest brøt med, og tok avstand fra, dette, var det jødiske trosfellesskap og den framvoksende kristne kirke. Nå kreves det at kirken i vår tid skal godta noe som de første kristne, helt entydig, forkastet. Kan det gjøres gjeldende at denne forkastelse var kulturbestemt? Det vil si bestemt av en utilstrekkelig innsikt i den homofile legning? Eller har den sitt grunnlag i en fundamental og uoppgivelig forståelse av den bibelske skapelsesteologi, hvor kjønns polariteten er helt sentral?

Slik kunne en fortsette å reflektere over ulike emner, og det er vesentlig at en forkynner er seg bevisst at det bak slike enkeltspørsmål ligger en mer generell hermeneutisk problemstilling som gjør at en stillingtaken til konkrete spørsmål ofte impliserer konsekvenser som mange ikke er klar over.

På den annen side kan en her også møte en form for konsekvensmakeri som bygger på en for overflatisk hermeneutisk refleksjon. Det gjelder, for eksempel, påstanden om at det i spørsmålene om slaveri, kvinners prestetjeneste og homoseksuell praksis, bare dreier seg om en glideskala. Den hermeneutiske problemstilling er egentlig den samme, og det er derfor bare et tidsspørsmål før kirken erkjenner dette. Uten at vi selv går inn på selve denne saken henviser vi til **Richard T France**, *A Slippery Slope? The Ordination of Women and Homosexual Practice – a Case Study in Biblical Interpretation* (2000), som klart påviser at skriftmaterialet her er av helt ulik karakter, og at den hermeneutiske refleksjon derfor må bli svært forskjellig.

”Har dere forstått alt dette?” (Matt 13,51)

Vi innledet dette kapitlet med å si at problemstillingen i den nyere hermeneutikken mye har dreid seg om begrepet forståelse. Hva innebærer det å forstå de bibelske tekster? Mye av denne debatten har beveget seg innen rammen av europeisk, filosofisk epistemologi (erkjennelsesteori), og få har spurt om det i Bibelen selv foreligger noe konsept av hva det innebærer å forstå dens budskap. Uten at dette her kan utfoldes i noen større utstrekning, vil vi henlede oppmerksomheten på verbet *συνίημι* i kap 13 i Matteusevangeliet. Dette verb har, både i klassisk gresk og i NT, betydningen forstå, erkjenne, ha innsikt i. Jesus forteller i dette kap en rekke liknelser om Guds rike, med såmannsliknelsen som den sentrale tekst. Verbet *συνίημι* forekommer 6 ganger og flest i såmannsliknelsen. De fire jordsmonn kan her utlegges som fire ulike tilhørere til Ordet om himlenes rike, jf. liknelsen i v3-9 og dens tydning i v18-23.

Den første hører, men *forstår ikke* (*καὶ μὴ συνιέντος*), v19. Den andre, v20-21, og den tredje, v22, *tar imot Ordet*, men holder ikke fast på det når det innebærer personlige omkostninger. Den fjerde derimot, v23, bærer god frukt, og er *en som hører Ordet og forstår det* (*οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιείς*). Innholdsmessig kan liknelsen tolkes på litt ulike måter, men det er vanskelig å komme fra at når det sies at den fjerde tilhøreren er en som *har*

forstått Ordet om himmelriket, så må det innebære at dette er en som er villig til å betale den prisen som den andre og den tredje tilhøreren ikke ville for å få del i dette. I konteksten i kap 13 blir det videre klart at det her dreier seg om å forstå med hjertet. Dette er nettopp Israelfolkets problem. De forstår ikke med hjertet, så de kan vende om og bli lagt (*μήποτε τῇ καρδίᾳ συνώσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν καὶ ἰάσονται αὐτούς.*), v15. Slik Jesu undervisning her gjengis, synes det klart at en forståelse som er tenkt på et rent teoretisk eller intellektuelt plan ikke er tilstrekkelig. Kun en forståelse som innebærer et personlig engasjement for Ordet om riket, også der hvor det innebærer omkostninger, kan kvalifiseres som forståelse i egentlig mening. Det innebærer ikke at den intellektuelle forståelse er uviktig, men at denne i seg selv ikke strekker til. Det må også være tale om å forstå med hjertet. Dette, som ifølge Blaise Pascal, har en annen type forstand enn den intellektuelle.

Når Jesus derfor, etter å ha fortalt de ulike liknelsene om himmelrikets verdi og egenskaper, i slutten av kap 13 spør: "Har der forstått alt dette?" (*Συνήκατε ταῦτα πάντα;*), v51, så har dette flere implikasjoner enn disiplene på dette tidspunkt vel ante. Han spør dem i virkeligheten om de har forstått hva en tjeneste med budskapet om himmelriket kan komme til å bety for dem personlig. Han spør egentlig: er dere villige til å betale prisen?

Min fortolkning her bygger, til dels, på **Birger Gerhardssons** studier i Matt 13, jf hans artikler, "Liknelsen om firaanda sådesåker och dess uttydning" (1966) og "De sju liknelserna i Matteus 13" (1969), men er ikke avhengig av denne. Gerhardsson tolker mye av Jesu undervisning utfra strukturen i det jødiske *Shema* (*Hør Israel ...*, 5 Mos 6,4-6) og utfordringen til enhver Israelitt om å elske Herren av hele sitt hjerte, av hele sin sjel og av all sin makt.

Det hermeneutiske spørsmål bringer oss dermed tilbake til problemstillingen i kap 5, nemlig predikantens eget forhold til det budskap hun/han er satt til å forkynne.

Kulturkløften og det 'postmoderne' menneske

Vi innledet dette kap med å antyde at den kulturelle kløft mellom Bibelens verden(er) og vår egen tid har to forgreininger. Den ene dreier seg om kunnskaper og innsikt i grunnspråkene, og i den bibelske begreps- og tankeverden. Den andre har å gjøre med mentalitet og holdninger. Den gresk-romerske kultur var preget av ulike filosofiske strømninger, og i de folkelige utgaver av disse var det ofte en premiss at mennesket og menneskets behov sto i sentrum. Naturligvis måtte staten sette visse grenser for menneskelig utfoldelse, men den folkelige moral synes å ha vært svært tøyelig, ikke minst på det seksuelle område. Rent filosofisk og religiøst var kulturen preget av relativisme og stor toleranse, så lenge ikke noe ble framstilt som absolutt sannhet. Pilatus spørsmål: "Hva er sannhet?" (Joh 18,38), synes således å være symptomatisk.

Kanskje er det riktig at kløften mellom antikkens filosofiske og religiøse pluralisme og vår tid ikke er så stor når det gjelder grunnleggende holdninger. Begrepet 'postmodernisme' er blitt et slagord som det er vanskelig å fange inn og få et klart grep om. Men dersom en kan si om den 'moderne tid' at den var preget av stor optimisme på vegne av utvikling, vitenskap og logikk, også med henblikk på det å kunne besvare de dype spørsmål i livet, så synes den 'ettermoderne tid' å være preget av en viss resignasjon på vegne av det moderne. Mange mennesker i dag har mistet troen på at utviklingen bare går framover, og på at vitenskapen kan løses deres dype livsspørsmål. Om de da, i det hele, stiller noen slike spørsmål. De synes heller ikke å være så mye opptatt av sannhet i teoretisk forstand, men søker etter det som kan gi opplevelser og gleder i et kortsiktig perspektiv.

"Not the theoretical question of: *What is true*, nor the pragmatic: *Does it function*, but: *Does it feel good to me now?*".

Det synes altså klart at den hermeneutiske utfordring overfor denne siden ved vår kultur ikke så mye ligger på det teoretiske plan.

" – med Ånd og kraft som bevis." (1 Kor 2,4)?

I noen sammenhenger pekes det derfor på at den hermeneutiske utfordring overfor mennesker som er preget av postmoderne tankegang ligger i *erfaringsdimensjonen* ved den kristne tro, slik denne for eksempel beskrives hos Paulus og andre nytestamentlige forfattere. Der hvor intellektuell og historisk fundert argumentasjon ikke lenger når fram, og heller ikke en klassisk *synd – skyld* problemstilling oppleves aktuell, er det bare erfaringen av en overnaturlig virkelighet som kan overbevise mennesker om den kristne tros sannhet, jf. 1 Kor 4,20; Gal 3,3-5; Heb 2,4. Dette er en stor utfordring til kirkesamfunnene i den vestlige kulturkrets hvor både de mer liberale og konservative strømninger innen teologien synes å ha vært fanget inn av opplysningstidens rasjonalisme.⁷¹

Det er allikevel viktig og nødvendig at alt som har å gjøre med erfaringer og opplevelser innenfor rammen av en kristen virkelighetsforståelse også relateres til det historiske grunnlaget for troen. Den oppstandene og levende Kristus som i dag virker på ulike aktuelle og konkrete måter i sin menighet, og i enkeltmenneskers liv, er den Jesus som engang vandret her på jorden. Her må det, som vi tidligere har vært inne på, holdes en balanse mellom den horisontale, historiske overleveringstradisjon, som representerer kirkens normative grunnlag, og det spontane, erfaringsbaserte, aspekt ved det kristne vitnesbyrd.

⁷¹ Jf her **Alister McGrath**, *A passion for truth : the intellectual coherence of evangelicalism* (1996: 166-179), som hevder at store deler av den evangelikale tradisjon har vært påvirket av opplysningstiden på en slik måte at sannhetsbegrepet er blitt forstått i ensidige intellektuelle kategorier.

Har en det klart for seg, må en kristen forkynner i dag også våge å la seg utfordre av den overnaturlige dimensjon ved troen, ikke minst slik denne kan komme til uttrykk gjennom åndelige gaver til å helbrede og til å åpne opp for et profetisk perspektiv.

Erkjennelsen av erfaringsdimensjonens viktige rolle i formidlingen av den kristne tro i vår tid kommer nå til uttrykk hos mange forfattere. Interessant er her **Harvey Cox**, som på 60 tallet ble særlig kjent for sin tese om at religionene ville forsvinne, og at kirken derfor måtte lære seg å formidle evangeliet i en secular kultur, jf. *The Secular City* (1965). I boken *Fire from Heaven* (1995) erkjenner han at han tok fundamentalt feil, og på grunnlag av religionssosiologiske studier i flere verdensdeler hevder han at det er de kirker som er åpne for spontanitet og aktuell åndelig erfaring som i dag vinner fram. Også den kjente homiletiker **David Buttrick** har i boken *Preaching the New and Now* (1998) et sterkt oppgjør med en kirke som har tyngdepunktet i sin forkynnelse i historien, og har glemt Jesu forkynnelse av *Guds rike* som en erfarbar virkelighet her og nå.

Avsluttende refleksjoner:

*Himmelens Herre
og det urokkelige
Finnes ikke dette
fjell i urgrunnen Ordet
og Loven ville alt flyte
Flyte bort med restene av
en sivilisasjon for det å vite
at det urokkelige finnes er fred*

Arnold Eidslott

I møte med den hermeneutisk utfordring gjelder det å fastholde to sannheter på en gang;

- Gud, Skaperen av alle ting, *har talt* viktige, og urokkelige, sannheter som gjelder mennesker i enhver generasjon og tidsalder,
- men fordi dette er talt inn i en annen tid og kulturell situasjon enn vår egen trengs det historisk kunnskap og teologisk refleksjon når det skal forkynnes og tilegnes i vår tid.

To grøfter må derfor unngås:

- en litt naiv biblisme som ikke tar de historiske og kulturelle forskjeller på alvor, og
- en liberal reduksjonisme som ikke tar åpenbaringen på alvor og i praksis setter fornuften over Skriften

Den hermeneutiske utfordring innebærer også en erkjennelse av at det bibelske budskap ikke bare representerer teoretisk informasjon og kunnskap, men også en dynamisk og levende erfarbar virkelighet, aktualisert ved Den Hellige Ånd.

Kap 8 C Den aktuelle utfordring

Noen stikkord til innholdet i dette kapittel

Spenningen mellom tekst og aktuell virkelighet

Bibelens aktualitet i vår tid

Aktuelle livsspørsmål i dag?

Pensumslitteratur:

Long, *Witness* (1989:92-111, 2005:117-148), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:205-224), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:131-154) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:58-74 og 80-84).

Spenningen mellom tekst og aktuell virkelighet

Etter at en har eksekert teksten og reflektert noe over den hermeneutiske utfordring denne representerer, står en nå overfor den aktuelle utfordring:

Hva slags budskap (innhold) bør, i møte med den aktuelle menighet (kontekst) jeg står overfor, formidles utfra denne teksten, og hvordan (form) kan dette best skje?

I møte med denne utfordringen er det vesentlig å fastholde at det finnes mange ulike veier til den endelige preken. Forkynneren må være seg bevisst at han/hun er forpliktet på en gitt tekst, men begir seg nå for alvor inn i spenningen mellom denne og den aktuelle virkelighet. På samme måte som arbeidet med teksten har representert en utfordring må en nå la seg utfordre av virkeligheten rundt seg, i menigheten og i samfunnet. I den homiletiske litteraturen tales det her gjerne om ulike faser eller stasjoner i den prosess som leder fram til selve framføringen av prekenen. Under vårt punkt C kan en her kanskje inkludere to slike faser, nemlig *modningsfasen* og *avklaringsfasen*.

I *modningsfasen* gjelder det å ikke forhaste seg, men å falle til ro og å søke Guds veiledning gjennom bønn og ettertanke. Tidspress og rastløshet er her ofte en hindring for at viktige deler av prekenen kan fødes fram. Ofte kan en rolig spasertur med refleksjon over teksten og bønn være meget fruktbart i så henseende. Husk noe å notere på. I denne del av forberedelsesfasen vil ofte ulike tema og motiv i teksten melde seg for bevisstheten, og plutselig ser en kanskje en klar korrespondanse mellom et av disse tema og en helt aktuell situasjon. Noen ganger er en da allerede raskt på sporet av hovedinnholdet i prekenen, andre ganger bør en holde litt igjen og tillate at refleksjonen og bønnen får fortsette noe lenger.

Noen predikanter griper litt for lett til det som menigheten etter hvert opplever som deres “kjepphester”, hva enten det dreier seg om spesielle tema, historier eller formuleringer. Ikke minst skjer dette når forberedelsen har vært for overflatisk. Viktig å oppøve en viss form for selvkritikk eller selvjustis her. *Kill your darlings*.

Vi har tidligere understreket at prekenen bør ha *sitt grunnleggende utgangspunkt* i teksten, mens den naturligvis både kan og bør ha et *aktuelt utgangspunkt* i konteksten, den aktuelle virkelighet. Dette prinsippet innebærer vel at selve hovedtema for prekenen bør være styrt av eller hentet ut av teksten. Samtidig kan en predikant som lever våkent med i sin tids lokale, nasjonale eller globale nyhetsbilde søke å finne en aktuell tilknytning til hovedtema i teksten. Dersom vi tror på Gud som skaper og opprettholder av denne verden, tror vi også at veldig mange bibelske problemstillinger og perspektiver er helt aktuelle og livsnære også for mennesker i dag. Problemet er at vi predikanter ofte ikke makter å vise hvor aktuelt det bibelske budskap er.

Bibelens aktualitet i vår tid

Punkt C i vår modell her må primært utvikles i forhold til en konkret tekst, og det er ikke så veldig mye som kan sies rent generelt. Poenget er altså å søke å gjøre tekstens budskap, talt på et annet språk, i en annen tid og inn i en helt annerledes kultur, aktuelt og levende for mennesker i dag. ”How can you apply what you learned about Jerusalem, Ephesus, or Corinth to our present-day needs in Chicago, Los Angeles or London?”⁷², eller for den saks skyld; på Vigrestad?

Her står vi overfor den utfordring å søke å identifisere situasjoner, problemstillinger og spørsmål i vår tid som er sammenliknbare med den opprinnelige situasjon i teksten. Det er uhyre sjelden en vil finne en identisk situasjon, men det kan ofte være analoge trekk mellom situasjoner som beskrives i de bibelske tekster og vår tid. Jf. Paulus bruk av Exodustradisjonen for å formane menigheten i Korint (1 Kor 10) i sin egen samtid. Hans poeng er, at likeså lite som Israelsfolkets sterke erfaring av Guds inngripen og omsorg ved utgangen fra Egypt, og under vandringen i ørkenen, gir dem garantier for at Gudsforholdet for all framtid vil være i orden, så kan heller ikke menigheten i Korint stole på at dåp og nattverd i seg selv gir garanti for frelsen. Både for Israel i ørkenen og for de kristne i Korint gjelder det at de må avstå fra avgudsdyrkelse og umoral om Gudsforholdet skal kunne være rett.

Aktuelle livsspørsmål i dag?

Her er det vesentlig å reflektere litt generelt over hva slags livsspørsmål som er aktuelle i dag, og hvordan disse eventuelt korresponderer med sentrale bibelske tema.

Det er her imidlertid også verdt å spørre om vi som er prester og predikanter i dag har for lite daglig omgang med og kontakt med vanlige mennesker rundt oss. Som sagt kan vi orientere oss i aviser, litteratur, film og andre massemedia om emner og saker som mennesker rundt oss

⁷² Series Introduction *NIV Application Commentaries*, **Bock** (1996:9).

er opptatt av. Men ingenting av dette kan erstatte en regelmessig ansikt til ansikt kontakt og samtale med mennesker i lokalmiljøet

Kanskje prester og teologer, som har tilbrakt mange år i bibliotek og forelesnings saler, i dag må finne nye veier til kjennskap til den folkelige kulturen, jf det kinesiske diktet:

*Go to the people
Live among them
Love them
Start with what they know
Build on what they have*

George Hunter, som siterer dette, henviser til at en slik tilnærming var typisk for den tidlige keltiske misjon i Storbritannia. Den var nettopp preget av en lyttende og samtalepreget tilnærming.⁷³ Og deres biskoper var primært evangelister og ikke administratorer.

- *Spørsmål vedrørende relasjoner mellom mennesker.*

Her rører vi her ved et sentrale problemområde i det moderne vestlige samfunn. Aviser og elektroniske media er fulle av beretninger om samlivsbrudd, oppløsning av familereelasjoner og konflikter i arbeids- og kollegafellesskap.

Og vi kan spørre: Hva kommer det av at mennesker har så vanskelig for å leve sammen i gode relasjoner?

Kan det ha noe med Gud å gjøre?

Er det tilfeldig at den første hendelse som berettes, etter syndefallet og menneskets opprør mot Gud, dreier seg om et brodermord?

Finnes det noen hjelp å hente i bibelske tekster til det å kunne leve sammen på en bedre måte?

Hva med ord som tilgivelse og forsoning?

Eller villighet til å gi og å tjene mer enn å kreve?

Hva med et gammeldags ord som forsakelse, det å kunne gi avkall på noe for å kunne tjene andre?

Eller hva med trofasthet?

Vi trenger å være oss bevisste at det her dreier seg om sensitive områder, og at vi, som kristen kirke, ikke har enkle standardssvar. Allikevel tror vi at mange av Bibelens formaninger vedrørende tilgivelse og forsoning er relevante i vår tid.

- *Hva med ærlighet og pålitelighet?*

Er dette mangelvare i vår tid? Hva gjør det med vårt samfunn at mennesker føler seg frie til å berike seg selv på bekostning med mennesker og fellesskapet? Hva innebærer det at en politiavdeling som *Økokrim* har vokst noe helt enormt de siste 5-10 år?

Her foreligger en gedigen utfordring til oss som kristen menighet til ikke å la oss prege av grådighetskulturen som søker å finne alle slags snarveier i skatte- og forsikringsoppgjør.

- *Mangel på mening og livsinnhold?*

Er grunnen til at så mange unge mennesker griper til narkotiske stoffer at de ikke har noe å fylle livet sitt med?

De er trøtte av foreldregenerasjonens praktiske materialisme, men har ikke funnet noe annet som gir et tilfredsstillende livsinnhold.

Jf. tennistjeren **Boris Becker**:

I have won Wimbledon twice before, once as the youngest player. I was rich, had all the material possessions I needed – money, cars, women, everything. I know that this is a cliché, it's the old song of the movie and pop stars who commit suicide. They have everything, and yet they are so unhappy. I had no inner peace. I was a puppet on a string.

- *Opplevelsen av ensomhet?*

Ensomhet som folkesykdom? TV nyheter 23 mars 2000, 30% av befolkningen i Oslo lider av depresjoner av en art som krever psykiatrisk behandling.

Makter den krstne kirke å representere en motkultur her, og skape møtesteder og inkluderende fellesskap?

- *Frykt for døden?*

jf.: Heb 2,14 -15 Siden barna er mennesker av kjøtt og blod, måtte også han bli menneske som de. Slik skulle han ved sin død gjøre ende på ham som hersker ved døden, det er djevelen, og befri alle dem som av frykt for døden var i treldom hele sitt liv.

Også her kreves det naturligvis stor sensitivitet.

Hva er ellers de påtrengende spørsmål i vår samtid?

Hva opptar menneskenes oppmerksom, hva ofres det tid på i aviser og massemedia. Hva slags eksistensielle spørsmål tas opp i moderne film og pop/rock musikk?

Film er kanskje den mest aktuelle og innflytelsesrike kunstform i vår tid, mye sterkere enn teater, og en kristen predikant som vil kommunisere med samtiden kan ikke lukke seg til for denne virkeligheten. Samtidig dreier det seg om å oppøve en kritisk sans når det gjelder tolkning av moderne kunst, jf. til film **J. John** og **Mark Stibbe**, *The Big Picture 1 & 2* (2002 og 2003). Disse to forfatter, begge anglikanske prester og evangelister, uttrykker seg slik:

We believe that filmmakers are today's mythmakers. Contemporary films tell the stories that reflect the spiritual longings of our post-modern world. In the light of that, we believe it is important to keep in touch with popular culture, particularly as it is reflected in the cinema. We are both committed to a spirituality that is relevant to everyday life. Jesus communicated spiritual truths through down to earth stories called parables. Many modern movies are like parables. They tell stories that have transcendent resonance. They

⁷³ **George G. Hunter III**, *The Celtic way of evangelism* (2000: 120f).

*are like windows unto the landscape of modern spirituality.*⁷⁴

Samtidig er de klar over at moderne film representerer svært ulike kvaliteter og anbefaler ikke å se filmer [...] *that are blasphemous, sexually explicit, gratuitously violent and overtly occult in content.*⁷⁵ De oppfordrer kristne til å bli oppmerksom på de dypere lag eller sannheter som noen ganger er tilstede i en film, kanskje helt uten at filmskaperen er seg dette bevisst. Se for eksempel 'den bortkomne sønn motivet' i barnefilmen *Nemo*. Her kan en søke å oppøve en evne til å se og høre "dypere" når en er i kontakt med moderne kunst eller massemedia.⁷⁶ Er der noen korrespondanse mellom spørsmål og problemstillinger i film, teater, litteratur og moderne sang- eller reklametekster, og den bibelteksten jeg arbeider med i min prekenforberedelse?

Er det noe helt aktuelt i nyhetsbildet som jeg kan knytte an til for å gjøre prekenen dagsaktuell?

Kan vi nevne noen flere aktuelle områder?

Faren ved å arbeide på denne måten er, som sagt, at en kan komme til å gi for overflatiske svar på vanskelige spørsmål som er oppe i tiden. Eller en kan komme til å gi inntrykk av at Bibelen har enkle svar på alle konkrete og praktiske spørsmål i samtiden.

Her må en naturligvis vokte seg. Men om vi tror på Gud som Skaper og regner med at Gud har gitt oss sine livslover; indirekte gjennom selve skaperverket og mer direkte gjennom åpenbaringen av sin vilje, så tror vi også at mange problemene i denne verden er relatert til menneskets opprør mot Guds gode livslover. "Når alt annet svikter; les bruksanvisningen".

Poenget er heller ikke at en hele tiden skal kunne gi svar, men å vise at det ofte er en klar parallellitet mellom problemstillinger i de bibelske tekster og vår egen tid.

Gjennom en slik refleksjon og modningsfase, vil en, etter hvert, komme inn i en *avklaringsfase*, det vil si en fase hvor en får en klar idé om hvordan tema for prekenen bør formuleres og hvordan det, på en foreløpig måte, kan utfoldes og aktualiseres. En viktig del av denne refleksjonen blir også arbeidet med et *function statement*, en bevisstgjøring på

⁷⁴ *The big picture* (2002: 3).

⁷⁵ *The big picture* (2002: 3).

⁷⁶ Deres arbeide med å tolke samtidig film er ført videre i *Passion for the movies. Spritual insights from contemporary movies* (2005). Her gis også eksempler på hvordan en kan bruke klipp og utdrag fra 20 nyere filmer som utgangspunkt for samtale i en studie- eller samtale gruppe. Et mer grundig og systematisk arbeide

intensjonen med prekenen. Hva ønsker jeg å oppnå med denne prekenen, eller hva tror jeg det er tjenlig at den bør føre til i menigheten?

Det neste skritt blir da å gå i gang med den konkrete utforming av prekenen, punkt *D*.

Konkret eksempel fra tekst i NT

Les **Joh 14,1-14** og **Gary Burge**, *John* (2000:389-392; 402-4004 og 405-409).

Legg særlig vekt på den hermeneutiske refleksjon (403-404 og 407-408).

Hva slags aktuelle situasjoner og erfaringer melder seg for oss i møte med denne konkrete teksten?

Noen stikkord:

- Hva med tanken om “noe” etter døden? Aktuelle forestillinger eller tilknytninger blant folk? Et hus med mange rum?
- Hva med “veibildet” her? Fører “alle veier til Rom”?

Vi arbeider med **Joh 14,1-14** med henblikk på veien fra tekst til preken.

Kap 9 D Den konkrete utforming av prekenen

Noen stikkord til innholdet i dette kapittel

Fra ABC til D

Prekenens struktur – trepunktsprekenen?

The four Pages of the Sermon

Innsteget eller åpningen på prekenen

Bruken av historier eller vitser i en preken

Pensumlitteratur:

Long, *Witness* (1989:112-132, **2005**:149-171), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:205-224), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:173-191) og **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:89-94)

Jf. **Paul Scott Wilson**, *The four Pages of the Sermon* (1999) og **Fred B. Craddock**, *Preaching* (1985:170-193)

En ærekjær tjener

skulle vårt språk være

En tjener lånt oss av Gud

Utlånt fra himmelen

da mennesket sto frem

og famlet etter et fotfeste

Men se språket

ble prat og som en hær

av prostituerte alle ordene

Alt det som veier

i språket er som blodets

tillit til huden du levende

Arnold Eidslåt

Fra ABC til D

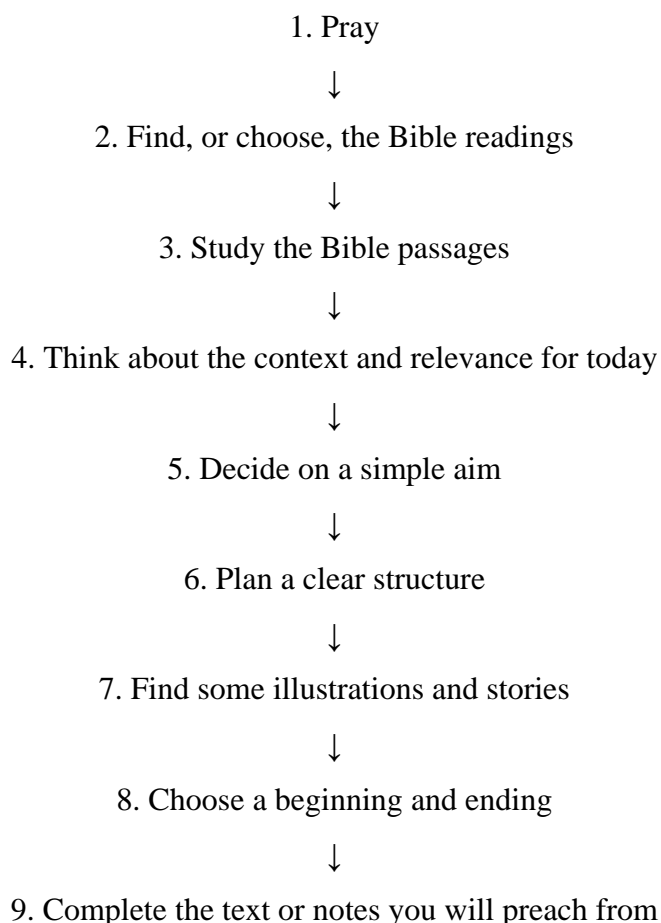
Alt forarbeidet til nå peker fram mot den konkrete utformingen av prekenen. Det meste av dette skal ligge igjen på skrivebordet eller i underbevisstheten. Men det har vært med å gi en bevissthet om hva den aktuelle tekst handler om og om hvilke aspekter ved denne som er viktige med henblikk på den aktuelle preken. Et godt forarbeide gir predikanten også en trygghet for at det virkelig er et sentralt tema i teksten som en har med seg opp på prekestolen. Det å disiplinere seg til å arbeide ut fra et ABC skjema kan tvinge predikanten til et bevisst forhold til hele prosessen i tekstarbeidet.

Gjennom forarbeidet har det vokst fram tanker om et eller flere mulige tema, og særlig under C har en stanset for *ett hovedtema* som det gjelder å formulere og utmynte så enkelt og klart

som mulig. Vi vil her slutte oss til det prinsipp som framheves i de aller fleste lærebøker i homiletikk, at prekenen bør ha ett klart gjennomtenkt og kort formulert tema. Dette behøver ikke alltid kunngjøres for menigheten, men det må ligge der som et styrende prinsipp i predikantens hode. Alt som nå velges av undertema, illustrasjoner og eventuelle historier må tjene til å fokusere på, aktualisere og belyse det valgte tema. Som før nevnt bør det valgte tema representere et viktig poeng i prekenteeksten, og prekenen bør konsentrere seg om de elementer i teksten som særlig står i sammenheng med det valgte tema. I en høymessepreken bør en sjelden ha som ambisjon å gå inn på alle aspekter ved en tekst, mens dette kan være mer ønskelig og mulig i en bibeltide.

Enkel oversikt over forberedelsesprosessen

Kanskje kan vi beskrive hele forberedelsesprosessen på følgende måte, hentet fra **John Waller**, *How too... Prepare and preach a sermon* (2005:8-16):

Prekenens struktur – trepunktsprekenen?

I lærebøkene i homiletikk gis ofte det oversikter over forskjellige prekentyper og ulike måter å strukturere en preken på. Nå må vi gi Craddock (1985:170) rett i utsagnet: 'There is no form that can be identified as "sermon"'.

Allikevel kan slike oversikter, i tillegg til å hjelpe en predikant til å finne den *grunntype* som passer best til egne forutsetninger, også lede til en bevisstgjøring på at det antakeligvis er sunt å søke å variere prekenformen sin noe. Slik kan en unngå at forberedelsen blir for rutine preget, og at prekenene blir for forutsigbare for menigheten. En generasjon av norske prester synes å ha holdt seg til en enkel modell som utgangspunkt for sine prekener:

Vi finner et tema i teksten og så tre underpunkter som kan belyse dette. Deretter finner en et aktuelt sitat eller en kort beretning som et innsteg til prekenen, og gjerne en kort historie (eventuelt en vits) som kan illustrere hvert av punktene. Tilslutt gis en kort oppsummering som gjerne også knytter an til innsteget.

Dette kan naturligvis fungere helt utmerket, men tilhørerne kan etter hvert bli litt trøtte av trepunktsprekener. Hvorfor ikke variere med fire eller fem punkter, dersom hvert enkelt punkt ikke tar for lang tid?

Tekst
Tema
Innsteg, innledning: Kort fortelling eller godt bearbejdede ingressformuleringer som setter tilhøreren på sporet av viktige problemstillinger som vil bli berørt i prekenen, men uten at for mange svar gis på forhånd.

Første poeng eller punkt	Illustrasjon eller fortelling som kan levendegjøre dette?
Andre poeng	Ny illustrasjon eller fortelling?
Tredje poeng	Nok en illustrasjon?
Fjerde poeng	Illustrasjon? Hvor mange illustrasjoner eller historier kan en bruke uten at prekenen blir for overlesset med slike?

Avslutning, oppsummering Idealet i mange lærebøker i homiletikk er at denne skal korrespondere med, eller trekke et perspektiv tilbake til innsteget, slik at

prekenen blir et avrundet hele.

Eksempel: **Matt 25,14-30**. Prekendisposisjon ved **Rick Warren** (jf. www.pastors.com).

Eget ark.

I sammenheng med at en bestemmer seg for et tema utfra en tekst kan det være fruktbart å bevisstgjøre for seg hva slags dogmatisk eller læremessig hovedspørsmål som ligger implisitt i temaet.

Se følgende eksempler:⁷⁷

Bibeltekst	Temaformulering	Lærestykke
<i>For så høyt har Gud elsket verden.. Joh 3,16-21</i>	Gud betaler prisen	Forsoningen
<i>I begynnelsen .. 1 Mos 1,1-5</i>	Alt er skapt av Gud	Skapelse
<i>Før jeg formet deg i mors liv Jeremia 1,4-10</i>	Utvelgelsen av Jeremia	Kall og tjeneste
<i>Herre, du ransaker meg og kjenner meg.. Sal 139,1-12</i>	Gud vet det allerede	Guds allvitenskap og omsorg
<i>[...] ti brudepiker som tok lampene sine.. Matt 25,1-13</i>	Herren kommer uventet	Eskatologi
<i>Det var omkring fire tusen mennesker.. Mk 8,1-10</i>	Jesus sørget for dem	Guds forsyn
<i>Jeg plantet, Apollos vannet; men Gud gav vekst.. 1 Kor 3,6</i>	Det er Gud som bygger sin menighet	Ekklesiologi Misjon
<i>[...] hedningene har fått del i arven.. Efes 3,1-7</i>	Kristi hemmelighet åpenbart for Paulus	Åpenbaring Misjon
<i>Det nye Jerusalem Åpb 21,9 –27</i>	Synet av den himmelske byen	Eskatologi

⁷⁷ I hovedsak hentet fra **Wilson**, *The Four Pages* (1999) 47.

The four Pages of the Sermon

En ny, og litt original struktur for en preken er foreslått av den kanadiske homiletiker **Paul Scott Wilson** i boken *The Four Pages of the Sermon*⁷⁸. Med uttrykket prekenens fire blad, eller sider, antyder han at enhver preken kan inneholde fire deler. Innholdet i disse deler bør komme i følgende rekkefølge:

Side en: *Trouble in the Bible*

Her dreier det seg om beskrivelsen av problemer, synd, menneskelig svikt og svakhet slik vi finner dette beskrevet på ulike måter i tekstene i Bibelen. Det er da naturligvis det som omtales i den konkrete prekente tekst som må stå i forgrunnen. De fleste bibelske tekster illustrerer, om enn på ulike måter, at denne verden er et sted hvor mennesker kjemper med ulike problemer og ofte er frustrerte over livet.

Side to: *Trouble in the World*

Når vi observerer problemer og vanskeligheter rundt oss i denne verden, kan vi, i et teologisk perspektiv, si at det i en sum dreier det seg om "[...] human failure to live as God ordained and of the ongoing consequences of allowing that which is not sovereign to supplant God's place in our lives".⁷⁹

Scott omtaler tre typer "trouble":

Transcendent trouble

Vanskeligheter som er mer eller mindre direkte relatert til forholdet til Gud

Immanent trouble

Vanskeligheter mer indirekte relatert til Gud, men som er konsekvenser, for individer og samfunn, av menneskets opprør mot Gud..

Human trouble

Henger naturlig nok sammen med de to første, men mer med vekt på menneskelig ansvar og forpliktelse.

Side tre: *Gods action and grace in the Bible*

⁷⁸ Nashville 1999.

⁷⁹ **Wilson**, *The Four Pages* (1999:108).

Wilson peker på at det i Bibelen finnes en grunnleggende bevegelse "from brokenness and trouble to restoration and grace" (1999:156).

Det dreier seg her altså om Guds inngrep til frelse, og om hans uforskyldte nåde og tilgivelse, slik dette er beskrevet i ulike tekster i Bibelen.

Side fire: *Gods action in the World*

Her dreier det seg om Guds handling i vår verden og vår samtid. Dette er helt klart et punkt som må takles med nøkternhet, men dersom mennesker i vår tid (postmoderne) ikke får et inntrykk av at troen på Gud er noe aktuelt og levende vil de knapt være interesserte i hva vi har å fortelle dem.

Her kan en også bruke vitnesbyrd fra mennesker i menigheten som på ulike vis mener seg å ha erfart Guds nåde og Guds inngripen i sitt liv.

Det følgende er noen konkrete eksempler på disse `fire sider` utfra ulike tekster:

Jes 6,1-13 Jesaja i templet

Side en: Trouble in the Bible	Side to: Trouble in our world
Jesaja var ikke god nok i seg selv	Heller ikke i dag er verden god nok, eksempler på aktuelle ting.
Side tre: Grace in the Bible	Side fire: Grace in our world
Gud renser Jesaja fra hans synd, gir ham en ny identitet og bruker ham som sitt sendebud	Også i dag renser Gud mennesker, gir oss en ny identitet i Kristus og kaller oss til tjeneste

Luk 15,11-32 Den fortapte sønnen

Side en: Trouble in the Bible	Side to: Trouble in the world
Sønnen var fortaapt med så mye penger Pengene korrumperte ham.	Også vi sløser ofte bort det vi er gitt. Hvordan sløses det i dag? Eller hva gjør penger og rikdom med oss. Hvordan korrumpes vi i dag av vår, relative, rikdom?
Side tre: Grace in the Bible	Side fire: Grace in the world today
Farens kjærlighet var helt overraskende og ufortjent	Også for oss kommer Guds kjærlighet ufortjent og ofte uventet, og den er tilstrekkelig for oss

Rom 8,14-24 Frustrasjonen i selve skaperverket

Side en: Trouble in the Bible	Side to: Trouble in our world
Hele skaperverket sukker og lider under forgjengelighet mangel på enhet. Dette gjelder også menighetene	Verden i dag er splittet og full av konflikter
Side tre: Grace in the Bible	Side fire: Grace in the world today
Ånden går i forbønn for menigheten	Ånden går i forbønn for verden og kan skape en ny enhet i Kristus

Paul Scott Wilson som har foreslått denne modellen sammenlikner en god preken med en film. I en kultur som er så visuelt orientert som vår, bør prekenen tilstrebe en form som er mer fortellende og illustrerende enn den tradisjonelle litterære preken, hevder han. Predikanten må bruke sin fantasi og kreative evne til å gi en levende framstilling av hver av disse fire sider. Han gir i sin bok mange interessante og gode eksempler på hvordan dette kan gjøres.

En preken etter denne modellen kunne da utformes på følgende måte:

Tekst
Tema Også her bør en søke å formulere et samlende tema
Innsteg Kanskje kan et spesielt innsteg falle bort dersom en kan få til en god innledning til den første side?
Problemer i Bibelen: Hva beskrives av konfliktfylte og vanskelige ting og forhold i denne teksten? Mellom mennesker og Gud? Mellommensklige forhold? Andre problemer? Gjenspeiler noen av problemene her klare <i>paradigmer</i> som er mer eller mindre almenngyldige?
Problemer i vår tid: Kan en se aktuelle spørsmål og problemer i vår tid som synes å være analoge?
Nåde i Bibelen: Hva slags "løsninger" finnes i teksten? Skildres noe inngrep fra Guds side? Er det her mennesker som hjelper hverandre? Hvordan framstilles Guds nåde og hans vilje til å tilgi? Andre positive og viktige ansatser?

Nåde i dag:

Hvordan kan, i relasjon til de temata som er aktualisert gjennom de tre første sider, Guds frelse, hans nåde og tilgivelse forkynnes inn i vår tid?

Hvordan kan vi la oss bruke som tjenere for hans kjærlighet og hans frelse?

Oppsummering

La oss forsøke å applisere denne modellen på Lukas 7,36-50:

Preken**Kommentar**

Tekst: Luk 7,36-50	
Tema:	
Innsteg:	
<p>Problemer i teksten:</p> <p>Her dukker det opp et menneske som tydeligvis har levd i et problemfylt for hold til Gud (et syndefullt liv). Dette gjør at noen av de tilstedeværende har problemer med å omgås henne og har vanskelig for å akseptere hennes nærvær. For disse var det problem at Jesus godtok hennes nærvær, og endog tillot at hun rørte ved ham. Ved dette brøt hun vel både religiøse og menneskelige konvensjoner. Andre problemer?</p> <p>Problemer i vår tid?</p> <p>Ser vi tendenser i dag til at kristne mennesker "isolerer seg på beduset" (i kirken) og bare omgås sine egne sirkler av likesinnede mennesker?</p> <p>Har vi i menighetene i dag problemer med å forstå at det kan skje radikale ting med mennesker, og at de må få lov til å legge det gamle livet bak seg.</p> <p>Kan vi glede oss over spontane gledesutbrudd eller handlinger</p>	

<p>fra nyomvendte kristne, som går litt på tvers av de vanlige konvensjoner for samvær?</p> <p>Er vår tjeneste for Jesus ofte mer motivert av plikt og ønske om å takkes mennesker enn av takknemlighet og kjærighet?</p>	
<p>Nåde i Bibelen:</p>	
<p>Nåde i vår tid:</p>	
<p>Oppsummering:</p>	

Innsteget eller åpningen på prekenen

De fleste tilhørere er velvillig innstilt når prekenen begynner. Ja, mange sitter faktisk med en spent forventning. Men de første 3-4 minuttene er, særlig for mange kirkeuvante, avgjørende for om de skal følge med videre. Åpningen, eller det vi ofte kaller innsteget i prekenen, bør derfor være gjennomtenkt og godt forberedt. Hva er så innstegets funksjon?

Long (1989:133-138, **2005**:172-177) drøfter innledningsvis to vanlige oppfatninger:

1. Det skal fange tilhørernes oppmerksomhet og overbevise om at denne prekenen kommer til å være verd å lytte til. **Long** er noe skeptisk til denne tanken, og mener at en lett kan skape falske forventninger. Kanskje gir innsteget et feilaktig inntrykk av at denne predikanten er spesielt morsom, mens resten av prekenen demonstrerer det motsatte.

Dessuten har en ved prekenens begynnelse allerede tilhørernes oppmerksomhet. Men det er et viktig poeng at innsteget ikke må punktere oppmerksomheten, slik at tilhørerne allerede etter noen minutter mister interessen.

2. Innsteget skal være en reell innledning til prekenen. Det skal introdusere hele prekenen og gi en viss forsmak på hva tilhørerne kan forvente å få høre. Noen homiletikere vil endog omtale dette som en kontrakt. Predikanten; i dag har jeg tenkt å tale om det eller det... Det er dette jeg ber om deres oppmerksomhet til.

Men denne forståelse av innledningens funksjon kan også ha en negativ virkning. Det kan ta bort noe av spenningen ved å skulle høre på en preken:

Hvordan vil NN gripe an denne teksten i dag tro? Hva vil bli vektlagt? Hvordan vil han/hun komme til rette med v x?

Det gjelder å ikke spille ut alle kortene sine på forhånd.

Noe annet er det om en i innledningen kan reise noen av de spørsmål som naturlig gir seg utfra teksten, og som vil bli drøftet i prekenen. Men da uten å besvare dem. Det kan føre til at tilhørerne ytterligere skjerper oppmerksomheten.

Generelt er å si at ulike prekensituasjoner og ulike tilhørergrupper forutsetter noe ulike innsteg. Overfor en ungdomlig forsamling, eller en forsamling hvor stemningen er noe trykket, kan en morsom historie eller en vits ha en positiv funksjon. Ikke minst gjelder dette i en forsamling med mange kirkeuvante. Det å få disse til å le litt, kan fjerne mange fordommer og føre til at en del av deres forsvarsverker tas ned. Ikke minst har en kunnet se det i sammenheng med de britiske Alfakursene.

Bruken av historier, sitater og illustrasjoner

Det sies gjerne at det ikke er noe poeng i seg selv å bruke historier eller illustrasjoner i en preken. Predikanten må være seg bevisst at dette har en klar funksjon. “We need to ask, in other words, What are these elements supposed *to do* in sermons?”.⁸⁰ Ulike predikanter kan ha ulike svar på dette. Som nevnt kan en morsom historie tjene til å myke opp en noe anspent forsamling. Da har den en positiv funksjon selv om den ikke er klart relatert til prekenens tema. Det synes også klart at majoriteten av tilhørerne i de fleste forsamlinger har lettere for å forstå og huske et poeng som formidles, eller aktualiseres, ved en god fortelling enn et tema som bare framstilles i en abstrakt eller prinsipiell tankerekke.

Uten at vi her kan gå inn på noen dypere refleksjon omkring kommunikasjonsteoretiske spørsmål sitter vi med det klare inntrykk at det, særlig etter fremveksten av de nye billedmedier, har skjedd en forandring i måten vi oppfatter og tilegner oss innsikt. I århundrene etter boktrykkerkunstens oppfinnelse, og særlig etter at lese- og skriveferdigheter ble allment utbredt, var det talte og skrevne ord det dominerende kommunikasjonsmiddel mennesker imellom. I dag spiller bildet, enten alene eller sammen med ord eller musikk, en viktig rolle. Ikke minst har det levende bilde, ofte i farger som overgår naturens egne, og sammen med stereofonisk lyd en enorm påvirkningskraft.

Mange menigheter har derfor bevisst tatt i bruk dramaopptrinn og innslag av lysbilde eller videosekvenser som virkemidler i, eller i sammenheng med, prekenen.

Samtidig ser en i dag at det talte ord, *her og nå, i det samme rom*, har kvaliteter ved seg som de elektroniske medier ikke har. Opplevelsen av nærhet, øyenkontakt, interaksjon mellom taler/oppleser og tilhørere, og tilhørere i mellom, er aspekter ved mellom menneskelig kommunikasjon som ikke lett lar seg utkonkurrere av upersonlige medier. Fremveksten av litterære og filosofiske Cafékvelder og utallige stand-up komikere er et vitnesbyrd om dette. Kanskje må vi som predikanter bevisstgjøre oss på, og søke å utvikle, beslektede ferdigheter. Bruken av *livsnære historier* kan være en side ved dette. Allikevel vet vi at dette ikke er noe nytt. Den bibelske forkynnelse, både profetenes i GT og Jesu egen, er full av livsnære historier og symbolbruk. Ja, Jesu liknelser er ikke bare historier som skal illustrere et poeng som allerede er blitt fortalt på en annen måte. De er ofte, i seg selv, bærere av selve det budskap som skal formidles. Dette kan også være tilfelle med den gode historie i dag.⁸¹

⁸⁰ Long, *Witness* (1989:157, 2005:199).

⁸¹ Jf. drøftingen av dette hos Craddock, *Preaching* (1985:204).

Halvor Nordhaug illustrerer noe av dette med begrepsparet *åpen – lukket fortelling*.⁸² Det typiske for *den åpne fortelling* er at den inviterer leseren/tilhøreren ”til å komme inn, kjenne seg igjen og tolke sin livsvirkelighet i lys av fortellingen”.⁸³ En fortelling som, i seg selv er livsnær og åpen, kan imidlertid komme til å lukke seg ved at fortelleren/forkynneren i for høy grad søker å tolke denne og forteller tilhøreren hva hun/han nå bør tenke eller gjøre. Slik kan fortellingens egen iboende dynamikk punkteres, og denne mister noe av sin motiverende kraft.

Det følgende er en fortelling som kan brukes i sammenheng med flere bibelske tekster eller tema.

Det var i aparteidregimets Sør-Afrika. En svart kvinne fikk besøk av representanter for det hemmelige politi. De hadde i lengre tid vært ute etter sønnen hennes, som var mistenkt for illegal virksomhet. Nå visste de at han var dratt fra landet, men de ønsket å gjennomføre huset hvor han hadde bodd sammen med sin mor. Kanskje kunne han ha etterlatt noen viktige papirer.

Da de etter et par timer hadde endevendt huset og tydeligvis var i ferd med å avslutte letingen, sa kvinnen til dem:

Dere må være slitne nå etter å ha arbeidet så hardt. Kom og sett dere her ved kjøkkenbordet og la meg servere dere en kopp te.

Svette og tause satte de seg ned, og da de hadde drukket teen forlot de huset uten noen kommentar.

Et par måneder senere banket det på døren hos kvinnen, og utenfor sto en av politimennene. Han kom inn, satte seg ned og sa til henne:

Jeg så korset på veggen hos deg, og teen som du skjenket oss har ført til at jeg har sluttet i politiet, og er blitt en kristen.

Hva slags bibelsk tekst eller tema er det som skinner igjennom i en slik fortelling?

Forslag:

Hvordan kan denne fortellingen anvendes slik at den punkteres eller lukkes? Imidlertid er det viktig å understreke at prekenen ikke må overleses med illustrasjoner og fortellinger. Faren er da at disse da mer slår hverandre i hjel enn hjelper tilhørerne til huske viktige poeng fra prekenen.

Prekenens avslutning

Det er en gammel anerkjent regel innen homiletikken at en preken bør avsluttes ved at det trekkes en linje tilbake til innsteget. Dersom innsteget også er relatert til prekenens hovedtema vil denne således kunne framstå som et avrundet hele som er lett å huske. En annen mulighet er å gi en kort oppsummering av hovedmomentene i prekenen. Faren ved denne måten å arbeide på er at prekenen lett kan komme til å bli oppfattet mer som et

⁸² Jf. ... *så mitt hus* (2000:140-155), med henvisning til religionspedagogen **Sverre Dag Mogstad**.

⁸³ **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:141).

foredrag enn som personlig tiltale, som sikter på å skape bevegelse eller forandring i menneskers liv, jf. vårt kapitel om *prekenens intensjon*. Det er derfor viktig at avslutningen ikke avsvekker, men snarere skjerper aspektet av personlig tiltale ved særlig å slutte tilbake til de momenter i prekenen som spesielt utfordrer på *hva vi får tro* og på *hva vi kalles til å gjøre*.

Resurser til hjelp i prekenutformingen

Det kan være nyttig for de fleste predikanter å være på utkikk etter ulike slags kilder hvor en kan finne gode fortellinger, illustrasjoner og vitser.

Svært mye er tilgjengelig over **internett**, og via noen nettsteder kan en også abonnere på ukens illustrasjon.

Noen eksempler:

www.sermonillustrations.com

www.biblepreaching.com

www.preaching.com

www.preachingtoday.com

www.mtsm.org/preach.htm

www.desperatepreacher.com

www.partnersinpreaching.org/

www.laughalot.com

www.jokes.glowport.com

www.funnycleanjokes.com

www.crosswalk.com

Flere nyttige bøker er også tilgjengelige:

William J. Bausch, *A World of Stories for Preachers and Teachers*, Mystic, CT: Twenty-Third Publications 1998.

James A. Feehan, *Stories for Preachers*, Cork: Mercier Press 1988

J. John & Mark Stibbe, (Compilers), *A Box of Delights. An A-Z of the funniest, wisest and most poignant stories, proverbs, jokes and one-liners*, London: Monarch Books 2001.

Craig B. Larson, *Choice Contemporary Stories & Illustrations Preacher, Teachers & Writers*, Grand Rapids: Baker Books 2000

Paul Wharton, *Stories and Parables for Preachers and Teachers*, Nashville: Abingdon Press 1986

Kap 10 *D₂ Den siste bearbeidelse og framføring*

Noen stikkord til innholdet i dette kapitel

Fra skrivebord til prekestol, og ned igjen

Forholdet til manuskriptet

Kroppsspråk - stemmebruk

Dialogen med menigheten – før og etter gudstjenesten?

Pensumslitteratur:

Long, *Witness* (1989:133-197, **2005**:172-244), **Nordhaug**, ... *så mitt hus* (2000:227-232), **Skjevesland**, *Det skapende ordet* (1995:191-205), **Wisløff**, *Ordet fra* (1963:89-94) og **Craddock** (1985:194-222).

Fra skrivebordet til prekestolen

Prekenforberedelsen nærmer seg nå sitt mål; fremføringen av prekenen for menigheten. I denne siste fasen, etter at prekenen er skrevet ut, vil det fremdeles være aktuelt å gjøre noen justeringer og å tenke igjennom selve prekensituasjonen. Om dette gjøres i en atmosfære av bønn og lydhørhet overfor Ånden, kan en her få innskytelser og innspill som kan være med å myke opp et for skriftlig språk og som kan skjerpe den personlige tiltale i noen deler av prekenen. Ja, kanskje nettopp spørsmålet etter om prekenen gir en tilstrekkelig personlig utfordring og tiltale nå bør stilles påny. Jf. her den gamle skjelning mellom *explicatio* og *applicatio*. Prekenen skal innholde en utleggelse (*explicatio*) av teksten, men predikanten må også våge en aktuell anvendelse eller applikasjon (**Wisløff** (1963:89ff)). Kanskje finner en nå også ut at noen avsnitt i manus med fordel kan strykes, og at noen ord og uttrykk særlig bør framheves. En rød blyant eller penn kan her være et nyttig hjelpemiddel. Praktiske detaljer som manuskriptets lesbarhet og format i forhold til størrelsen på prekestolen er ting som spiller en større rolle enn en vanligvis tenker seg, og kan gjerne gjennomtenkes.

Forholdet til manuskriptet

Det gjelder både for ferske og mer erfarne predikanter at det i de fleste prekensituasjoner er en fordel å ha skrevet ned et manus. Særlig gjelder dette i en høymesse, hvor en må være økonomisk med tidsbruken og hvor prekenen i høy grad har karakter av offentlig proklamasjon på kirkens vegne. Om prekenen her skulle bli sitert på en misvisende måte, kan en korrigere dette utfra sitt skriftlige manus. I mer uformelle prekensituasjoner kan en ofte klare seg med en punktvis disposisjon, men erfaringen viser gjerne at talen, eller bibeltimen, da gjerne blir noe lengre enn en hadde planlagt. Fordelen med et manus er dessuten at en lettere kan luke ut klisjéer og uttrykksmåter som en litt for lett henfaller til, og bestrebe seg på å finne litt nye og originale formuleringer av de gamle og velkjente sannhetene. Et godt råd er

at en, fra tid til annen, leser gjennom sine prekenmanus fra de siste 3-4 månedene for å luke ut ord og uttrykk som går for mye igjen og dermed lett blir klisjépregede.

Men selv om en har et skriftlig manus foran seg kan en forholde seg til dette på svært ulike måter. En ren opplesning fører ofte til at menigheten snart mister interessen, og det vitner om en for dårlig forberedelse. Fordi moderne pedagogikk i stor utstrekning har forlatt memoreringen som innlæringsmetode, er det få mennesker i dag som er klar over hvilken kapasitet de fleste har for utenatføring. En skuespiller kommer, uavhengig av dramatisk talent og anlegg for kroppsspråk, aldri utenom å måtte lære sine roller utenat. Og ofte ikke bare sine egne replikker, men også deler av med (eller mot) -spillernes for å kunne falle inn på de rette tidspunkt.

Burde det ikke da også høre med til en forkynners innlevelse i et prekenmanus å søke å memorere viktige deler av dette. I alle fall dreier det seg om å få et såpass fortrolig og fritt forhold til det skrevne manus at prekenen får karakter av muntlig tiltale til menigheten. For de fleste forholder det seg ikke slik, som mange synes å mene, at prekenen lettere får en naturlig ledig og muntlig form dersom den ikke er skrevet ord for ord. Det er den gjennomarbeidede og ”gjennommediterte” preken som gir predikanten størst trygghet til å være avslappet og naturlig, og frihet fra å måtte ty til en overdreven stemmebruk og et unaturlig kroppsspråk for kompensere for en lite gjennomtenkt tankegang.

Jf. predikanten som skrev flere steder i margin på sitt manus: her er argumentasjonen tynn; bruk ekstra sterk stemme og tydelige armbevegelser.

Stemmebruk og kroppsspråk

Det generelle råd må her være at en søker å tale naturlig, uten å legge seg til en spesiell prekenstemme eller prekentone. Allikevel er det viktig at en er seg bevisst å stå i en formidlingssammenheng hvor stemmen må brukes på en variert måte. Det innebærer at volum og tempo må avpasses etter forholdene, og etter budskapet. En bruker ikke stemmen på samme måte på en friluftsgudstjeneste som i en begravelse. De verste nybegynnerfeil er ofte at en mumler fram prekenen eller at en taler altfor fort. En kombinasjon av distinkt uttale, moderat tempo med rimelige pustepauser og en viss variasjon i rytme og kraft i stemmebruken vil som oftest være velgjørende for tilhørerne. Om rytmen blir for treg og stemmeleiet for monotont vil prekenen lett kunne oppleves kjedelig, og en kan snart komme til å undres over hvilket engasjement denne predikanten egentlig har for det budskap som

framføres. Dersom predikanten selv ikke ”er tilstede” i budskapet og i prekensituasjonen kan prekenen lett oppleves som noe ”fra i går”.⁸⁴

Forsøk, gjennom respons fra andre, å få et inntrykk av hvor dine uvaner ligger og hva slags grøfter du lett faller i når det gjelder stemmebruk. Det kan her være snakk om en ”avlæring” over en viss tid av uvaner en har lagt seg til.

Når det gjelder kroppsspråk er det også et spørsmål om å være naturlig. For noen er det naturlig å preke med hele kroppen; så la dem da gjøre det. Men det som, av noen, framstilles som en ”naturlig mangel” på kroppsspråk, kan hos mange dreie seg om hemninger og bindinger som er blitt påført gjennom oppveksten og som en egentlig kan trenge å bli frigjort noe fra. Det kan virke kunstig om det gledesfylte evangelium blir framført kun ved bevegelse av leppene. Her må hver enkelt søke å finne fram til det som er naturlig. Noen predikanter har erfart at deltakelse på dramakurs har vært med å forløse både et mer naturlig kroppsspråk og en mer variert stemmebruk. Vedrørende variert og enkel språkbruk anbefaler noen lærebøker i homiletikk at en predikant regelmessig prater med små barn, gjerne 2-5 år. Gjennom disse kan en ofte tilegne seg et litt nytt og friskt ordforråd.

For de aller fleste av oss er det også en sammenheng mellom kroppsholdning og stemmebruk. Her forteller sang- og talepedagoger oss at en stemmebruk med dyp klangbunn (i mageregionen) er mye mer behagelig å lytte til enn den som bare har sin ansats i strupen. Kontakten med den dypere klangbunn oppnås best ved en rakrygget og samtidig avslappet kroppsholdning.

En side ved kroppsspråket er også bruken av øynene. Noen predikanter synes å ha problemer med hvor de ”skal gjøre av øynene”. Følgen kan være at de det meste av tiden ser ned i manus eller på et punkt i veggen bak i kirken. En prest ble spurt hvorfor han hele tiden bare taler til dem som sitter på galleriet. Det mest naturlige synes å være at en jevnlig skifter fokus fra manus til ulike personer i kirken, uten å la blikket dvele for lenge på noen spesiell.

Dialogen med menigheten – før og etter gudstjenesten

Det er viktig for en prest å søke å formidle den holdning til menigheten at prekenen ikke er hennes/hans ansvar alene. Noen prester forsøker å samle en ressursgruppe rundt seg som en kan få innspill og reaksjoner fra. Dersom en legger det til et tidspunkt som ikke beslaglegger for mye tid for noen av deltakerne kan en kanskje få til en ukentlig samling. F.eks mandag eller tirsdag 17.30-18.15. Da er søndagens gudstjeneste friskt i minne og en kan få noen

⁸⁴ Jf Nordhaug, ... så mitt hus (2000:58f)

konstruktive reaksjoner og råd. Det meste av oppmerksomheten bør allikevel være rettet framover mot neste søndag og prekenteeksten da. Kanskje kan noen påta seg å søke å finne noen gode illustrasjoner eller historier? Eller andre tanker og innskytelser som må leveres presten innen fredag morgen kl.08.00. Helt uforpliktende, men kanskje kan det bli til nytte.

Om en ikke makter å etablere en regelmessig ressursgruppe, bør enhver prest søke å gjøre en avtale med noen personer av ulik alder for å få en ærlig men konstruktiv tilbakemelding.

En annen side ved menighetens ansvar er hele spørsmålet om den totale forkynnelse som skjer utfra menighetens liv og virke på ulike områder. Ofte er det nemlig andre sider ved menighetens liv som taler adskillig sterkere enn de ord som lyder fra prekestolen, og som ofte også ganske effektivt slår disse i hjel. I en tid hvor mennesker ofte har liten tillit til ord alene, blir det mer og mer viktig å tenke helhetlig om det som skjer i menighetens regi.⁸⁵

Til ettertanke:

- “en ferdig skrevet preken representerer egentlig en selvmotsigelse”, T. Long
- hvordan kan jeg som prest få etablert et så tillitsfullt forhold til noen i menigheten at de våger å gi meg ærlig respons på forkynnelsen?

⁸⁵ Jf. kap ‘Not in Word Only’ i **John Finney**, *Emerging Evangelism* (2004: 17-52).

Kapitel 11 *Misjonsforkynnelsen i menigheten*

Forkynnelse som misjon

Forkynnelse til misjon

Innledning

Kapiteloverskriften inneholder en bevisst tvetydighet. Vi ønsker nemlig å foreta et oppgjør med den tanke at misjonsforkynnelse primært representerer et spesialaspekt ved menighetens forkynnelse som kan tas fram ved spesielle anledninger, og helst da av predikanter med en særlig interesse for dette eller med erfaring fra 'misjonsmarken'. Det er vesentlig for oss å framholde det perspektiv at den kristne menighet alltid står i en misjonssituasjon.⁸⁶ Den står under et kontinuerlig kall til stadig, med sin forkynnelse og sin tjenende omsorg, å søke utover sine egne grenser slik at nye mennesker kan innlemmes i menigheten og frafalne kalles tilbake.

Vi framsetter derfor den følgende påstand som en hovedtese for arbeidet med dette emne:

Først når vår egen forkynnelse blir rett misjonerende kan vi også tale rett om misjon.

Framstillingen videre konsentrerer seg nå om to de hovedtema som stikkordsmessig er nevnt helt innledningsvis, først:

A. *Forkynnelse som misjon*

a) *Forkynnelsens primat*

I et helbibelsk perspektiv sees den kristne menighet som endetidens gudsfolk, den forløste Messiasmenighet, som nå samles inn gjennom proklamasjonen av budskapet om Jesus som Messias og Kyrios, og av hans død og oppstandelse til frelse for alle som tror på ham (jf Apg 2,14-36; 10,34-43). Det er da også ved at mennesker får høre dette budskapet at det skapes tro (Rom 10,17). Jesus første disipler sendes derfor ut for å være *vitner, herolder, utropere* (Apg 1,8; 2 Tim 2,11) for dette budskapet og den frelsesvirkelighet det er bærer av:

Det finnes en seier over døden, det finnes en mulighet for tilgivelse og nytt liv med håp utover forgjengeligheten og dødskreftene i denne verden.

Studiet av den varierte terminologi som brukes om forkynneroppdraget i ulike bibelske tekster kan være viktig for en forkynners selvforståelse også i dag⁸⁷. I mye av denne terminologien gjenspeiles et engasjement, en lidenskap, noe dynamisk og kraftfullt noe. Jesu disipler sendes ikke ut for å holde uengasjerte, objektive foredrag om kristendommen, men med et kraftfullt vitnesbyrd og en proklamasjon med et misjonerende driv. Vi kommer ikke

⁸⁶ Christopher J. Wright, *Truth with a Mission: Reading Scripture Missiologically* (2005).

⁸⁷ Jf. Stott, *The Preacher's Portrait* (1961), særlig kap II og III.

utenom disse nytestamentlige perspektiver dersom vi for alvor skal tale om misjonsforkynnelse. Derfor trenger vi predikanter i dag selv stadig å søke fornyelse (Rom 12,2), og vi trenger å leve i bønn om at Kristusbudskapet må få være levende, friskt og aktuelt også for oss. Kanskje er et av de største behov hos oss predikanter i dag en fornyelse av vår tro på det forkynte Guds ords mulighet til å virke som en Guds kraft til frelse, jf engelens ord til Kornelius om Peter, "Han skal tale ord til deg som du og hele ditt hus skal bli frelst ved" (ὅς λαλήσει ῥήματα πρὸς σέ ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.) (Apg 11,14).

En fornyelse av forkynnelsen står derfor klart i sammenheng med en fornyelse av predikantens eget gudsliv og misjonsengasjement.

På engelsk finnes et uttrykk som vi ikke har noen klar parallell til på norsk; *urgency*. Det betegner noe som er så påtrengende viktig at det ikke kan vente. Vi trenger som prester og predikanter en god balanse mellom engasjement og tjeneste på den ene side, og avkobling og hvile på den andre. Om en ikke forstår det før, så blir det i alle fall klart når en har passert 40. Men gjennom alt dette skulle det være en dirrende undertone av *urgency*, av *hellig uro* som en norsk oppbyggelsesforfatter har kalt det⁸⁸. Det er dette vi ser hos Paulus, han har et budskap som han må videre med, som han må få forkynt og kunngjort – og som han ikke for noen pris vil brenne inne med.

Får våre menigheter det inntrykk av oss, gjennom vår forkynnelse og vår tjeneste for øvrig, at det er viktig for oss at mennesker blir frelst? I så fall er vi gode misjonspredikanter – i ordets tvetydige mening.

b) Forkynnelsens innhold

Vi har allerede, også i dette kapitel, vært inne på hva som er det grunnleggende innhold i misjonsforkynnelsen (jf. også Luk 24,46f; Apg 26,20 og 1 Tess 1,9-10). Her vil vi utdype et aspekt ved forkynnelsen som er viktig for at denne skal kunne virke misjonerende, og slik også inspirere til misjon. Det dreier seg om det bibelske, realistiske, perspektiv på menneskets situasjon uten Kristus og uten Gud. En kan, bl.a. ved å fordype seg i Efes 2 holde dette perspektiv levende for seg selv.

2,1-3 *Her beskrives lesernes før-kristne situasjon. De var i, åndelig forstand, døde på grunn av syndens makt i deres liv, og dermed også under Guds vrede.*

V4 *her beskrives en veldig kontrast (ὁ δὲ θεὸς ..) Men Gud ... er rik på miskunn, og så fortsetter i v 4-10 en vidunderlig beskrivelse av Guds kjærlighet og inngrep til frelse for alle mennesker i Kristus.*

2,11-22 *Her tas videre opp kontrasten mellom den tidligere situasjonen, uten Kristus, hvor mennesker var uten håp og uten Gud i verden, og den nåværende nye situasjon, i Kristus, hvor de tilhører menigheten som Kristi legeme og Guds familie.*

⁸⁸ Asbjørn Aavik, *Hellig uro* (19).

2,13 (νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) Men nå, i Kristus ...

Dersom vår forkynnelse skal være misjonsforkynnelse må den ha noe av denne bibelske kontrast og realisme. Uten Kristus er mennesker fremmede for Gud og uten reelt håp om syndenes forlatelse og det evige liv.

Det koster noe å stå fram med en slik forkynnelse i dag, ettersom det er i strid med vårt rådende toleranseideal. Derfor fristes vi stadig til å tone det ned. Og det er mitt inntrykk at dette ofte skjer. Mange savner denne bibelske realisme i gudstjenesteforkynnelsen i dag. Nå kan dette budskapet kan aldri forkynnes ovenfra og ned, men bare med dyp smerte og ydmykhet. Men det gjenspeiler en realisme som er så gjennomgående i NT at en ikke kan legge det til side uten å forvrengte hele det bibelske frelsesbudskap.

Denne realisme lyder som en sterk grunntone i de lutherske bekjennelsesskrifter, jf. CA 2:

Likeså lærer de, at etter Adams fall fødes alle mennesker, som er forplantet på naturlig måte, med synd, dvs.: uten frykt for Gud, uten tillit til Gud og med begjær, og at denne arvelige sykdom eller brist i sannhet er synd, idet den fordømmer og også nå bringer den evige død over den som ikke gjenfødes ved dåpen og Den Hellige Ånd.

Men ved siden av denne realistiske framstilling av menneskets situasjon uten Kristus må også evangeliets storhet og herlighet forkynnes og kontrasteres til dette, slik vi ser i Efes 2.

Gud har gjort alt ferdig for å frelse alle mennesker ut av denne fortvilte situasjonen, og han har gitt sin kirke oppdraget å bringe ut budskapet om dette, (jf. 2 Kor 5,18-21).

Vi vil peke på tre grunner til at denne bibelske realisme i større utstrekning må få prege vår forkynnelse, dersom denne virkelig skal være misjonsforkynnelse.

1. Gjennom en ensidig vektlegging av det sentrale bibelske budskap om at Gud er kjærlighet, er Gud blitt ufarlig for de fleste mennesker, og synd noe vagt og lite alvorlig. Det er nødvendig å fornye den bibelske realisme slik at mennesker kan bli vekket opp til å se sin virkelige situasjon. Det er i Kristus vi møter Gud som den allkjærlige og nådefulle Gud.
2. Den bibelske realisme må fornyes slik at smerten over de ufrelstes situasjon igjen kan tennes opp i troens folk. Denne smerte er i høy grad blitt borte hos oss, derfor har vi også mistet "den hellige uro". Sammen med denne har vi også mistet viljen til å prioritere tid og resurser for arbeidet for Guds rike.
3. Den bibelske realisme er viktig for at det skal kunne tennes en ny og reell glede i troens folk over evangeliets storhet, jf. den dynamiske kontrastering i Efes 2.

Oppsummerende om forkynnelsens innhold vil vi framheve at det er i denne spenningen mellom smerten over det ufrelste menneskets situasjon uten Kristus, og den veldige glede over hva Gud i Kristus har gjort for meg og alle mennesker, at misjonsengasjementet blir levende i den kristne menighet. Det misjonsengasjement som både har nærmiljøet i lokalmenigheten og folkeslagene langt borte med i sikte.

c) *Forkynnelsens målsetting*

Vi skal bare kort berøre dette emnet i denne sammenheng, og henviser til Apg 26 hvor Paulus beretter for kong Agrippa om sitt møte med den oppstandne Kristus og det oppdrag han da mottok:

Men reis deg nå og stå på dine ben. For jeg har vist meg for deg for å utvelge deg til tjener og til vitne, både om det du har sett av meg og om det du siden skal få se. Fra ditt folk skal jeg redde deg, og fra folkeslagene som jeg sender deg til. Du skal åpne deres øyne, så de vender om fra mørke til lys, fra Satans makt og til Gud, for at de skal få tilgivelse for syndene og arverett sammen med dem som er blitt helliget ved å tro på meg." (v16-18)

Det er tale om to viktige hensikter i Paulus oppdrag,

1. *så de vender om fra mørke til lys*
2. *for at de skal få tilgivelse fra syndene og arverett*

Dette er noe av målsettingen for misjonsforkynnelsen overalt hvor den kristne menighet befinner seg. Enhver ny levende menighet er alltid en frukt av misjonsforkynnelsen, og derfor spiller også tjenesten med Ordet en så viktig rolle når vi taler om misjon og menighet, jf. CA 5:

For at vi kan nå til denne tro er det innstiftet et embete til å lære evangeliet og forvalte sakramentene.

Når vi sier menighet sier vi misjon, og når vi sier misjon sier vi menighet. Misjonen springer ut av menigheten, og sikter i sin tur igjen på dannelsen av nye menigheter.

Oppsummerende kan vi da si følgende til vårt første hovedpunkt:

Det er den forkynnelsen som i sin egen grunntone og sitt eget grunnengasjement er misjonerende som også skaper motivering og engasjement for misjon. Eller med andre ord:

Der forkynnelsen fungerer som misjon, blir den også en forkynnelsen til misjon.

Med denne konklusjonen som bakgrunn vil vi også utdype vårt andre hovedpunkt.

B. *Forkynnelsen til misjon*

a) *Misjon som grenseoverskridelse*

Vi har sett at det foreligger et klart sendelsesaspekt ved mange av misjonstekstene i NT. Ja, misjon betyr egentlig sendelse. Selv om en menighet kan synes at den har et overveldende misjonsoppdrag i sitt eget nærmiljø, hører det *grenseoverskridende aspekt* klart sammen med misjonsoppdraget. Det dreier seg om en sendelse til *alle folkeslag* (Matt 28,18), til *hele verden* (Mark 16,15) og til *jordens ender* (Apg 1,8). Den kristne menighet er i sannhet en internasjonal størrelse, og vi må søke å lære våre menighetsmedlemmer til å bli *globale kristne*. Endetidens messianske gudsfolk skal nemlig være et folk av mennesker fra alle folk og stammer, og derfor angår det enhver liten lokalmenighet, også i avkroken Norge, at det framdeles eksisterer folk og stammer med bare en liten eller ingen kristen menighet. Jesus Kristus har fullført et frelsesverk som er gyldig for mennesker av alle slags raser og kulturer, og derfor har de en gudvillet rett til å høre budskapet om dette.

Misjonsoppdraget er derfor ikke på noen måte fullført, og mange folkegrupper kan bare nåes ved at kristne fra andre land er villige til å bryte opp for å krysse kulturelle og språklige grenser.

b) Misjonen og Jesu gjenkomst

Dette er et stort og vanskelig emne som vi her bare kan berøre helt kort. For selv om sammenhengen mellom geografi og eskatologi er tonet mye ned i nyere misjonstenkning, er det her et aspekt ved bibelsk tenkning som en ikke helt kan komme fra, jf. Matt 24,14:

Og evangeliet om riket skal forkynnes i hele verden til vitnesbyrd for alle folkeslag, og så skal enden komme.

Det er ikke enkelt å si hva dette skal bety i praksis, men det kan synes å indikere at den kristne misjon bør være mer opptatt av å nå folkegrupper hvor evangeliet historisk sett har vært lite forkynt og tatt imot, enn de etter-kristne, sekulariserte samfunn i den vestlige verden. Det er derfor en viss forskjell på det sekulariserte Frankrike og det buddhistiske Thailand. Når det i Rom 11,25 tales om at "folkeslagenes fylde" skal komme inn (i Guds rike), synes dette å dreie seg om slags representativ tankegang hvor ulike folk og stammer skal være representert i endetidens gudsfolk før enden kommer.

c) Misjonsforkynnelsen og det personlige misjonærkall

Misjonsoppdraget kan bare utføres ved at enkeltmennesker får oppleve det som et personlig kall å være med å bringe evangeliet ut til andre. Derfor må misjonsforkynnelsen i menigheten også konkretisere misjonærkallet. Vi står som menighet, som Guds folk, under kallet til å drive misjon – men noen må ta dette til seg konkret og realisere det. Derfor må misjonsforkynnelsen i menigheten søke å holde levende spørsmålet til profeten Jesaja; ”

Hvem skal vi sende, og hvem vil gå for oss?”. Misjonærkallet har i norsk sammenheng ofte vært forstått veldig individualistisk; det dreier seg primært om enkeltpersoner som blir kalt direkte av Gud selv. Men også konkretiseringen av apostelen Paulus misjonærkall, han som jo virkelig erfarte et personlig og direkte misjonærkall, den skjedde i menighetens forsamling i Antiokia, jf. Apg 13,2f.

I sammenheng med den pågående gjennomtenkning av forholdet menighet og misjon som nå foregår i Norge, burde dette være et meget aktuelt tema; menighetens misjonskall og den enkeltes misjonskall. ”[...] hvordan kan noen forkynne hvis de ikke er utsendt?”, spør Paulus i Rom 10,15. Vi lever i en tid da vi trenger å fornye misjonærkallet som en aktuell mulighet for mennesker i vår menighet. Ikke bare for helt unge, men for mennesker i alle aldre. Og da ikke nødvendigvis som et livslangt kall, men ofte som en mulighet for å gi et begrenset antall år i misjonens tjeneste.

d) Misjonsforkynnelsen og nestekjærlighetsperspektivet – misjon som diakoni

Vi har foreløpig talt veldig ensidig om den forkynnende, evangeliserende side ved misjonen. Det er imidlertid ingen tvil om at misjon, ifølge NT, alltid skjer i et samspill av ord og handling. I norsk misjon har dette gjennomgående vært tatt på alvor. Diakoni, bamhjertighets- og helsearbeide har gått hånd i hånd med forkynnelse. Ikke minst er dette blitt stadfestet av politiske ledere på Madagaskar som, i ulike sammenhenger, har framholdt at det var misjonærer, og senere kirken, som først begynte å ta seg av de spedalske, de blinde og døve i deres land. Misjonen må stå i nestekjærlighetens tegn, og også formidle hjelp på det legemlige og sosiale plan. Her utfordres vi bl.a. av motivet om hjelp til ”Jesu minste brødre”. Selv om dette i NT vel primært er et ekklesiologisk begrep, representerer det også en utfordring på et skapelsesteologisk plan.

e) Misjonsforkynnelse og informasjon

En vesentlig side ved misjonsforkynnelsen består også i informasjon. Informasjon om hva som skjer, og om ulike behov i land og kirker rundt om i verden. Det er interessant å se at *informasjon om evangeliets framgang* også var en side ved misjonsforkynnelsen i nytestamentlig tid, jf. 1 Tess 1,7-10.

Informasjonen kan her ofte gis i tilknytning til menighetens forbønn, og slik også utmyntes i konkret utfordring til bønn og forbønn.

Ulike informasjonskilder står her til rådighet, som misjonsblader og prosjektbeskrivelser fra ulike misjonsorganisasjoner, og minst gjennom direkte kontakt med konkrete misjonærer.

Erfaringen viser at det konkrete misjonærkall ofte også formidles gjennom informasjon.

f) *Misjonsmotiv i ulike pretekster*

Et viktig spørsmål er hvordan vi konkret kan arbeide for å bevisstgjøre oss på misjonsdimensjonen i ulike pretekster. I tilknytning til det vi foreløpig har sagt vil vi igjen understreke at det generelt dreier seg om å arbeide med at forkynnelsen i seg selv er misjonerende. Men det også mulig å stille ulike spørsmål til tekstene, så som:

1. Finnes det *et sendelsesperspektiv*
2. *et oppsøkende perspektiv*, jf. Luk 15,1-10
3. *et innbydelsesperspektiv*, jf. det store gjestebud, Luk 14,15ff
4. *et grenseoverskridende perspektiv*, sosiale, etniske, geografiske
5. Spiller *forsoningen* en viktig rolle. Da foreligger det alltid et misjonsperspektiv, jf 1 Joh 2,2
6. En *nattverdtekst* er alltid bærer av et misjonsperspektiv, jf. Matt 26,28, om "[...] *paktens blod, som utøses for mange til syndenes forlatelse*", jf. Jes 53,11 og en universell forståelsen av "*de mange*".
7. Hva med en tekst som handler om Den Hellige Ånd? Han som skal overbevise verden om synd, dom og rettferdighet. Han som driver ut vitner med budskapet om Kristus. Kan vi tale om Ånden uten å tale om misjon?
8. Eller når vi taler og underviser om menigheten. Er det nok med et snevert perspektiv på vår lokalmenighet eller vår nasjonale kirke. Den lille flokken foran oss er en del av det verdensvide gudsfolk, en del av den talløse skare som en gang skal tilbe Gud, jf. Åpb 7,9

Kapitel 12 *FORKYNNELSE i “EN NY TID”?*

*The world is changed. I feel it in the water. I feel it in the earth. I smell it in the air. Much that once was, is lost, for none now live to remember it.*⁸⁹

En ny tid?

Vi har lagt vekt på at enhver preken skjer i en konkret kontekst, og at den, for å kunne kommunisere på en god måte, derfor må fødes i spenningen mellom tekst og aktuell kontekst. Men hva med den større kulturelle kontekst vi lever i. Hva særpreger den? Det tales i dag om at vi lever i en helt ny tid, “a New Age”, for noen symbolisert ved at vi har beveget oss fra stjernebildet Fiskene til Vannmannen. Men finnes det noen klare indikasjoner på at vi, særlig i vestlig-europeisk og nordamerikansk sammenheng, virkelig står overfor en ny tid? En tid som stiller den kristne kirke og vår forkynnelse overfor nye utfordringer? Vi vil peke på to viktige forhold:

- a) Overgangen fra en kultursituasjon preget av *modernitetens virkelighetsforståelse* til en såkalt *postmoderne kultursituasjon*. Begrepet postmoderne brukes av mange ulike forfattere med noe ulik mening, men kan vel generelt sies å signalisere noe om grunnleggende endringer i verdioppfatninger og holdninger innen kunst- og kulturlivet. Så omfattende er dette kulturskifte at en norsk idéhistoriker uttrykker seg på følgende måte:

*Kanskje berre utfordringane ved dei to tidlegare epokeskifta i Vestens historie, nemleg frå oldtid til mellomalder, og frå mellomalder til nyare tid, kan samanliknast med den prøven kyrkja no er sett på.*⁹⁰

Det er altså en utfordring både å søke å komme til rette med hva den postmoderne virkelighetsforståelse består i, og hvordan det kristne budskap best skal kunne kommuniseres til mennesker som er preget av denne.

- b) Den andre utfordringen henger sammen med at store deler av befolkningen i den vestlige verden er blitt fremmedgjort i forhold til kristent gudstjenesteliv.

⁸⁹ *Galadriel of Middle Earth*, åpningen av kinoversjonen av *Ringenes Herre*.

⁹⁰ **Per M. Aadnanes**, “Tusenårsskiftet – et kulturskifte?” i **Ole Christian Kvarme** og **Olav Fykse Tveit** (red.), *Evangeliet i vår kultur* (1995: 262).

I noen av de europeiske folkekirkene er det framdeles god oppslutning om kirkelige handlinger som dåp og konfirmasjon, men statistikkene for frammøte til de tradisjonelle høgmessegudstjeneste peker entydig og alarmerende nedover. For Norge er oppslutningen på landsbasis nå på 2,2%, i det mest folkerike bispedømmelige, Oslo, på under 2%.⁹¹ I Sverige regnes det med at bare ca 10% av Svenska Kyrkans menigheter har en gudstjenestefeirende kjernemenighet på mer enn 20 personer. Denne utviklingen bærer med seg den konsekvens at kirkens mulighet til å formidle det kristne budskapet til majoriteten av den voksne befolkningen nærmest er gått tapt. Kunnskapen om sentrale sider ved den kristne tro og et kristnet verdigrunnlag er dermed i ferd med å reduseres drastisk, og ulike massemedia har langt på vei overtatt kirkens rolle som verdiformidler. Det er dermed også skapt et klima for en privatreligiøsitet, hvor enhver kan velge å tro “på sin fasong”, som passer meget godt inn i den postmoderne kultursituasjonen.

Utfordringen her består da i å kunne formidle det kristne budskap til mennesker som i utgangspunktet har mye mindre kunnskap om hva dette dreier seg om, og som generelt vurdert er svært “kirkeuvante”.

Begge disse forhold som vi her har vært inne på synes å kunne begrunne at vi som kristen kirke, også i Norge, i dag befinner oss i en ny tid. Hvordan dette skal vurderes er det imidlertid uenighet om. Noen ser på den nye tiden som en trussel for kirken, mens andre ser den som en ny mulighet. Den er uten tvil en trussel for dem som best liker at alt er “ved det gamle”, og som ikke ønsker noen endringer i kirkens måte å fungere på. En ny mulighet synes å ligge i dette at kulturen i større grad er frigjort fra “fornuftens tvangstrøye”, slik at mennesker lettere kan åpne seg for en åndelig virkelighet.

I norsk sammenheng har **Rune Rasmussen** drøftet forholdet til det postmoderne på en populær og kortfattet måte i boken *Misjonerende menigheter* (2004: 21-29). Hans grunnholdning er at den nye kultursituasjonen som dette representerer primært bør oppfattes og møtes som en positiv utfordring av kirken. Den har skapt en større åpenhet overfor en åndelig dimensjon og gitt en større frihet i forhold til “modernitetens bånd og stengsler”. Samtidig ser han framdeles behov for den mer klassiske apologetikk som kan konfrontere det postmoderne menneske med relativismens konsekvenser og farer. Generelt ligger det nå en utfordring til kirken i det å kunne “formidle kristendommen som et helhetlig menneskesyn, verdensbilde og trosinnhold”, og ikke minst i å gjennomtenke de former og metoder som brukes for å formidle troens innhold.

⁹¹ Tall fra 2002 ifølge **Ole Gunnar Winsnes** (red), *Tallenes tale 2003* (2004: 164).

Men selv om vi er vitne til et kulturskifte er det naturligvis deler av den gamle kulturen som framdeles preger vår verden. Vår tid kan derfor kanskje best forstås i

Spenningen mellom det moderne og det postmoderne

I historisk perspektiv tales det gjerne om at den *moderne tid* begynner på 1600 tallet, mens *modernitetens kultur* særlig slår igjennom fra 1750 tallet.⁹² For enkelthetens skyld taler noen om de 200 år, fra Bastillens fall (den franske revolusjon) i 1789 til Berlinmurens fall i 1989 som modernitetens tid.⁹³ Selv om den moderne tid, fram til slutten av 1900 tallet, har vært preget av mange ulike, og til dels motstridende impulser og trender, kan en allikevel tale om en *modernitetens kode* som har preget mye av den kulturelle og samfunnsmessige utvikling i denne tiden. Den norske kultursosiologen **Dag Østerberg** beskriver denne med tre stikkord⁹⁴, troen på:

det frie individ

fornuften

framskrittet

Thomas Oden, som skriver ut fra et teologisk perspektiv, nevner fire *hovedmotiver* i det han kaller *modernitetens terminale fase*: **autonom individualisme**, dyrkelsen av individet som et selvtilstrekkelig og suverent selv; **narsissistisk hedonisme**, dyrkelsen av ens egen sensualitet, eget legeme og umiddelbare tilfredsstillelse – making “me” feel good now; **reduksjonistisk naturalisme**, et naturalistisk menneskesyn som reduserer menneske til et rent biologisk produkt og objekt for empirisk undersøkelse; **absolutt moralsk relativisme**, ser moral som et skiftende produkt av ulike sosiale og psykologiske mekanismer i kulturen – relativism has itself become a new absolute dogmatism. Challenging it is the one great heresy in modernity.⁹⁵

I de siste årtier er det imidlertid, som nevnt, klare tegn til at alle elementer i denne modernitetens kode er sterkt anfektet, og det synes å ha skjedd et kulturelt paradigmeskifte som har resultert i en mye mer mangfoldig kultursituasjon. Vi har fått en situasjon hvor ulike kulturelle tradisjoner og formuttrykk eksisterer side om side. En ateistisk livstolkning, som ofte ble ansett som en naturlig følge av fornuftens sterke stilling under modernitetens dominans, er således også blitt avløst av en åpenhet for et mangfold av religiøse strømninger.⁹⁶

*The crisis of modernity, you see, was a failure of the head to adress the questions of the heart. Modernity could not adequately deal with one basic question: “Tell me who I am?”*⁹⁷

⁹² Jf **Dag Østerberg**, *Det moderne* (1999: 16).

⁹³ Det mangler ikke på skarpsindige analyser fra teologisk hold av dette kulturskifte, jf **Thomas Oden**, *After modernity ... what?* (1990) og **David S. Dockery** (ed), *The challenge of postmodernism* (1995). I norsk sammenheng søkes noen av disse problemstillingene tatt opp i **Ole Christian Kvarme** og **Olav Fykse Tveit** (red.), *Evangeliet i vår kultur* (1995).

⁹⁴ **Dag Østerberg**, *Det moderne* (1999: 11).

⁹⁵ “The death of modernity and postmodern evangelical spirituality” i **David S. Dockery** (ed), *The challenge of postmodernism* (1995: 19-33).

⁹⁶ Det er ikke underlig at en kristen forkynner kan kjenne seg noe fremmed og desorientert i denne nye kultursituasjonen, jf “As we step on stage and stand at the pulpit, these are the qualities predominant in the lives of lost guests in our service: uninformed, spiritual, anti-institutional, pluralistic, pragmatic, relational, and experiential”, **Chris Altrock**, *Preaching to Pluralists: How to proclaim Christ in a postmodern age* (2004:10f).

⁹⁷ **Graham Johnston**, *Preaching to a postmodern world* (2001: 14)

Kanskje er det riktig å si at mange mennesker i dag lever i en spenning mellom elementer både fra en moderne og en postmoderne livstolkning.

*Today's culture is like a quaint bird. The left wing is still modernist – clear-cut, rational and suspicious of emotion. But the right wing is post-modernist and seeks to embrace the whole of human existence, not just the intellectual. The trouble is that this right wing believes in anything, but as soon as it does so, the scepticism inherent in the left wing immediately questions its validity.*⁹⁸

Finney peker for eksempel også på fenomenet *collective emotion*, som i visse tilfeller, for eksempel ved prinsesse Dianas død, utfoldet seg i en slående kontrast til tanken om det frie, selvstendige og fornuftsorienterte individ.

Kanskje kan en beskrive noe av spenningen mellom det *moderne* og det *post-moderne* i følgende oversikter:

Modernity

Postmodernity

Romantic view of life	Absurd view of life
Purpose	Play
Design	Chance
Hierarchy	Anarchy
Word	Silence
A completed work	Process
Analysis from a distance	Analysis through participation
Creation/synthesis	Deconstruction/antithesis
Present	Absence
Centering	Dispersal
Semantic/words	Rhetoric/presentation
Depth	Surface
Narrative/grande histoire	Antinarrative/petite histoire
Metaphysics	Irony
Transcendence	Immanence ⁹⁹

⁹⁸ **John Finney**, *Emerging evangelism* (2004: 37).

Eller med utgangspunkt i Østerberg's stikk ord:

Det moderne	Det post-moderne
<p><i>Det frie individ</i> Viktige stikkord:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Selvstendighet</i> i forhold til andre, tradisjoner, institusjoner, familie etc - <i>Frihet</i> til å velge selv på alle områder av livet, frihet fra ytre tvang og til å handle ut fra egne valg 	<p>Også vekt på <i>individets frihet</i>, men samtidig søken etter <i>tilhørighet til et kollektiv</i> som styres av ens verdier og valg. Jf. trendsetterserien <i>Friends</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>selvrealisering</i> ofte nettopp i forhold til gruppetilhørighet - <i>friheten</i> til å velge styrt av markedskrefter og konsumentholdninger jf <i>the Ecco generation</i> - narcisistisk livsholdning - <i>homo mensura</i>, mennesket som alle tings mål
<p><i>Fornuften</i> Denne står i motsetning til:</p> <ul style="list-style-type: none"> - det religiøse - det mystiske - det intuitive <p>vitenskapen gir forklaringsmodeller på alle livets områder, og løser alle gåter i tilværelsen</p>	<p><i>Mindre tiltro til fornuftens rolle</i> Større åpenhet for:</p> <ul style="list-style-type: none"> - det åndelige og overnaturlige, men uten særlig villighet til å forplikte seg - det intuitive og følelsesmessige <p>Mindre tro på:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vitenskapens evne til å løse verdens problemer - ideologiske og religiøse helhetstolkninger av historien og virkeligheten, fragmentert virkelighetsforståelse - sannhet i objektiv forstand, subjektivisering av sannhetsbegrepet
<p><i>Framskrittet</i> En optimistisk utviklingsfilosofi med den grunntanke at alt går framover:</p> <ul style="list-style-type: none"> - for det enkelte individ, mer opplyst, edelt og rettskaffent - for samfunnet, mer humant med bedre livsvilkår for alle <p>Jf. følgende utsagn: det går da ikke an å hevde noe slikt i 2005.</p>	<p><i>Slutt på utviklingsoptimismen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>framtiden usikker</i> - <i>gjelder å leve her og nå</i> - <i>alt framskritt ikke uten videre bra</i>

Mye av det som sies og skrives om menneskers livsorientering og virkelighetsforståelse i dag synes, i norsk sammenheng, i stor utstrekning å bero på gjetning. Noen av livssynsundersøkelsene gir en viss pekepinn, men går lite i dybden i form av kvalitative intervjuer. Generelt kan en antakeligvis slå fast at mennesker, på den ene side, er noe påvirket av en

⁹⁹ Oversikt gjengitt fra **Graham Johnston**, *Preaching to a postmodern world* (2001: 27f).

postmoderne kultur, og at de, på den andre side, har lite kunnskap om kristen tro. Men hva tror de egentlig på, eller hva slags spørsmål er de opptatt av?¹⁰⁰

Viktige spørsmål for mennesker i vår tid?

I England er det gjort flere interessante intervjuundersøkelser, og noe av dette er publisert nylig i boken *Evangelism in a spiritual age. Communicating faith in a changing culture*.¹⁰¹

På grunnlag av intervjuer med personer som verken var personlig engasjerte kristne eller uttalte ateister har en her kartlagt seks områder som folk var opptatt av:

1. *Questions about ultimate destiny.*

Hva skjer når mennesker dør? Er det noen fortsatt eksistens? Hvordan vil denne arte seg? De fleste er opptatt av slike spørsmål, men svært få fortrolig med den kristne tro på legemets oppstandelse.

2. *Questions about purpose: self-centredness versus self-sacrifice*

Hva er meningen med livet? Hva slags verdier bør en bygge på. Hvem er gode forbilder i vår tid. Hos noen ligger vekten på selvrealisering som mening med livet, men mange er også opptatt av å bruke livet til gjøre noe godt for andre. Stor usikkerhet med henblikk på objektive verdier. Moral ofte avhengig av subjektive følelser i en valgsituasjon. Det som *alltid er galt* ifølge stor majoritet er overgrep mot barn.

3. *Questions about the nature of the universe*

Hva med universets opprinnelse? Hva kan ha utløst *the big bang*? Liten tro på at universet er oppstått tilfeldig. Er det en plan bak og en kontroll? Følelse av ærefrykt overfor storheten i universet.

4. *Questions about God?*

Svært få avviste tanken Guds eksistens, men de fleste hadde svært uklare forestillinger knyttet til et gudsbegrep. Også uklare forestillinger knyttet til spørsmålet om å ha et forhold til Gud, men mange åpne for en slags bønn eller meditasjon.

5. *Questions about the spiritual realm*

¹⁰⁰ En interessant oversikt over nordmenns holdning til kirke- og kristenliv foreligger i **Sten Sørensen** (red.), *Kirkens utfordring: Kirke av folket eller kirke for folket?* (2005:11-44). Statistikker og tallmateriale kan imidlertid tolkes nokså forskjellig jf s 115-144.

Spørsmålet om det finnes en åndelig virkelighet er naturligvis nært relatert til spørsmålet om Guds eksistens. Svært få var helt avvisende til dette, særlig om åndelig ble tolket i retning av “overnaturlig”. Forestillingene var imidlertid svært uklare og omfattet for noen også forestillinger om spøkelser og åndelige vesener som hjelpere.¹⁰²

6. *Questions about suffering*

Hvorfor er det så mye lidelse i verden? Et viktig spørsmål for mange, som også gav uttrykk for en følelse av at det er noe grunnleggende galt med denne verden. Skylden for dette ble plassert ulike steder, til dels også hos Gud og religionene.

Vi understreker igjen at dette er en undersøkelse fra England, men vil tro at en i hovedsak vil finne mange av de samme spørsmålstillinger i norsk og nordisk sammenheng.

Det generelle inntrykk, selv om erklærte ateister var holdt utenfor denne undersøkelsen, er at svært mange er åpne for en viss åndelig dimensjon og for at det må eksistere en Gud som opphav til skaperverket. Men noe av det nye i denne situasjonen, i et hvert fall om en sammenlikner med 20 - 30 år tilbake, er at når mennesker i dag taler om “åndelighet” eller “spiritualitet” så tenker de ikke uten videre på kristendommen, i et hvert fall ikke dens tradisjonelle kirkelige utgave.

*I found myself more and more interested in spirituality and religion,
but I never thought of going near a church.*

John Cleese

Det er mulig at mennesker i Norge framdeles har et nærere forhold til kirke og kristendom enn det som gjenspeiles i engelske undersøkelser, men også her synes trenden, ikke minst i de større bysentra, å peke i samme retning.

Overskriften over dette kap var **Forkynnelse i “en ny tid”**, og anførselstegnet signaliserer vel et spørsmålstegn ved denne karakteristikken av vår tid. Allikevel mener vi å ha vist en rekke indikasjoner på at vi lever i en tid som stiller helt nye krav til den kristne kirke og vår forkynnelse. Intensjonen i det følgende er ikke så mye å gi svar på hvordan kirken bør forholde seg i denne tiden, men heller å stille noen av de spørsmål som vi tror det er helt

¹⁰¹ Utgitt av **Steven Croft, Rob Frost, Mark Ireland, Anne Richards, Yvonne Richmond og Nick Spencer**, *Evangelism in a spiritual age. Communicating faith in a changing culture* (2005) her særlig 16-40.

¹⁰² Lite tyder på at sekularisering, i den forstand at enhver form for åndelig virkelighet fornektes i dag, er den største utfordringen for kristen forkynnelse. Snarere er det den utbredte *pluralisme* og medfølgende relativisering av sannhetsbegrepet som det er vanskelig å forholde seg til, jf **Chris Altrock**, *Preaching to Pluralists: How to proclaim Christ in a postmodern age* (2004).

nødvendig å arbeide med i tiden framover. Antakeligvis er det også viktig i denne tiden å ikke bare se på prekenen isolert, men på hele den kulturelle kontekst som prekenen er en del av, og som for utenforstående formidler like sterke inntrykk som prekenen selv.

It feels as if those involved in preaching have effectively grasped the nettle of postmodernism and a rapidly evolving youth culture, for instance in their use of story and imagery. But have we who seek to facilitate worship sat on our comfortable laurels and instead created a world of our own? A world much easier to control, but irrelevant to a young person entering the real world.¹⁰³

Utfordringer i en ny tid

1. Hvordan tenker og hva tror mennesker rundt oss i Norge i dag? Vet vi som forkynnere nok om dette? Hvordan kan vi få hjelp til å vite mer?

Kanskje ligger det i dag en mye større utfordring for kirken til å lytte før vi taler enn vi tradisjonelt har tenkt oss. Kulturskiftet skjer så raskt i dag at det kreves ekstra oppmerksomhet hos den predikant som vil kommunisere med de kirkeuvante.

The story of the two disciples on the road to Emmaus has been an illustration to me over many years of the need to listen before we speak: in the first half of the narrative Jesus walks with the two disciples in the way they are going and listens and asks questions. In the same way, the Church needs to grow big ears again: to attend very carefully to the experience of people around us, to see the world through their eyes before we can presume to speak.¹⁰⁴

Er det rimelig at vi ved en slik lytting vil finne stor variasjon, avhengig av geografi, sosial og kulturell bakgrunn og alder?

Er det mulig at en praktisk og hverdagslig materialisme er mer utbredt enn sofistikerte refleksjoner omkring “de store spørsmål i livet”?

Hva med følgende utsagn av en “folkelig” 25 åring:

Egentlig er jeg ikke særlig opptatt av noe åndelig. Jeg tenker vel mest på hvor mye jeg får inn på lønnskontoen og hvor mye overskudd jeg har til uteliv og reiser med kompisen mine. Det betyr mye mer hva de tenker om meg enn en eventuell gud. Om jeg tilber noen er det primært mine fotballidoler og noen filmkjendiser.

Er det mulig å finne ut hvilke grupper, sosialt, kulturelt og aldersmessig, som er mest opptatt av de store og dype spørsmål i livet. Eller er det først når det stilles direkte spørsmål, jf den nevnte intervjuundersøkelse fra England, at mennesker begynner å reflektere over slike spørsmål?

¹⁰³ Andy Flannagan, *Distinctive worship. How a new generation connects with God* (2004: 10).

2. Kan det være at det er de helt unge 14 – 21 (?) som, ved siden av den eldre generasjon (60++), er mest åpne for det kristne budskap? Er det mellomgenerasjonene (35-60) som er mest sekularisert og fremmedgjort i forhold til troen? Jf de store kristne ungdomsstevner og festivaler i løpet av sommeren.
3. I *hvilke kontekster* kan en primært regne med å få postmoderne og kirkeuvantmennesker i tale?
 - a) Høgmessen?
 - b) Dåps- og konfirmasjonsgudstjenester?
 - c) Andre slags gudstjeneste?
 - d) Andre arrangementer i kirker og bedehus hvor det er mulig å forkynne i en eller annen form?
 - e) Arrangementer i lokalsamfunnet? Hva slags?

4. Hva slags **former av forkynnelse** vil særlig kunne fange interesse og kommunisere? For ulike aldersgrupper?

Kan vi her lære av moderne massemedia og utviklingen av *selve stilen på kommunikasjon*?

Jf. **Roger Standing**, *Preaching for the unchurched in an entertainment culture* (2002: 8-17) til hva som er typisk for TV-kommunikasjon i dag. Noen stikkord:

- Formidlingen skjer i bilder (billedspråk?) mer enn gjennom tankekonsepter
- Formidlingen skjer "bitvis", redigert i mindre blokker, heller enn ved en lengre sammenhengende framstilling
- Formidlingen skjer ved en kombinasjon av verbal og ikke-verbal form
- Formidlingen forutsetter, og har også medvirket til, korte perioder med konsentrasjon

Videre er formidlingsstilen i TV- mediet utviklet i en mer og mer uformel og avslappet stil. Ofte skjer den gjennom intervjuer hvor begge (alle) sitter avslappet i en sofagruppe.

Kanskje bør prekenen, i et hvert fall fra tid til annen, foregå i en viss **dialogform**, jf **Jeremy Thompson**, *Preaching as dialogue. Is the sermon a sacred cow?* (2003) som

¹⁰⁴ **Steven Croft** i *Evangelism in a spiritual age. Communicating faith in a changing culture* (2005: 132).

både gir en viss teologisk begrunnelse for dette samt en drøftelse av noen praktiske implikasjoner. Jf også **Tim Stratford**, *Interactive preaching. Opening the Word then listening* (1998).

Det synes ellers å være utbredt enighet om at bruken av **livsnære fortellinger** lettere fanger og fastholder oppmerksomheten enn mer intellektuelle refleksjoner. Kan vi her lære av **Jesu liknelser**, eller idet hele av **bibelhistorietradisjonen** som mange er vokst opp med fra grunnskolen? Det synes å ha vært denne populære *gjenfortelling* av de sentrale beretninger både fra GT og NT som formidlet en viss grunnleggende bibelkunnskap til store deler av befolkningen. Mye av denne kunnskapen synes i dag å være borte i de oppvoksende generasjoner.

Mark Miller beskriver situasjonen for nord Amerika slik:

*While there are many reasons why the Church in America is in decline, the most striking reason is that people are no longer connected with the redemptive story of the Bible. We live in a culture that is craving narratives, metaphors, and images – anything that can provide some meaning to their nihilistic lives. The Church has the greatest story ever told. That story, Scripture tells us, is the power of God to transform lives. Yet few are listening. What is wrong with this picture?*¹⁰⁵

Miller lanserer begrepet *experiential storytelling*, og definerer det som –*creating an environment that allows others to participate in the telling of a story through sensory interaction.*¹⁰⁶

Han utfordrer her kristne menigheter til å ta i bruk en mye store kreativitet i sitt gudstjenesteliv, hvor sentrale bibelske beretninger framstilles med ulike slag av virkemidler. Boken gir også en hel rekke eksempler på hvordan dette kan gjøres. Hvorfor slik tro på det narrative, på *erfaringsinkluderende* (experiential) gjenfortelling av historie(r)?

*Storytelling is powerful because it has the ability to touch human beings at the most personal level. While facts are viewed from the lens of a microscope, stories are viewed from the lens of the soul. Stories addresses us on every level.*¹⁰⁷

En side ved denne narrative tilnærming til forkynnelsessituasjonen er også det å bruke **personlige vitnesbyrd** ved “vanlige menighetsmedlemmer”. Disse fanger ofte

¹⁰⁵ **Mark Miller**, *Experiential storytelling. (Re)Discovering Narrative to Communicate Gods message* (2003: 5f).

¹⁰⁶ **Mark Miller**, *Experiential storytelling. (Re)Discovering Narrative to Communicate Gods message* (2003: 7).

¹⁰⁷ **Mark Miller**, *Experiential storytelling. (Re)Discovering Narrative to Communicate Gods message* (2003: 33).

oppmerksomheten bedre enn abstrakte refeleksjoner og formidler et inntrykk av at kristentroen har med hverdags livet å gjøre.

Ikke verbal kommunikasjon så som bruk av **videoklipp** eller korte **teaterstykker** som illustrerer viktige poeng i det budskap som forkynnes brukes nå i mange sammenhenger.¹⁰⁸

Likeså bruk av **powerpoint** for å framheve visse poeng og spissformuleringer..

Ligger det noen farer for selve innholdet i det som kommuniseres dersom forkynnelsen går for langt i retning “entertainment”?

5. Hva slag **emner** vil kunne fungere som utgangspunkt for forkynnelse?

Gudsbegrepet jf ulike forslag ved **John Finney**:¹⁰⁹

God as creator

The God of hospitality

The God of mystery

Ulike utfordrende spørsmål fra Gud eller Bibelen:¹¹⁰

Til Adam i Edens hage: *Hvor er du?*

En invitasjon til å reflektere over sin livssituasjon på et dypere plan.

Fra Jesus til Peter og de andre disiplene: *Hvem sier dere at jeg er?*

En invitasjon til reflektere over ulike oppfattninger om Jesus.

Fra Jesus til kvinnen ved graven: *Hvem søker du?*

En invitasjon til å reflektere over behovet for fellesskap og samfunn.

6. Forkynnensens kontekst

Med dette sikter vi til hele situasjonen og den sosiale og kulturelle kontekst rundt forsøk på å forkynne for eller evangelisere blant kirkeuvante mennesker. I en kultur med mye ensomhet, og også mye mistenksomhet overfor religiøse grupperinger, synes det klart at dette må skje i en større ramme hvor det legges vekt på å bygge medmenneskelige relasjoner og ved at kristne mennesker i større grad deler hverdagsliv med andre.

¹⁰⁸ Jf **Linda M. Goens**, *Praising God through the lively arts*, Nashville TN, 1999 og **William A. Dyrness**, *Visual faith, art theology, and worship in dialogue*, Grand Rapids 2001.

¹⁰⁹ *Emerging evangelism* (2004: 156-160).

¹¹⁰ Jf **Anne Richards** i *Evangelism in a spiritual age* (2005: 62-73).

Evangelisering i dag, sier **Steven Croft**, må skje – *from, by and into the same community*.¹¹¹ Med det mener han det er menigheten som fellesskap som gjennom å utvide dette, og invitere andre inn i det, skaper situasjoner hvor kirkeuvante kan nås med evangeliet.

Viktige spørsmål til samtale:

- Er skillet mellom det moderne og det postmoderne viktig for å forstå vår tid?
- Hvordan kan vi skaffe oss kjennskap til og få nærkontakt med de grunnleggende livs spørsmål som mennesker i dag er opptatt?

¹¹¹ *Evangelism in a spiritual age* (2005: 142).

Utvalgt litteratur av interesse for arbeidet med homiletiske spørsmål

- Aalen, Leiv**, *Ord og sakrament. Bidrag til dogmatikken*, Oslo/Bergen/Tromsø 1966.
- Adam, Peter**, *Speaking God's Words. A Practical Theology of Expository Preaching*, Downers Grove, 1996.
- Allen Ronald J.**, *The Teaching Sermon*, Nashville 1995.
- Allen, Ronald J.**, *Patterns of Preaching. A Sermon Sampler*, St. Louis 1998.
- Alling, Roger & Schlafer, David J.**, *Preaching as Prophetic calling*, Harrisburg PA 2004
- Altrock, Chris**, *Preaching to Pluralists: How to Proclaim Christ in a Postmodern Age*, St. Louis MS 2004.
- Andersen, Øyvind**, "Prekenen – god eller dårlig retorikk?"
- Andersen, Øyvind**, *I retorikkens hage*, Oslo 1995.
- Aukrust, Tor**, *Exodus. Om forkynnelsens krise*, Oslo 1984.
- Baasland, Ernst**, *Ordet fanger. Bibelen og vår tid*, Oslo 1991.
- Bausch, William J.**, *A World of Stories for Preachers and Teachers*, Mystic, CT: Twenty-Third Publications 1998.
- Blomberg, Craig L.**, *Interpreting the Parables*, Leicester 1990.
- Blomberg, Craig L.**, *Preaching the Parables. From responsible interpretation to powerfull proclamation*, Grand Rapids 2004
- Bohren, Rudolph**, *Predigtlehre*, München 1971.
- Brynhildsen, Aasmund**, *til forsvar for mennesket*, Oslo 1967.
- Buttrick, David**, *Homiletic: moves and structures*, Philadelphia 1987.
- Buttrick, David**, *Preaching the NEW and NOW*, Louisville 1998.
- Buttrick, David**, *Speaking Parables. A homiletic guide*, Louisville 2000.
- Börjesson, Gustav**, *Förmaningens roll i förkunnelsen*, Lund 1969.
- Childers, Jana**, *Purposes of Preaching*, St. Louis MS 2004
- Craddock, Fred B.**, *Preaching*, Nashville 1985.
- Craddock, Fred B.**, *Overhearing the Gospel*, St. Louis 2002
- Croft, Steven; Frost, Rob; Ireland; Mark; Richards, Anne; Richmond, Yvonne og Spencer, Nick**, *Evangelism in a spiritual age. Communicating faith in a changing culture*, London 2005
- Day David**, *A Preaching Workbook*, London 1998.
- Dockery, David S.** (ed), *The Challenge of Postmodernism. An Evangelical Engagement*, Wheaton Ill. 1995.
- Dodd, Charles H.**, *The Apostolic Preaching and its Development*, London 1967³.
- Dyrness, William A.**, *Visual faith; art, theology, and worship in dialogue*, Grand Rapids 2001.
- Eslinger, Richard L.**, *A New Hearing. Living Options in Homiletic Method*, Nashville 1987.
- Fee, Gordon D.**, *New Testament Exegesis. A Handbook for Students and Pastors*, Philadelphia 1983.
- Feehan, James A.**, *Stories for Preachers*, Cork 1988
- Finney, John**, *Emerging evangelism*, London 2004
- Flannagan, Andy**, *Distinctive worship. How a new generation connects with God*, Milton Keynes 2004

- France, R T**, *A Slippery Slope. The Ordination of Women and Homosexual Practice – a Case Study in Biblical Interpretation*, (Gove Biblical Series B16), Cambridge 2000.
- Goens, Linda M.**, *Praising God through the lively arts*, Nashville TN 1999.
- Graves, Mike**, *The Sermon as Symphony. Preaching the Literary Forms of the New testament*, Valley Forge 1997.
- Greidanus, Sidney**, *The Modern Preacher and the Ancient Text. Interpreting and Preaching Biblical Literature*, Grand Rapids/Leicester 1988.
- Greidanus, Sidney**, *Preaching Christ from the Old Testament. A Contemporary Hermeneutical Method*, Grand Rapids/Cambridge U.K. 1999.
- Hanssen, Ove Conrad**, *Formaningene i Det Nye Testamente*, Oslo 1973.
- Hanssen, Ove Conrad**, "Kom, la oss gjøre opp vår sak!" Om skyld, skyldfølelse, syndserkjennelse og bruken av det private skriftemål i sjelesorgen, Oslo 1993.
- Hanssen, Ove Conrad**, "Det urkristne misjonskerygma i jødisk og hellenistisk kontekst" i *Misjon og Teologi*, 2, 1995, 1-14
- Ivarsson, Henrik**, *Predikans Uppgift. En typologisk undersökning med särskild hänsyn till reformatorisk och pietistisk predikan*, Lund 1956.
- John, J. & Stibbe, Mark**, (Compilers), *A Box of Delights. An A-Z of the funniest, wisest and most poignant stories, proverbs, jokes and one-liners*, London: Monarch Books 2001.
- John, J. & Stibbe, Mark**, *The big picture. Finding the spiritual message in movies*, Milton Keynes 2002
- John, J. & Stibbe, Mark**, *The big picture 2. Looking at the spiritual message from movies*, Milton Keynes 2003
- John, J. & Stibbe, Mark**, *A passion for the movies. Spiritual insights from contemporary films*, Milton Keynes 2005
- Johnston, Graham**, *Preaching to a postmodern world. A guide to reaching twenty-first century listeners*, Grand Rapids 2001
- Kvarme, Ole Chr. M./FykseTveit, Olav** (red.), *Evangeliet i vår kultur*, Oslo 1995.
- Larson, Craig B.** *Choice Contemporary Stories & Illustrations Preacher, Teachers & Writers*, Grand Rapids: Baker Books 2000
- Long, Thomas G.**, *The Witness of Preaching*, Louisville, Kentucky 1989 og 2005.
- Long, Thomas G.**, *Preaching and the Literary Forms of the Bible*, Philadelphia 1989.
- Lowry, Eugene L.**, *The Homiletical Plot. The Sermon as Narrative Art Form*, Louisville – London 2001
- Lönnebo, Martin**, *Homiletik. En introduktion i kyrkans förkunnelse*, Lund 1977
- Marsh, Clive**, *Cinema & Sentiment. Film's challenge to theology*, Milton Keynes 2004
- Marshall, I.Howard**, *Beyond the Bible. Moving from scripture to theology, ...* 2004
- Marstrander, Peter**, *En bok om prekenen*, Oslo s.a..
- Massey, James E.**, *The Burdensome Joy of Preaching*, Nashville 1998.
- Miller, Mark**, *Experiental storytelling. (Re)Discovering narrative to communicate God's message*, Grand Rapids 2003
- Mitchell, Henry H.**, *Celebration & Experience in Preaching*, Nashville 1990.
- Nordhaug, Halvor**, ... så mitt hus kan bli fullt. En bok im prekenen, Oslo 2000.
- Oden, Thomas**, *After modernity ... what? Agenda for theology*, Grand Rapids 1990.
- Okkenhaug, Berit og Skjevesland, Olav** (red.), *Våre tider i Guds Hånd. Kirkens tjeneste ved dåp, konformasjon, vigsel og gravferd*, Oslo 1997.

- Pagitt, Doug**, *Preaching re-imagined. The role of the sermon in communities of faith*, Grand Rapids 2005
- Reierson, Gary B.**, *The Art in Preaching: The Intersection of Theology, Worship, and Preaching with the Arts*, Lanham MD 1988
- Resner, André Jr.**, *Preacher and Cross. Person and Message in Theology and Rhetoric*, Grand Rapids/Cambridge U.K. 1999.
- Robinson, Haddon W.**, *Biblical Preaching. The Development and Delivery of Expository Messages*, Grand Rapids 1980/1999.
- Standing, Roger**, *Preaching for the unchurched in an entertainment culture*, Cambridge 2002
- Stratford, Tim**, *Interactive preaching. Opening the Word then listening*, Cambridge 1998
- Skjevesland, Olav**, *Broen over 2000 år. Bidrag til prekenlæren*, Oslo 1981.
- Skjevesland, Olav**, *Ord i det blå?. Stikkprøver i en årgang av norske radioandakter*, Oslo 1987.
- Skjevesland, Olav**, *Det skapende ordet. En prekenlære*, Oslo 1995.
- Skjevesland, Olav**, *Invitasjon til praktisk teologi. En faginnføring*, Oslo 1999.
- Smemo, Johannes**, *Er prekenens tid forbi?*, Oslo 1938.
- Stott, John R. W.**, *Between Two Worlds. The Art of Preaching in the Twentieth Century*, Grand Rapids 1982.
- Stott, John R. W.**, *The Preacher's Portrait. Some New Testament Word Pictures*, London 1961
- Thomson, Jeremy**, *Preaching as dialogue. Is the sermon a sacred cow?* Cambridge 2003
- Untener, Ken**, *Preaching better. Practical suggestions for Homilists*, Mahwah NJ 1999
- Vickers, Brian**, *In Defence of Rhetoric*, Oxford 1988
- Waller, John**, *How to... Prepare and Preach a Sermon*, Cambridge 2005
- Wilson, Paul Scott**, *The Practice of Preaching*, Nashville 1995.
- Wilson, Paul Scott**, *The Four Pages of a Sermon. A Guide to Biblical Preaching*, Nashville 1999.
- Wingren, Gustaf**, *PREDIKAN. En principiell Studie*, Lund 1960²
- Wisløff, Carl Fr.**, *Ordet fra Guds Munn. Aktuelle tanker om forkynnelsen*, 1963³.
- Weider, Bjarne O. (red.)**, *Forkynnelsen i brennpunktet*, Stavanger 1970.
- Wharton, Paul**, *Stories and Parables for Preachers and Teachers*, Nashville: Abingdon Press 1986.
- Wright, Christopher J. H.**, *Truth with a Mission: Reading Scripture Missiologically*, Cambridge 2005
- Østerberg, Dag**, *Det moderne. Et essay om Vestens kultur 1740 – 2000*, Oslo 1999.